ВІСТІ КОМБАТАНТА

2

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1985

ВІСТІ КОМБАТАНТА

Рік 1985 Торонто — Нью-Йорк — ч. 2(136)

З М І С Т

ВІСТІ КОМБАТАНТА

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький і д-р М. Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків І УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інк., Українська Стрілецька Громада в Канаді.

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of 1 Ukrainian Division UNA in association with: Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lev, Inc, Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

Address:

VETERANS' NEWS — P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto, Ont., Canada M6P 3J9

Editorial office in USA:
Mr. I. Kedryn-Rudnytsky, 100-E Mongomery St., Jersey City, N. J. 07302 U. S. A.

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам Редакції.

Редакція
застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1985 РІК:

В Канаді річна передплата 15.00 долярів. В США і інших країнах 15.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ:

Англія:	або:	Австралія:
AUFC - H. Q.	Mr. S. Wasylko	Mr. N. Vysotsky
49 Linden Gardens	4 The Hollows	P. O. Box 293
Notting Hill Gate	Silver Dale, Wilford	Salisbury, S. A. 5108
London, W2 4HG	Nottingham, N911 7SJ	

Printed by KIEV PRINTERS LTD. — 2466 Dundas St. West, Toronto, Ont., Canada M6P 1W9

Коментар

Мирослав Малецький

ПО СОРОК РОКАХ

У світі:

Сорок років тому закінчилася велика 2-га світова війна, це й нагода сьогодні порозважити, чи сповнилися надії та бажання, які людство пов'язувало з її закінченням, в першу міру — чи усунуто насилля та його загрозу з міжнародних взаємовідносин народів і держав.

Сорок років тому переможні держави поділили світ на сфери впливів у Тегерані, а підтвердили його в Ялті і Потсдамі (1945). Якщо вірити комунікатам з конференцій, газетним і журнальним коментаторам, визначним політикам і полководцям, то після тієї війни всі збройні конфлікти, мали б перестати бути вирішальним чинником у міжнародній політиці, а непорозуміння та спори мали б полагоджуватися мирно на форумі новоствореної Організації Об'єднаних Націй. Так не сталося. Надії, навіть якщо вони виходили з найглибших і позитивних переконань людства та його провідників, не сповнилися. Дуже скоро світ повернувся до старих методів силою або під загрозою її ужити, полагоджувати конфлікти та розбіжности в своїх суперечних інтересах.

Шукаючи за причинами, чому ті надії не стали дійсністю, чому найбільш жорстока війна з небувалою перед тим витратою матеріяльних засобів та величезних жертв у людях, не запевнила миру, мимоволі насувається думка про штучний поділ світу на сфери впливів. Поділ цей став фактом і не на це щоб находити способи мирних розвязок міжнародних спорів. Повоєнний світ став тереном суперництва США і СРСР, яких різниці в інтересах нераз впродовж минулих сорок років мандрували прикордонними полосами збройного вибуху. Тільки наявність ядерної зброї, — в суперечності поглядам і пропаґанді професійних "пісніків", "фрізніків", мілітантних феміністок та деяких фантастів, — перешкодила світові спалахнути вогнями 3-ої світової війни. Страх перед ядерною зброєю у всіх однаковий — ядерна зброя не визнає переможців.

Закінчення війни звільнило світ від панування націонал- соціялістичного й фашистівського режимів, але зате значно закріпило найбільше лихо XX сторіччя — а може навіть усіх часів — яке хіба можна б порівняти до мітичних їздців Апокаліпси — советський більшовизм. Він же був духовним батьком і надхненником, навіть формальним спільником і успішним учителем у методах володіння та людовбивства фашистських і націонал-соціялістичних нацистських тоталітаризмів. Роберт Конкест (Robert Conquest) у книжці "Великий терор" (1968) подає, що Ленін і Сталін фізично знищили приблизно 25-30 мільйонів людей в часі від Жовтневої революції до смерти Сталіна в 1953 р. Цей "рекорд" свідчить, якщо комусь ще треба доказів, що більшовизм не перебирає в засобах, включно з масовими мордами. Для більшовизму всі методи "добрі", якщо служать його меті. А його мета — витвір хворої уяви комуністичних ідеологів — панування над світом. Пощо? Хто з людей із здоровим глуздом знає? Більшовицька пропаґанда твердить, щоб "ущасливити світ" і це саме дальше твердить, хоч його господарська й політична система виявилася цілковитими невдачами, і тримає їх при владі тільки поліційний терор. Можновладці в Кремлі повинні собі усвідомити, що навіть як підкорять собі решту світу, тоді не буде вже кого далі завойовувати й грабувати. (Жартуни з-за залізної куртини говорять, що за кілька років радянської влади в Африці на пустині Сагарі не стане піску.)

Вальтер Ліппман (Walter Lippmán) визначний американський публіцист і філософ, писав перед сорока роками: "Зовнішню політику треба вести, спираючися на збройні сили держави, приготуванні стратегічних позицій, доборі союзників. В американській ідеології наших часів ці чинники вважаються мілітаристичними, імперіялістичними, реакційними та архаїчними. Правдивою турботою правильно думаючих людей повинен бути мир, роззброєння та вибір між інтервенцією і колективною безпекою."

І справді, за останніх сорок років до вибору Р. Реґана на президента, американські методи зовнішньої політики проявлялися браком рішучости, безупинного шукання доріг мирного співжиття; вагалася вони між уступками, здержанням, будови мостів, детанту та розгублювалися за президента Картера у фразах про права людини. Очевидно, радянський аґресивний імперіялізм використовував цю політику на свою користь та в останніх роках поширив своє панування на низку азійських і африканських держав, наприклад, Камбоджу, Афганістан, Анґолю, Етіопю і інші. З приходом до влади в США Республіканської адміністрації, змінилися методи їх зовнішньої політики. Впарі з тим припинилася дальша територіяльна експанзія СРСР, Західня Европа не далася застра-

шити й почала інсталювати американські ракети ("Першінґ II"), а розмови роззброєння, які СРСР зірвав кільканадцять місяців тому, почалися наново. Коментаторі погоджуються, що розмови в Женеві почалися внаслідок американської "стратегічної оборонно ініціятиви" (СОІ), яку популярно називають "зоряною війною". Мабуть, СРСР у цій ділянці позаду Америки й тому потребує часу, щоб "здобути" пляни нової американської ініціятиви.

Знавці думають, що дотеперішня закордонна політика республіканської адміністрації повинна продовжуватися. Досліди "СОІ" треба продовжувати, а рівночасно вести розмови, щоб зменшити, обмежити, а то й заборонити продукцію ядерної зброї. Проблема тільки в ефективній контролі домовлень, а СРСР не має опінії, щоб він притримувався і зберігав ним підписані міжнародні чи іншого роду умови. США, кажуть поінформовані повинні продовжувати свою, Реґаном почату, зовнішню політику ще й тому, бо СРСР став, як каже З. Бжезінський, колишній дорадник президента Картера, "одновимірною потугою". Він є силою в мілітарній ділянці, але не в якійбудь іншій: він не є ані господарським суперником США, ані навіть — як колись — "джерелом ґльобального інтересного ідеологічного експерименту" Р. Пайпс професор Гарвардського університету й колишній дорадник президента Реґана, висловився на телевізійній програмі присвяченій 40-річчю Ялти, що економія СРСР не витримає його імперіялістичної експансії. Професор Ц. Блек (C. Black) з Прінстонського університету завважує, що Радянський Союз "мимо терпінь, вбивств та соціяльних перемін в останніх 65-ох роках, не займає в таблицях світових соціялних і економічних покажчиків вищого місця від того, яке його попередник — царська Росія — займала 20 років перед революцією.

"Таймс" з Лондону стверджує потребу скоординованої і самовпевненої політики західніх альянтів відносно Радянського Союзу. Захід повинен перейти до контрофензиви проти задовгих уже нападів на нього визнавцями марксизму-ленінізму. Крім мілітарного плянування, Захід "мусить організувати й координувати свою політику, щоб досягти більшого зрізничкування в самій радянській системі. Зрізничкування повинно проявлятися між народами Росії (СРСР) та їхніми радянськими володарями; між східньоевропейськими народами та їх окупантами, між радянським підписом у Гельсінках і їх жалюгідним запереченням його на практиці, від варварства берлінського муру, від постійного заглушування західніх радієвих передавань до заперечення елементарних людських прав своїм громадянам. І закінчує: "Доки Захід не зможе слідкувати за їх (СРСР) політичним процесом з такою свободою, як вони слідкують за нашим, доти не може бути питання взаєм-

ної безпеки". (Всі цитати з the Times (London) за "Encounter" лютий 1985).

В Україні:

Український народ згадує з великою прикрістю події з-перед 40 років. Закінчення війни не поліпшило його долі. Не залишилося навіть клаптика землі, де бодай мала частина українського народу жила б відносно свобідно. Ялтинський договір з'єднав усі українські землі під одне панування, але цей факт ніяк не рівноважить безупинного русифікаційного тиску на наш народ та консеквентного нищення проявів його окремішньости. І це власне мета окупанта — затерти історичну пам'ять українського народу і перемінити його в "совєтський" — в теорії, у російський — на практиці. Вороги можуть навіть говорити про для них корисні наслідки довгого русифікаційного процесу, хоч вони не стоять у ніякому відношенні до їх зусиль, які не перебирають у засобах, наприклад: переслідування, арешти, переселення, судові процеси з фальшивими "доказами", вбивства. Але, помимо терору, живучість українського народу й бажання окремішньости проявлялися протягом минулих 40 років у літературі, мистецтві; політичному й економічному думанні, навіть між військовими, в організаціях таких, як Гельсінська група, а тепер є певні ознаки, що відроджується підпілля. Пригадується народна мудрість: спружину можна стиснути силою, але в певному моменті вона повернеться до свого нормального стану. Окупанти ніколи не мали успіху при спробах асимілювати великі народи чи його частини. Сталін говорив, що радо знищив би був фізично частину нашого народу, а решту переселив би був на "неісходімий" Сибір. Але навіть на його всі можливості, забагато було українців. Про це також повинні пам'ятати теперішні бюрократи Кремля, як і про це, що їхні можливості, поза терором, дуже обмежені.

В Поселенні:

По довгих роках скитання українська еміґрація перемінилася у поселенців у країнах замешкання. Організуючись в нових умовинах, вони створили низку культурних, матеріяльних дібр і вартостей, починаючи в деяких випадках дослівно з нічого. Про ці загально відомі речі вже нераз писалося і немає потреби їх перелічувати. Підросло нове покоління, яке вже не мусить починати від нічого й від себе самого. Перед 25 роками в університетських бібліотеках можна було знайти тільки декілька позицій під назвою "Україна". Сьогодні про Україну інформують на тисячах

сторінок поважні видання, енциклопедії, журнальні й газетні статті. Є переконання, що друковане слово свідчить про культурний рівень народу. Якщо так, то наші позиції в минулих 40 роках значно покращали, виказуючи тенденцію дальшого розвитку. Матеріяльні успіхи наглядні в загальному достатку поодиноких поселенців, розбудові церков, домів культури, фінансових інституцій та розвагових і відпочинкових осель.

Вправді на вершинах наших еміґрантських проводів нам не дуже пощастило. Політики мали тенденцію жити вчорашнім і не доглянули яcлід нових умовин життя та його потреб у поселенні. Допомога Україні в боротьбі за незалежність потрібна, недискусійна, а її конечність всі національно свідомі визнають, тому й незрозуміла для загалу партійна ворожнеча наших проводів. Залишімо минуле історії. Поширюються думки, що на такій площині треба нам старатися нав'язати співпрацю з нашими сусідами і меншинами. Тому найперше слід замиритись між собою, думати про те, що нас сьогодні єднає та в тому напрямі діяти.

Більшовицька пропаґанда й дезінформація працює вже понад 40 років,намагаючися розложити морально загал громад в поселенні. І навіть в останній час пробують це робити чужими руками, створюючи й поглиблюючи незгоду — навіть ненависть — між етнічними групами. Ми одначе переконані, що іституції в бік української громади залишаться тільки інсинуаціями й брехливими накле-ської громади залишаться тільки інсинуаціями й Брехливими наклепами. Можна думати, що наша громада залишиться морально сильна й готова дати належну відповідь ворожим намірам.

Радянський Союз котиться по своїй похилій площині вниз. Від нашого народу залежатиме, чи відновиться українська держава. Віримо й ми переконані, що так станеться.

Сорок років — це довгий час. Можна думати, що ми його не прогайнували ані там в Україні, ані тут в поселенні. Наші осяги не малі, й напевно будуть збільшуватися.

Сучасне

Іван Кедрин

1,000 — ЛІТТЯ ХРИСТИЯНСТВА В УКРАЇНІ

Немає другої події, немає другої дати в історії України, яка рівнялася б актові хрищення України за Володимира Великого у 988 році. Це було проголошення Україною її приналежности до всього християнського світу і її активної участи у творенні культури, побудованої на християнізмі. Тому акт хрищення України не був тільки актом суто релігійним.Вже тоді, близько тисяча років тому Церква і нарід були в Україні найтісніше пов'язані. На поняття Церкви складаються три чинники — віра, ієрархія і вірні. Церква в Україні від самих початків її існування була найтіснішим споєнням всіх тих трьох компонентів. Вірою у правди Христові був пройнятий український нарід від прадавніх княжих часів, від панування в Україні Володимира Великого і його матери Ольги і за приєднання України і її люду до Христової Церкви правильно і справедливо проголошено їх обоїх святими.

Господь так мудро впорядкував світ, що нема в ньому самих тільки чорних ані самих тільки білих барв, нема в ньому самих тільки добрих сторінок ані самих тільки злих. Так є в усіх народів і так є у нас. Вже за княжого періоду історії України були "крамоли" і були "татарські люди", була та незгода, яка довела до упадку тодішньої нашої держави, бо та незгода не дозволила створити потужну власну збройну силу, яка могла б опертися татарській навалі. Але й у тому княжому періоді історії України були світлі моменти, було будування величавих святинь, були зв'язки з Візантією на сході і всіма країнами Заходу, і впереді всіх позитивів тодішнього часу пишалося таке величне діло, як охрищення України. І тепер, коли нас ділить від тієї історичної події близько тисяча років, повторюється те саме явище: українська громада в діяспорі розсварена, нема ні одного всіма визначного політичного центру, в деяких країнах, як ось в З'єднаних Стейтах Америки у-

країнська громада поділена й власний примітивізм думки плюс ворожа аґентура не дозволяють створити один центр, коли при добрій волі і при дрібці "хлопського розуму" можна би такий один центр створити впродовж годин. Корчиться українська вільна громада під тиском асиміляції до чужомовного оточення в країнах поселення і нема в цій нашій вільній тої тугости, солідарности й послідовности, які могли б створити сильніший спротив асиміляційному наступові. Ті неґативи могли б довести нас до розпачу, що ось українські люди не розуміють страхітливої ситуації в Україні й загрозливої ситуації в діяспорі, а поводяться як діти, які грають сірниками та спалюють дім і самих себе. Але поруч із сумним явищем, що власний політичний примітивізм сплітається з ворожою аґентурою, бачимо таке світле явище, як уладжування щорічно, навіть в невеличких українських громадах у широкому світі концертів-академій в роковини проголошення 4-го Універсалу і скрізь, де поселились українці у діяспорі, щорічно відбувається масово й солідарно звеличування Тараса Шевченка, як пробудника української нації. Значить, українська вільна громада зберегла вірність українській самостійницькій, ворожій московському більшовизмові, державницькій політичній думці й українська вільна громада вірна культові Шевченка, який насправді став творцем цієї нашої самостійницької політичної думки.

І ось, на тлі розхрістаного партійництва, індивідуально й гуртового амбіціонерства, на тлі громадсько-політичної короткозорости, яка межує з гоном до самогубства, маємо тепер новий доказ позитивізму і конструктивізму: вільна громада почала приготовлятися до величного відзначення роковин тисячеліття хрищення України. Це буде за три роки, але чуємо правильне стверджування, що це вже короткий час — три роки — для такого величавого відсвяткування роковин тієї історичної події, як цього вимагає значення і велич акту хрищення України. Було би сумно, якби ми чули "ще є багато часу" — ні, такого ми не чуємо, чуємо турботу, чи вдасться так зорганізувати звеличання того ювілею, щоби усвідомити ввесь чужинецький світ, що толі, тисяча років тому, не російський, а український князь охристив Україну, і щоби це наше святкування відсунуло в тінь старання кремлівських володарів використати ювілей хрищення України для дезінформації світу. Московські історики, однаково царського, як більшовицького часу, одностайні у представлюванні всього сходу Европи, як "ро-

сійського" етнічного моноліту. Московсько-більшовицький режим не цурався запрягти навіть медицину до воза своєї внутрішньої політики, опертої на поліційній системі, то що й казати про Церкву, яка вже за царського режиму служила Москві, як знаряддя русифікації. Найкращим історичним доказом використовування Церкви, як засобу русифікації, була політика царського режиму супроти Холмщини. Олександер Лотоцький, автор закону про автокефалію Української Православної Церкви за Української Народньої Республіки, оповідає у знаменитих споминах "Сторінки минулого" про московську Православну Церкву з її патріярхатом, як засобом русифікаторської політики.

Ото ж ювілейна дата хрищення України це не тільки церковне і не тільки національне свято, але й політичне. У теперішній ситуації в Україні все, що стосується України й українців є політикою — бо ж окупанти України засилають до ґулаґів і психушок українців тільки за те, що вони українці, і навіть за те, що голосно говорять по-українськи в публічних місцях. І тому й відзначування 1000-літнього ювілею Християнської Церкви в Україні вільними українськими людьми на поселеннях в діяспорі — це теж політична акція, це наше політичне завдання.

Ми є тепер у тому щасливому положенні, що скрізь у країнах нашого поселення є владики — громадяни. Це стосується однаково української католицької ієрархії, як православної та проводу Євангельської Церкви. І це ласка Господня, що ці три Церкви вільних українців рішили спільно відзначити тисячеліття хрищення України в дусі взаємної толеранції і випозуміння, в дусі справжнього екуменізму. Ініціятиву до зорганізування спільного величавого відзначення ювілею християнства в Україні дали митрополит Української Католицької й Української Православної Церков в Америці. Митрополит Стефан Сулик з Філядельфії й митрополит УП Церкви Мстислав, за світським іменем Степан Скрипник, з Савт Бавнд Бруку видали два заклики — перший принциповий і другий вже організаційного характеру, і вони разом із проводом Євангельської Церкви очолили Крайовий Комітет, як його почесна Президія. Діловим головою Крайового Комітету став широко відомий у вільній українській громаді вчений і громадський діяч, начальний пластун, д-р Юрій Старосольський. Зроблено добрий початок. В суботу 23 березня ц.р. зібрались у Філядель-

фії 165 представників 74-ох установ і організацій для вибору Крайового громадського комітету. Приявними були обидва вгорі названі митрополити, Стефан і Мстислав. Приявним був також єпископ-помічник УКЦеркви у Філядельфії, тепер єпархіяльний єпископ у Клівленді Роберт Москаль. Митрополит Стефан Сулик виголосив прегарну промову — він відомий з свого красномовного таланту, яким відзначається також єпископ Москаль. Вона поєднувала релігійно-церковний елемент і загальнонаціональний, громадсько- політичний. Він говорив: "...

Нехай буде Господеві подяка за цю ласку, що дозволив нам у нинішню днину в єдності згоді й любові в ім'я Боже зібратись тут,щоб започаткувати велике діло — вибрання Крайового комітету для підготови й переведення належних святкувань Тисячоліття Християнства в Україні. Дозвольте, що зі щирого серця привітаю всіх вас в місті братньої любови. Прошу також прийняти від мене щиросердечну подяку за те, що ви так численно відгукнулися на наш заклик і не пожаліли ні часу ні труду, щоб навіть з дуже далека прибути тут на ці спільні наради, що є доказом великої потреби такого Всеукраїнського Крайового Комітету. Час бо скоро минає. Лишається всього тільки три роки до нашого неповторного Ювілею — Тисячоліття Християнства в Україні, праці до гідної підготови так багато, що часу не можна тратити.

Минає тисячу років, як небесний Сівач пішов полями й степами України і посіяв зерно Божої благовісті. Сонце Божої правди й рясні дощі Божої благодаті спливали на наш чорнозем. І було велике жниво Божого царства в Україні, що виростило великих святих, подвижників, ісповників, мучеників. Життя з віри, життя чеснот любови, взаємопошани глибоко вкоренилося в життя нашого народу, нашого люду Божого. Світло Христового Євангелія розносилося на сусідів і просвічувало інші народи.

На цей великий урожай Божих жнив в Україні заздрісним оком глядів ворог. "Та коли люди спали, прийшов (наш) ворог і посіяв кукіль поміж пшеницею..." (див Мт. 13, 24-30 і 36-43). "Коли виросло збіжжя і вигнало колосся, тоді й кукіль появився", кукіль міжусобиць і незгоди. І поділив нас ворог лукавий, поділив нас дітей одної Матері України, одного люду Божого. Кинули жереб і поділили Україну. Покоління минають, а святині нашого народу пограбовані, святі збезчещені, проповідальниці понищені, святі книги попалені. Тільки десь

нишком, при закритих дверях маленької кімнати, чи темної тюремної келії чи в таборах на каторжних роботах жевріє іскра віри в катакомбній Церкві.

Вселаскавий Господь у своєму всевідучому провидінні передбачив нищівну злобу лукавого ворога. Тому то у своїх плянах Господь випередив й запобіг грішним задумам безбожного комунізму. Вже поверх сто років, як Господь почав переселювати частину нашого Божого люду поза межі нашої батьківщини. Разом з народом пішли і його пастирі, пішла й рідна мати — Церква.

Ми сьогодні далеко від нашого національного Сіону, від Києва, Львова, Ужгороду, Хусту і Чернівець. Ми далекі простором, але духом з'єднані з нашими поневолиними братами й сестрами в Україні. Їх очі звернені на нас, щоб ми тут випололи цей нищівний кукіль, спалили його вогнем любови, і в нашому імені та в імені наших братів і сестер в Україні, віддали хвалу Господеві за 1000 років Його благодаті...

Виберім з-поміж себе здібних, талановитих і відданих працівників. Хай ніхто невідмовляється послужити цій святій справі...

Зробимо ми це, то в анналах історії українського поселення буде вписана нинішня днина, як історична, як така, що стане — дай Боже — прикладом для многих наших подвигів, початком справжньої духовної християнської обнови нашого духа, а тим самим гідним приготованням до нашого Тисячоліття."

Очевидно, ще завчасно говорити про конкретний плян імпрез, які будуть відбуватися у з'язку з 1000-літнім ювілеєм християнізму в Україні. Можна здогадатися, що це будуть Богослужби, наукові доповіді, концерти, академії. Директор Українського Наукового Інституту при Гарвадському університеті проф. Омелян Пріцак виступив з так званим "Гарвадським проєктом", який передбачує видання друком у трьох мовах всієї літератури авторів-духовників від початку 11-го до кінця 18-го сторіччя, себто від хрищення України 988 р. аж до появи "Енеїди" Котляревського у 1798 році, що започаткувала відродження української літератури — писаної далі українською живою мовою. Проф. Пріцак назвав ту літературу з "досекулярної доби" й аргументує, що видрукування і поширення тієї літератури в чужинецькому науковому світі стане найкращим доказом, що акт хрищення Володимиром Великим сто-

сувався України, а не Росії, чи пак Московщини, бо ж термін "Росія" появився щойно після трагічного для нас Полтавського бою 1709 року. "Гарвадський проєкт" — це прославлення хрищення України на віки вічні науковим документальним способом. Але видати всі ті твори в їх оригінальному тексті та українською літературною і англійською мовами — це велетенське зусилля, яке — за обрахунком професора Пріцака — коштуватиме кругло 5 мільйонів дол. Сам проф. Пріцак не виключає, що праця над таким пам'ятником може продовжитись і поза наше довічне існування та запрягти й те покоління, що прийде після нас. Трудно вже нині сказати напевне, чи вдасться перевести в життя "Гарвадський проєкт" на 100 відсотків — і як швидко. Але поява того проєкту це ще один доказ, що й український науковий світ включається в святкування ювілею охрищення України. Професор Омелян Пріцак порозумівся також із ректором Українського Вільного Університету професором Володимиром Яновим про тісну співпрацю у звеличанні ювілею українського християнізму науковим світом. Очевидно, проф. Пріцак перевів теж наради в цій справі з митрополитами обох наших традиційних Церков.

Це добре діло, це наявний доказ, що в українському вільному світі не все погане, — що є в ньому й світла конструктивізму та єдности на тій найширшій базі, якою є Христова Церква і віра.

ТЕРОРИЗМ І ЙОГО ЗБРОЯ

Ярослав Курдидик

Під час інтерв'ю з губернатором штату Фльоріда США Д. Ґреґемом виявилося, що впродовж 1984 року перехоплено 52 літаки з південної Америки, які перепачковували до цього наріжного штату кокаїну, морфіну, маріхуану й інші наркотики, вартістю на т. зв. "чорному ринку" 4-5 мільярдів долярів. Губернатор звернувся до Вашінгтону, щоб якнайскорше скріпити радарову систему американської морської охорони, яка мусить бути малоуспішною, якщо крізь її контролю змогло пройти аж 52 чужі літаки.

Тими літаками деякі з них доволі великої поємности, можна було перевезти до США не тільки наркотики, але й різних терористів, особливо мусулманських фанатиків які, з благословенням Аятоли Хомейні ведуть проти західніх "безбожників" свою святу війну — "джігад". Крім цього, на тих літаках можна було перевезти до США й різну зброю, включно з важкою, отруйними газами чи навіть атомовою. Така зброя може загрожувати не тільки безпеці США, але й цілого Заходу.

З дотеперішнього сумного досвіду з міжнароднім терором, що своїми нищівними щупальцями починає охоплювати всі континенти, виходить, що на світі все можливе, що в майбутньому терористи могтимуть користуватися навіть атомовою зброєю. Очевидно, що ядрові заряди терористи не можуть виготовляти в звичайних житлових приміщеннях, бо вони задорогі й потребують дуже скомплікованого ляборагорійного процесу. Але такий ядровий заряд може для них зробити країна, яка сприяє і підтримує діяльність міжнародного тероризму. Одначе таку країну, яка наважилася б передати терористам ядрову зброю, можна відносно легко виявити і, що більше, вона стала б ціллю негайної відплати.

Хоч ще донедавна США були проти відплатних налетів на будькі терористичні скупчення, але тепер їхнє відношення ос-

новно змінилося. У пресі появилися голоси, що, якщо б, наприклад, такими державами, що наважилися б доставити терористам атомову зброю, були Іран чи Лівія, то їх могла б зустріти "доля Гірошіми". Провідники тих держав можуть бути жорстокі, але ледве чи вони наважилися б на таке нерозсудливе ризико.

Коли глибше вдуматися і критично проаналізувати ситуацію, то прийдемо до висновку, що користування атомовою зброєю не така проста для терористів справа. Для звичайного терористичного атаку, як це вже трапилося в Бейруті, можна знайти мусулманського фанатика й посадити його в машину з сотнею чи тисячею кілограмів вибухового матеріялу та післати його на знищення якогось об'єкту. Він піде на певну смерть з вірою, що в засвітах чекає на нього Аллах. Але для складної нищівної місії з атомовою зброєю потрібна окрема, з високою освітою і великим досвідом "кляса терористів", які зуміли б не тільки перевезти, але й потрапили б здетонувати ядрову бомбу.

Британський журнал "Джейнс Дефенс Віклі" пише, що тероризм не слід уважати за неморальний і нераціональний вияв боротьби. У відповідних обставинах він може стати навіть дуже ефективним засобом для осягнення певної мети, наприклад тероризм вигнав американців з Лібану, чого не змогла вчинити досить сильна й модерно озброєна сірійська армія. Тероризм уже накоїв і дальше не перестає дошкулювати ізраїльській оборонній системі. Якщо тероризм був би неуспішний, тоді, логічно, він взагалі перестав би існувати.

Що тероризм діє, хоч може не втакій загрозливій мірі, як цього собі бажали б комуністичні "надхненники" й доставці зброї, наведемо кілька прикладів:

Після того, як Західня Німеччина й Франція підписали спільний договір про поборювання міжнародного тероризму на їхніх територіях, Італія, яка має свої проблеми з скрайньо лівими й неофашистівськими терористами виявила бажання приєднатися до цієї спільноти держав, які серйозно постановили поборювати терористичну діяльність різних груп.

Прем'єр-міністер Італії Беттіно Кракст заявив, що терористи з організацій "Червоні бригади", заохочені успіхами проти інсталяцій НАТО в Европі, зокрема в Західній Німеччині,

Белгії, Франції і Голляндії, готуються до чергових терористичних дій. Вони хочуть сконцентрувати свою увагу на ракетні інсталяції НАТО, вистрільні гнізда ракет середнього засягу "Першінг 2" та кружляючі ракети.

Впродовж останніх місяців терористи провели атаки в Белгії, Франції, Греції, Італії, Португалії, Голляндії і Західній Німеччині. Їхньою жертвою впали: генерал французької армії, продуцент фабрики зброї в Німеччині, військова школа НАТО в Західній Німеччині, дослідній військовий центр у Франції, американсько-белгійська фабрика комп'ютерів у Белгії, 70 американських вояків, поранених вибухом у пивній (барі) в Греції (14 з них загрожує смерть).

Західні держави найбільше побоюються біохемічної атаки терористів. Провідні контрозвідчі джерела Заходу подають, що в СРСР є 7 біологічних дослідних центрів, в яких проводяться досліди, вдосконалюється їхня нищівна сила й спіральна засяжність дії.

Такі експерименти порушують домовлення Конвенції про біологічні та отруйні речовини від 1972 року, але кожному відомо, наскільки Москва притримується таких домовлень. На Заході є докази, що СРСР проводять експерименти з генетичними засобами, які мають нищівну силу, проти якої Захід не має оборони. Така, нікому невідома, "генетична зброя" має такі додатні прикмети, яких ніколи не зможе мати атомова зброя. Поперше, малу капсулю з біологічною "речовиною" можна багато легше сховати й перевезти, ніж відносно велику атомову бомбу. Подруге, терористи можуть таку "зброю" підкласти в якийсь місце, а самі втекти й сховатися з центру "атаки". Потрете після атаки дуже важко буде встановити, звідки походить така "біологічна зброя", щоб негайно повести відплатну дію.

Може найдивніше в цьому це те, що ядрову зброю прийнято як "генеральну й основну зброю майбутнього" з усіма її нищівними наслідками, проти неї досліджується і розбудовується оборону. Одначе тероризм, підривні дії, психологічна війна ще досі не знаходять на Заході належного зрозуміння, помимо їх наявности й дії. СРСР вже давно зрозумів важливість цієї галузі боротьби.

В. Федорович

НАЦІОНАЛЬНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ І УКРАЇНА

В січні 1918р. президент США Вудро Вільсон проголосив перед обома палатами Конґресу своїх 14 пунктів, що мали стати підставою для мирових переговорів після закінчення Першої Світової Війни. В 10-му пункті Вілсон видвигнув (що правда доволі загальниково) принцип самовизначення народів, підкреслюючи, що народи Австро-Угорщини повинні одержати автономію (13-ий пункт передбачував створення незалежної Польщі на теренах, замешкалих безспірно польською людністю).

Принцип самовизначення, згідно з яким кожна спільнота, а тим більше народ має право на вільне влаштування свого громадського й політичного життя, не новий. Починаючи з 17 ст. він став провідною ідеєю політично-державної думки в противагу принципові леґітимности та імперіяльної політики. Проте щойно після американської і французької революції ідея самовизначення набрала більш реальних форм. В американській Деклярації назалежности з 4 липня 1776 р. проголошено, що США зривають зв'язки з Великою Британією, звільняються з британського підданства і стають незалежною державою. Французька революція дала поштовх до зродження націоналізму. На місці держав, побудованих на територіяльному принципі, почали творитися національні держави: народи що досі не мали держави, дістали право на незалежність; ті, що втратили свою державу, мали нагоду її наново здобути; ті, що були віками розділені, могли об'єднатися в одній національній державі.

Принцип самовизначення став особливо актуальний при кінці Першої світової війни. Ще перед проголошенням пунктів Вільсона, в Росії після березневої революції в 1917 р. Тимчасове правління в Петербурзі проголосило, що мир повинен бути заключений на базі права всіх народів самостійно рішати про своє майбутнє. Згодом, після жовтневої большевицької революції, видано 15 листопада 1917 р. "Деклярацію прав народів Росії", яка забезпечувала всім народам імперії право на самовизначення, включно до відокремлення і створення незалежної держави. В часі Другої світової війни в Атлянтійській

хартії з 14 серпня 1941 р. США і Велика Британія видвигнули принцип, що всі народи повинні мати право вибирати таку форму правління, яка їм відповідає. (Пізніше ряд інших держав підписав хартію). Атлянтійська хартія накладала крім того на своїх членів-сигнаторів обов'язок плекати її підтримувати приязні взаємини з іншими народами й респектувати їх право на самовизначення. Принцип самовизначення підкреслюють також статут і резолюції Об'єднаних Націй. Нпр., резолюція з 2 грудня 1950 р. визнала національне самовизначення як фундаментальне право всіх народів; резолюція з 5 лютого 1952 р. доручила включити те право до майбутньої конвенції про людські права; Генеральна Асамблея Об'єднаних Націй резолюцією з 6 листопада 1956 р. осудила збройну інтервенцію СРСР в Мадярщині як недопустиме намагання відібрати мадярському народові право свобідно вибору уряду, який відповідав би його аспіраціям. Правда, резолюції ООН не мають обов'язкової сили й поодинокі держави, головно великі не завжди їх респектують, але все таки вони стверджують певні морально правні принципи, якими народи повинні керуватися в міжнародних взаєминах.

З покликанням на право самовизначення після Першої світової війни розвалилася Австро-угорська монархія, а на її місце постали національні держави; скорчилася також Оттоманська імперія і повоєнна Туреччина була обмежена в основному до Анатолійської провінції; також Німеччина й Росія зменшили свою територію і накреслили нові державні кордони.

Тільки українському народові якось не пощастило з самовизначенням і закріпленням незалежної соборної держави. В рішальному часі при кінці Першої світової війни він був розділений і жив двома займанщинами: центральні і східні землі були під Росією, а західня частина тобто Галичина, Закарпаття і Буковина, була під Австрією. Обі частини українського народу, хоч розділені кордонами, паралельно змагали до незалежности, старалися осягнути свою мету легальними засобами.

Вільсонівський пункт про автономію для народів Австро-Угорщини охоплював чехів, хорватів, словенців, сербів, румунів і очевидно поляків; поминув тільки українців так, як би їх зовсім не було. В квітні 1918 р. відбулася в Римі конференція

поневолених Австрією народів; на ній проголошено маніфест, в якому було сказано, що всі народи будуть домагатися від австрійського уряду незалежности. Українців на ту конференцію не запрошено.

Тим часом у Віденському парляменті вже від квітня 1917 р. велися дебати, під час яких народи імперії вимагали свободи й створення незалежних національних держав. Тільки українські посли були в трудному положенні: задивлені на цен-
родів Росії", яка забезпечувала всім народам імперії право на
тральні українські землі й на події в Росії, мріяли про соборну Україну й тому не висували плянів незалежности Галичини, тільки домагалися її поділу на українську й польську частини та протестували проти намагань поляків включити до майбутньої польської держави українські землі — Холмщину, Підляшшя і Волинь, при чому заявляли свою солідарність з Наддніпрянською Україною, що саме змагала до самостійности. На засіданні парляменту 22 грудня 1917 р. українська парляментарна репрезентація заявила недвозначно польським послам: "Ми бажаємо польському народові повного самовизначення і самостійности, але тільки на етнографічній польській території. Протестуємо проти намагання польських імперіялістів загарбати українські землі. Тривалий мир на сході Европи можливий тільки через повний розділ українських і польських земель. Коли б не дійшло до поділу Галичини то вимагаємо, щоб український народ Східної Галичини мав змогу в дусі права на самовизначення рішати про свою долю і державну приналежність. В ніякому разі не можемо й не сміємо допустити до того, щоб в часі, коли проголошено демократичний принцип самовизначення, народ без його запитання віддано на поталу інших, щоб рішалося про нас без нас. Ніхто не може приневолити нас стати підданими Польщі; вже самий намір зробити це вважаємо міжнародним злочином. Наш народ ніколи не погодиться ввійти в склад Польщі, він досить сильний і буде проти того боротися."

Акція українських парляментаристів на форумі Віденського парляменту не увінчалася успіхом. Австрійський уряд був глухий на домагання українців. В результаті український народ Галичини заманіфестував своє право на самовизначення революційним актом Першого Листопада і проголошенням незалежности Західно-Української Народної Республіки, а далі

законом з 3 січня 1919 р., яким вирішено приєднати ЗУНР до Української Народної Республіки, що й сталося в Києві 22 січня 1919 р.

Подібними шляхами здійснював своє право на самовизначення український народ під російською займанщиною. Після березневої революції українці створили в Києві Українську Центральну Раду, яка мала заступати інтереси України перед Тимчасовим правлінням у Петербурзі. Тут відразу наступив конфлікт, петербурзький уряд не хотів визнати домагань українців на самовизначення, відсуваючи рішення в тій справі до загальним зборів конституантів. У відповідь на це Центральна Рада випала в червні 1917 р. перший універсал, в якому створено Генеральний Секретаріят, що з уповноваження Центральної Ради мав керувати справами України. Перед такою поставою Центр Ради Тимчасове правління поступилося й вислало до Києва делеґацію для переговорів. У висліді російські делеґати в імені свого уряду визнали Центральну Раду і Генеральний секретаріят як крайовий орган влади.

Після жовтневої (більшовицької) революції уряд совєтської Росії, посилаючись на писання Леніна й доктрину комуністичної партії, для пропаґандивних цілей видвигнув гасло самовизначення (Декляраця прав народів Росії з 15 листопада 1917 р.) З того скористали всі народи, а в першу чергу українці. Універсалом з 20 листопада 1917 р. Центральна Рада проголосила Українську Народну Респібліку в етнографічних межах, формально на правах федеративних зв'язків з Росією. Одночасно проголошено демократичні принципи свободи слова, друку, віровизнання, зборів, недоторканість особи і мешкання, автономію для національних меншин.

Те все були перші леґальні акти, якими Україна здійснювала право на самовизначення. Після них прийшли це два найголовніші, а саме: проголошення самостійности (22 січня 1918 р.) і соборности (22 січня 1919 р.).

Однак облуда більшовиків показалася дуже скоро. В грудні 1917 р. більшовицький уряд окремою нотою до УНР визнав офіційно самовизначення України, а водночас розпочав проти неї загарбницьку війну. Щоб не стрінутися з закидом імперіялізму, більшовики оправдували цей крок комуністичним розумінням самовизначення, згідно з яким кожна нація має таке право, але виразником її волі є працююча кляса, а не

буржуазія, і тільки робітнича кляса може вирішувати, чи самовизначення сприяє комуністичним цілям. Сталін, спираючись на вчення Леніна, в 1918 р. заявив, що принцип самовизначення має бути засобом у боротьбі за соціялізм і мусить підпорядкуватися принципам соціялізму. Побіч самовизначення стоїть право робітничої кляси на закріплення її влади і те право має першенство перед самовизначенням. Згідно з тою теорією, Сталін в січні 1920 р. заявив: "Ми за відділення Індії, Арабії та інших колоніяльних країн, бо вони звільняються від імперіялізму, ослаблюють його та одночасно скріплюють позиції революції. Ми натомість проти відділення окраїнних територій Росії, бо це послаблює наш фронт і віддає ті країни в імперіялістичне ярмо." На 10-му з'їзді комуністичної партії в 1921 р. Сталін продовжував: "Національне самовизначення стало пустим кличем, ми його опрокинули перед двома роками. Народи Росії добровільно об'єдналися в федерацію і не думають відділятися." Подібно говорив про самовизначення Троцький (тоді міністер військових справ): "Ми не тільки визнаємо принцип самовизначення, але й попираємо його з усіх сил там, де він звернений проти феодальних капіталістичних та імперіялістичних держав. Але там, де фікція самовизначення в руках буржуазії стає зброєю проти революції, ми не маємо ніякої підстави його попирати".

З правом самовизначення тісно пов'язане право виходу союзних республік із СРСР. Воно зафіксоване перш за все в конституції (союзній і республіканських), а крім того в деяких правно-політичних документах (напр., Декларація прав народів Росії) та в міжнародних договорах, нотах, заявах. Пропонуючи нову конституцію в 1936 р., Сталін докладніше окреслив право сецесії, твердячи, що можуть скористати з того права тільки республіки, що мають окраїнне положення, більшість людности є тої національности, яка творить республіку, а загальне число населення виносить щонайменше один мільйон. (УРСР має всі ті атрибути). Не мають такого права автономні республіки ані автономні області. Сталін настоював, щоб ту постанову включити до конституції, хоч насправді "нема республіки, яка бажала б вийти із складу СРСР".

Більшовицький напад на Україну був ганебним потоптанням принципу самовизначення народів. Що більше він був запереченням урядових декларацій і заяв та постанов кон-

ституції. У зв'язку з тим нападом Генеральний Секретаріят вислав 4 грудня 1917 р. до Ради Народних Комісарів у Петербурзі протестну ноту, в якій читаємо: **"Є неможливо признати народові право на самовизначення включно до відділення, й одночасно нарушити те право, накидаючи народові власну форму правління, якого він не хоче. Відкидаємо рішуче намагання петербурзьких комісарів вмішуватися у внутрішньо-політичні справи Української Народної Республіки. Заявляємо перед цілим світом, що петербурзькі комісари брешуть, якшо вони Українську Центральну Раду — парлямент Української Народної Республіки, — що складається з українських соціялістів і переводить демократичні реформи, називають збором буржуазії".**

А тим часом більшовицька армія посувалася вглиб України, пустошила міста й села, накладала на мешканців контрибуції, забирала збіжжя й вивозила до Росії, публічно розстрілювала українських патріотів та чинила інші беззаконня. Дипломатичні ноти і протести не стримали більшовицького походу, який в результаті довів до упадку Української Народної Республіки. На її місце більшовики встановили УРСР, яка силою обставин запряглася до московського воза, що під покришкою світового комунізму здійснює російську імперіялістичну політику.

Не краща доля зустріла Галичину. Паризька мирова конференція не стосувала послідовно принципу самовизначення, зокрема не стосувала його до Галичини, яка в результаті дісталася під польське панування. Правда, на Польщу наложено певні зобов'язання супроти українців, але поляки їх не виконали, а навпаки старалися ліквідувати український елемент в Галичині. Не дивно, що кол. польський міністр освіти Ст. Ґрабський з катедри Львівського університету відважно голосив, що кордони Польщі на сході сягатимуть так далеко, як далеко буде проведена польонізація Галичини впродовж 15 - 20 років.

Ганебна політика Польщі супроти українців у Галичині виявилася під час горезвісної пацифікації в 1930 р., що знайшла відгомін у закордоній пресі й на форумі Ліги Народів. На жаль Ліга Народів була глуха на українські скарги а решта світу про те або не знала, або не хотіла тим турбуватися. В жовтні 1930 р. "Менчестер Ґардіян" писав: "Пацифікація Галичини при помочі карних експедицій є найганебнішим порушенням договору про охорону національних меншин".

Упадок української державности в 1917/20 рр. наступив внаслідок збройної інтервенції москалів на сході й пів-

ночі, а поляків на заході. Не помогли тут протести й дипломатичні ноти, до того потрібна була сильна здисциплінована армія, якої Україна тоді не мала. Після Другої світової війни положенняУраїни настільки змінилося, що тепер весь український народ знаходиться в соборній неволі. Але ідея самовизначення, відділення й незалежности далі жива, доказом чого всі ті політичні в'язні-дисиденти, що караються в тюрмах, концтаборах, психушках.

Використано:

ЕУ/І, том 2 і ЕУ/ІІ том 7.

Encycl. Brit., 1962, vol. 9, 20.

Rabl, K. **Das Selbstbestimmungsrecht der Voelker.** Koeln-Wien, 1973.

Meissner, B. **Sowjetunion und Selbstbestimmungsrecht.** Koeln, 1962.

Meissner, B. **Selbstbestimmungsrecht nach sowjetischer** und westlicher **Lehre.** Wien, 1967.

Hornykiewicz, T. **Ereignisse in der Ukraine 1914-1922.** 4 Bd. Philadelphia, 1966-1969.

ДОКУМЕНТИ ЧАСУ

НАПАСТЬ НА УКРАЇНСЬКУ СПІЛЬНОТУ

Перекручування фактів української історії, атаки на найменший вияв окремішности українського народу, фальшиві інформації про українських діячів, русифікаційний тиск за стосовується усіма засобами пропаганди й дезінформації в Україні. Паралельно ведеться безперебійна кампанія проти зорганізованих українських сил у поселенні. Крім постійних публікацій, призначених для закордону в українській, англійській та інших мовах, в останній час поведено "бліц" у місцевих засобах інформації проти т. зв. "воєнних злочинців", до яких в загальному зараховано українську дивізію, подаючи фальшиві закиди й інформації на основі "Бюлетину" ч. 25, виданого Центром Симона Візенталя для вивчення Голокосту з Відня, в якому на першій сторінці пишеться, що... "добровольці, які вступили до СС після 1941 року і більшість яких служила в національних СС-формаціях, таких, як українська СС дивізія "Галичина" чи в лотиській порядковій службі були інструментами, яких нацисти вживали для нищення євреїв, поляків, росіян і циганів. Крім того, вони брали участь в багатьох інших злочинах..."

Майже всі великі щоденники в Канаді, як деякі теж в США, містили "пресові випуски" однієї агенції та свої статті.

Про цю кампанію звітувала докладніше українська преса. Нижче передруковуємо частину передової статті "Гомону України" п. н. "Напасть на українську спільноту" (ч. 8, 20 лютого 1985):

"Українська спільнота — тим разом в Канаді — стала жертвою масового пропагандивного "бліцу" під тиском "Центру Симона Візенталя для вивчення Голокосту" у Відні, Австрія, і співзвучних кіл жидівського естаблішменту. Це нічого нового для українців. Справа в тому, що тепер і канадський уряд якось став частиною цього наклепницького процесу.

Ґенеза витвореної ситуації відома усім з канадської преси. Тут хочемо лиш вказати на більш маркантні суперечності,

неправду і нарушення особливо цією пресою демократичного процесу у демократичній країні на тлі цієї афери. Преса, очевидно, має теж і свої сенсаційні мотиви займатися такою "жовтою журналістикою". Судячи виключно по пресі, то ця антиукраїнська кампанія почалася тут 10 лютого ц. р. на тлі радіорепортажу з Ізраїля, у якому цитується С. Візенталя, який мав сказати, що він "припускає", що в Канаді живе 218 колишніх "українських офіцерів СС-ів Гітлера (вибраної Ґвардії), які керували таборами смерти в Східній Европі". Цей репортаж був поданий аґенством "Ассосіейтед Прес" з Тель-Авіву і підхоплений канадською пресою 10. 2. 1985 р. В інших статтях канадської преси є твердження про існування аж трьох лист, які були передані урядові — дві від Візенталя і одна від совєтської амбасади в Оттаві, на якій є "бодай" 9 осіб. Візенталь говорить про дві листи, де є 218 осіб, преса позвітувала, що Візенталь сказав, що після того як цих 218 "запідозрених" не можна було знайти в Европі, то "було припущення, що бодай дехто з них живе в Канаді" ("Торонто Стар", 11. 2. 85). Ця сама газета (з 12.2.85) теж позвітувала, що центр. Візенталя подав, що "3,000 нацистів живе в Канаді". Натомість міністер справедливости Джон Кросбі заявив, що це число високе, і що "лиш 30 до 40 осіб є тепер обсліджувані". У цій самій статті Дейвид Матас, який є автором документу "Щоб притягнути до судової відповідальности нацистських воєнних злочинців в Канаді", який був представлений урядові жидівською організацією "Б'най Б'рит", сказав, що він "не знає скільки тут нацистів". Торонтонський представник центру Візенталя Соль Літман заявив ще, що українські "Ваффен (військові) СС", тобто українські дивізійники, були вживані "разом з іншими нацистськими частинами для пацифікаційної роботи" ("Торонто Стар" 11. 2. 85), що є явною провакацією.

Ця кампанія "полювання" на нацистських воєнних злочинців на терені Канади відбувається у цьому випадку виключно в українському контексті, а наклеп у розумінні, що "українець рівняється нацистові", прямо не сходив кілька днів зі шпальт газет і телевізійних екранів..."

Канадський федеральний уряд Прогресивно-консервативної партії покликав до життя комісію, яку очолив суддя Жуль Дущене, з метою провести слідство для виявлення мнимих воєнних злочинців у Канаді, притягнення їх до судової відповідальности й покарання, на основі теперішнього законодавства

й рекомендацій у справі відповідного достосування законодавства Парляментом Канади.

У відповідь на ці заходи, Комітет Українців Канади відразу скликав по більших містах пресові конференції з англомовною пресою і телебаченням, Українські науковці м. Торонто, під керівництвом професора Торонтського унівеситету Юрія Божика, відбули 2 березня ц.р. наукову конференцію на тему: "Україна і українці під час 2-ої світової війни: історія та її наслідки". У цій одно-денній конференції взяли учать преса, телебачення та понад 600 осіб вислуховуючи поглядів і насвітлень професорів, науковців, юристів, громадських діячів — українців, євреїв, литовців й інших.

Щоб правдиво представити українські справи перед "Комісією Душене", Комітет Ураїнців Канади створив Комісію. Українські комбатантські організації підтримують заходи КУК у цій справі і звертаються до всіх про щедру матеріяльну допомогу.

Мусимо ствердити, що ця посилена акція проти нас застала нас неприготовними, бо ніхто такої дії не сподівався. Одначе українська спільнота в Канаді змобілізувалася і об'єдналася, щоб шляхом законних акцій покласти край різним наклепам, які ширять ненависть і параною до інших співгромадян, і школять офіційній політиці многокультурности в Канаді.

STATEMENT

Below is the statement issued on March 1 to the news media by the Information and Anti-Defamation Commission of the Ukrainian Canadian Committee (Montreal chapter).

The Information and Anti-Defamation Commission of the Ukrainian Canadian Committee (Montreal chapter) welcomes the formation of the Deschenes Commission of Inquiry on War Criminals. War crimes, wherever and whenever they were committed, and whoever were their victims, are reprehensible acts which must be publicly condemned and their perpetrators brought to justice.

Ukraine is among those nations that suffered great losses during World War II, both from military actions of the Soviet and Nazi occupiers, and from the criminal actions perpetrated by the military and civilian supporters of these two totalitarian regimes. It is inaccurate to associate war crimes exclusively with the Nazi invasion of Ukraine. A truer picture emerges when one brings into focus activities of both invaders and their collaborators.

The first phase of war atrocities committed in Ukraine in 1939, when the Soviet Union invaded Western Ukraine (until then under Polish occupation), following the infamous Hitler-Stalin agreement on the partition of Eastern Europe. The Soviet occupiers executed, exiled and tortured countless Ukrainian intellectuals, community leaders, students and ordinary citizens whom they did not trust and, thus, repressed all manifestations of Ukrainian national life. The collaborators who assisted Soviet Russia in these criminal acts were individuals of various national and religious backgrounds.

Communist-inspired war atrocities against the Ukrainian people were interrupted during the period that Ukraine found itself under German occupation, but were resumed when Ukraine once more fell to the Soviet "liberating" forces. Since the Ukrainian armed resistance against the Soviet regime was not completely supressed until the early 1950s, the atrocities committed by the Soviet regime against the Ukrainian civilian population which sympathized and aided the Ukrainian maquis in its struggle for national independence can be legitimately considered war crimes.

The second phase during which war crimes took place on Ukrainian soil began in the summer of 1941 when Germany invaded Ukraine. In subsequent deportations, executions and criminal atrocities committed by the Nazis, the victims were Ukrainians, Jews and other nationalities. Those who criminally collaborated with the German occupying forces belonged to various national groups. It must be stressed that while Jews were singled out as the main target of Nazi hate propaganda and extermination policies, Ukrainians and other Slavs were considered inferior races and treated accordingly.

Since the war, the Ukrainian Canadian community had to endure frequent allegations of criminal collaboration with the Nazis in the extermination of the Jewish population in Ukraine and eastern Poland. The complexity of war is thus reduced to the alleged criminal

activity of a few individuals, and then generalized and projected over a whole community. The unfounded allegations (made by the representatives of the Wiesenthal center) which appeared in the Canadian media at about the same time as the announcement of the formation of the Deschenes Commission constitute the most recent example of deliberate or unwitting defamation of the Ukrainian community.

Simon Wiesenthal is reported to have said in an Israeli radio interview that there are "218 former Ukrainian officers of the Hitler's SS (elite guard) which ran death camps in Eastern Europe" living in Canada. (The Sunday Star, Toronto, February 10, p. A-1.) Mr. Wiesenthal, who runs a documentation center in Vienna, knows very well that the Ukrainian Galicia Division which fought in the German Army against the Soviet armies was a front division, a fighting unit and not a police detachment. At no time durng its brief existence did it have anything to do with death camps. Yet the Canadian media carried false information from coast to coast, on radio,TV and in the press.

To assure that the commission achieves its goals and renders justice not only to the guilty, but also to the innocent who have been maligned in the past by irresponsible accusations and allegations, the IADC recommends that the following considerations remain at the forefront of the commission's concerns:

● All the war criminals in Canada must be brought to justice. The commission must not limit itself to criminals who worked on the Nazi side, but must investigate the Soviet side as well.

● Soviet alleged evidence not under any circumstances be accepted in Canada. There is serious question about whether Soviet authorities are interested in justice or only in furthering their own political goals, in this case in discrediting cultural communities opposed to Russian-Soviet imperialism in their homelands. To achieve this, Soviet authorities will not refrain from supplying fraudulent and falsified "documents" (as has been shown in the United States).

● Unsubstantiated accusations by the media or irresponsible individuals even if such accusations come from persons who claim to be well-meaning, must be punished by law. Both the commission at its hearings and the media in their reports must adhere to the basic principle on which our whole judicial system is built, namely, that everyone is presumed innocent until proven guilty.

● The commission should have on its staff a legal representative from the Ukrainian Canadian Committee. This is urgent and necessary in order to assure that the Ukrainian community is fully protected from the type of damaging and unsubstantiated accusations which have recently appeared from irresponsible quarters such as the Wiesenthal Documentation Center and from its Canadian representative, Sol Littman.

UKRAINIAN CANADIAN COMMITTEE

Alberta Provincial Council

Edmonton, Alta, Feb. 21, 1985

Telegram:

Rt. Hon. Brian Mulroney
Prime Minister
House of Commons, Parliament Hill
Ottawa, Ontario, K1A 0A2

The Ukrainian Canadian Committee — Alberta Provincial Council strongly protests the campaign against the Ukrainian community in Canada now being waged by the Soviet Embassy in Ottawa. Embassy officials have publicly made unsubstantiated accusations of war crimes against Canadians supposedly of Ukrainian origin and released a list of alleged war criminals which is being circulated anonymously to the Canadian media. We ask that you protest this violation of diplomatic behaviour and demand that the Soviet Embassy cease this campaign immediately.

Andriy Semotiuk
President
Alberta Provincial Council
Ukrainian Canadian Committee

UKRAINIAN CANADIAN COMMITTEE

Headquarters

PRESS RELEASE

UKRAINIAN CANADIAN COMMITTEE

NATIONAL EXECUTIVE

FEBRUARY 14, 1985

Unsubstantiated media reports unfairly accusing Ukrainian Canadians of being war criminals require the Ukrainian Canadian Committee, representing Canadians of Ukrainian origin, to make public its concerns.

It is our position that:

1. All alleged war criminals should be identified and prosecuted in Canadian courts to the fullest extent of the Canadian Law.

2. The presumption of innocence and all other protections guaranteed under our system should apply in any ensuing proceedings and in particular, it is our view that any evidence that may be offered by the Soviet Union or any other Communist block country, must be viewed with the greatest of scepticism and, in any event, must be independently corrroboratted by credible evidence available in the West.

3. We support the Canadian government's decision to establish the Deschenes Commission.

4. The Ukrainian Canadian Committee intends to be represented before the Deschenes Commission.

5. Erroneous and inflammatory reports that have appeared in the Canadian media have:

a) slandered the good name of all Canadians of Ukrainian descent;

b) besmirched the memory of those Ukrainians who suffered, died in the concentration camps of the Nazis;

c) promoted social and ethnic intolerance among Canadians.

6. We accept the findings of the Canadian and the British governments that there is no evidence to demonstrate that the Ukrainian Division "Galicia" was involved in any crimes against humanity.

We stand ready to cooperate with representatives of other Canadian ethnic communities, the Canadian government and the media to provide accurate information on this issue.

УКРАЇНСЬКА ГОЛОВНА ВИЗВОЛЬНА РАДА

ЗАКОРДОННЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО

Нью-Йорк, 12 квітня 1985 р.

Проти знеславлювання українського народу

Нью-Йорк. (Пресова служба ЗП УГВР). 1. Від кількох місяців розгортається в американській, канадській та европейській пресі і в окремих виданнях кампанія наклепів на український народ, також на литовців, естонців і латишів. Кампанія провадится під ширмою виловлювання здогадних воєнних злочинців, точніше тих, хто під час Другої світової війни помагав німецьким нацистам винищувати евреїв. Останньо ця кампанія пов'язана з акціями Документаційного центру Симона Візенталя у Відні, якого публікації розсиляються до преси, громадських та урядових установ. В них обвинувачується у протиеврейських виступах український Легіон "Нахтігаль" і дивізію "Галичина". Ворожі українському народові чинники приписують йому також "традицийний антисемітизм" та співпрацю з нацистами.

А в тім, події в Україні за часів війни були за останніх сорок років предметом вивчення чужинецьких дослідників і вони названих "злочинців" не знайшли. Вони також стверджують відому правду про те, що мільйони українців згинули в боротьбі з німцями а рядах Червоної Армії та а підпільних і повстанських частинах ОУН і УПА.

Правда, є одно джерело, в якому згадані обвинувачення на адресу українців знаходять підтримку. Це джерело — це відомий пропагандивний апарат дезінформації ЦК КПРС в Москві. З того джерела можна цілими пригор-

щами черпати наклепи на визвольну боротьбу українського народу, на його діячів, там обвинувачують їх у вислужництві німцям, американцям чи будь-яким іншим стороннім силам, у погромах своїх і чужих, там плянується і унапрямлюється наступ на українців в країнах західніх демократій. Там зокрема гостро накидаються на всякі способи українсько-єврийської співпраці на Заході. Особливо останньо ці атаки дуже збільшилися, що приводить до висновку, що вони є відповіддю Москви на активність української еміґрації в таких справах як поширення у світі інформацій про штучний голод в Україні у 1932-1933 роках, як протестні акції в обороні ув'язнених і репресованих українських патріотів в СРСР, як акцій проти русифікації України і політики етноциду у відношенні до неросійських народів СРСР. Таким чином український народ і українська еміґрація знаходиться сьогодні під рівночастним обстрілом з двох сторін.

Проте, не слід забувати, що згаданий московський центр дезінформації не обмежується до ширення наклепів тільки на українців. Так наприклад, від довшого часу ця аґентура намагається утворити у світі враження, що співробітниками Гітлера були сіоністи. Це мусіли б мати на увазі ті, хто у своїй ненависті до українців, легкодушно і безкритично користується московсько-комуністичною отруєю.

Розкриття і покарання воєнних злочинців, отже і тих хто помагав німцям винищувати євреїв, є наскрізь леґітимним ділом і повинно бути послідовно ведене. Проте, методи й засоби, якими послуговуються українофобські чинники, викликають серіозні застереження. Поперше, підозріння створює їх намагання доказувати злочини здогадних нацистських співрібітників свідченнями які доставляють органи КҐБ, в час коли вина підозрілих у злочинах осіб повинна бути доказана засобами судочинства демократичних суспільств і вони повинні понести заслужену кару. Подруге, не можна на підставі злочинів окремих осіб — а такі злочинці були також серед українців, подібно як і серед євреїв чи інших народів — кидати наклепи на цілий народ, бо це є копіюванням нацистівської політики стосування принципів збірної відповідальности народу за вчинки одиниць. Потрете, не можна також приписувати українському народові як спільноті "традиційний антисемітизм". Ясно, що серед українців є антисеміти, подібно як серед євреїв є чимало українофобів. На жаль, антисемітизм має універсальний характер, він поширений серед багатьох народів, і це є серіозна недуга, яку треба ліквідувати і з якою треба боротися. Але боротися треба з антиукраїнством, чи будь-якою ворожістю і проповіддю ненависництва одного народу до іншого, що випливає з фальшивих уявлень і пересудів. Почетверте, не треба шукати антисемітизму там де його немає, наприклад, у передачах українського відділу "Радіо Свобода". А в тім, на ці українські радіопересилання постійно нападають більшовицькі пропаґандисти з Москви і з Києва, зокрема за програми присвячені визвольній боротьбі українського народу. Дуже вимовне те, що якраз в останньому часі ті атаки дуже посилилися.

3. Український народ, який за останні 68 років утратив не менше як 20 мільйонів своїх синів і дочок в результаті московсько-більшовицького і німецько-нацистського терору, дуже заінтересований у викритті і покаранні відповідальних за це злочинців, байдуже, чи це були люди українського народу, чужинці, чи громадяни України інших національностей що живуть на українських землях. Немає сумніву, що це є також в інтересі всіх тих народів, яких сьогодення і майбутнє вимагають співпраці а не ворожнечі. У такому пляні ведені наклепницькі кампанії проти українців і балтицьких народів, наносять велику шкоду всім народам того географічного району, включно з евреями.

ВОЛОДИМИР ПОЛОВЧАК
і
АМЕРИКАНЦІ В ОБОРОНІ ЛЮДСЬКИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

Впродовж останніх кількох років справа Володимира Половчака була голосна по цілому світі й засоби масової інформації повідомляли про неї в позитиввний і негативнім насвітленні.

Українська преса на загал мало писала про Володимира, а якщо були звідомлення, то переважно у формі уривків з американських часописів чи журналів. Український загал в більшості вважав непотрібним вмішуватися у справу Половчака, сподіваючись, що адвокат Юліян Куляс дасть собі якось раду й Володимир, ставши 18-літним юнаком, залишиться в Америці без дальших перепон.

На жаль, дійсність є інакша, і справи самі не полагоджуються. Юліян Куляс, адвокат з Чікаго, сам взявся за дуже трудну справу оборони Володимира. При мінімальній помочі від громади в США та Канаді він залишився зданий на свої особисті фонди, сумлінно і послідовно боронить справу Половчака.

Адвокат Куляс не тільки боронить Володимира без винагороди, але ще мусить покривати з власних фондів кошти апеляцій, судів, переслухань, адвокатських актів та інших з тим зв'язаних справ. І тільки через його старання Володимир дістав дозвіл побуту й азилю в США і дотепер перебуває у вільній Америці.

Йому з допомогою прийшов професор права Бруклинського правничого коледжу Генрі Гольцер, спеціяліст конституційного права США. Професор Гольцер і адвокат Куляс разом уложили стратегію і обороняли послідовно Половчака. Під час останних п'ять років вони наразилися на великий труд, неприємності, погрози, шантажі й великі кошти. Передова стаття, яка паявилася в березневім (1985) числі "Рідерс Дайджест" про Володимира Половчака пише, що "якщо б оба адвокати рахували мінімальну винагороду за свою працю і час, то кошти оборони Володимира виносили б понад півтора мільйона долярів."

Більшості українців здається, що незабаром усе буде якось полагоджене. Це не так. Загроза депортації Володимира до Радянського Союзу далше висить над ним. "Важка рука КГБ простягається через океан, щоби здушити горла, — каже адвокат Мк Доналд (адвокат Дем'янюка) з Баффало. — Чи ви будете сидіти в безділлі і покірно чекати на вашу загибіль?"

Оборона Володимира Половчака — це не є лише справа Куляса, це є справа цілої української гкромади. Оборона Володимира — це боротьба з більшовицьким тираном, який нас нищить на рідних землях і пробує нас нищити у вільнім світі, послуговуючися своїми прихильниками, які прикриваються обороною громадських прав, вишукуванням воєнних злочинців і т. д.

Не чекаймо бездільно! Даймо фінансову допомогу адвокатові Кулясові, щоб він особисто не мусів нести весь тягар оборони Володимира. Дотепер (під час 1983 і 1984 років) організація Американці в Обороні Людських Прав в Україні (АОЛПУ) зібрала тільки п'ять тисяч долярів на фонд оборони Володимира Половчака. Попри цю суму ще вплинуло кілька тисяч від поодиноких організацій і осіб. Це аж ніяк не зодовільна сума. Адвокат Куляс не тільки працює над справою оборони Володимира без винагороди, але ще видав коло сто тисяч долярів на видатки, пов'язані з цею справою.

АОЛПУ продовжує збіркову акцію на оборону Володимира Половчака. Всі пожертви на фонд оборони Володимира будуть передані цілістю адвокатові Юліянові Кулясові. Пожертви на фонд оборони Половчака можете відрахувати від податків в США. Гроші й грошеві перекази просимо посилати на:

Americans for Human Rights in Ukraine
43 Midland Place
Newark, NJ 07106
USA

"КОМІСІЯ ДЕШЕН" В КАНАДІ І УКРАЇНСЬКА ДИВІЗІЯ

Канадський федеральний уряд створив "Комісію Дешен" для прослідження нацистських воєнних злочинів жителями Канади. Перед цією Комісією є оскарження проти української дивізії та закиди щодо коляборації українців з німцями. Комітет Українців Канади та Крайова Управа Братства створили окремі комісії для репрезентації нашої справи перед "Комісією Дешен". Ця справа дуже важлива, бо на підставі опінії Комісії інші держави могли б вести подібні акції. Очевидно, кожний знає, що кошти правного заступництва дуже високі. Для самої акції КУ вони виноситимуть понад 300 тисяч долярів, але вони малі в порівнанні до можливих майбутніх коштів поодиноких людей, які в Америці є від 150 тисяч дол.

Правного заступництва від Братства для справ дивізії перед Комісією конче потрібно, бо дивізія є окремою точкою до-

слідження й слід добитися, щоб Комісія подала правдиву історію, а не як її стараються викривати українські противники. Оба правні представництва — КУК і Братства — тісно з собою співпрацюють та оба визнані "Комісією Дешен" на право брати участь у переслуханнях.

Проситься кол. вояків, їхніх родин і дітей щедро складати датки на цю ціль — мова тут не про десятки, а сотки й тисячі долярів. Побратими в Канаді зобов'язалися давати від 250 долярів (більше, хто моє на це можливість). Рівночасно проситься жертвувати на Комісію Громадських прав при Комітеті Українців Канади, яка заступатиме цілу українську громаду перед "Комісією Дешен".

Датки на Комісію Громадських прав слати до місцевих відділів КУК, або до Централі:

Ukrainian Canadian Committee
Civil Rights Commission
456 Main St. Winnipeg, Man. Canada
R3B 1B6

Датки для Братства проситься складати до Станиць або до Крайової Управи Братства кол. вояків 1-ої УД УНА:

Brotherhood of Veterans of the 1st Div. of UNA
Credit Union "Buduchnist"
ACC. No. 5313
140 Bathurst Street
Toronto, Ont. Canada
M5V 2R3

Крайова Управа

GENERAL PAVLO SHANDRUK AND THE UKRAINIAN NATIONAL ARMY

(1945 — 1985)

by Wasyl Veryha

Forty years ago, when World War II was nearing it's end, the Ukrainian National Committee was formed and recognized by the Germans as a sole representative of Ukraine and the Ukrainian people. It

was headed by General Pavlo Shandruk as its president. His two deputies were Aleksander Semenenko, a lawyer and mayor of the city of Kharkiv during the German occupation and Prof. Volodymyr Kubiyovych, president of the dissolved Ukrainian Central Committee, a body

representing the western Ukrainian lands. The Ukrainian National Committee was permitted to organize the Ukrainian National Army with General Shandruk as its Commander-in-chief. This allowed all Ukrainian military units, organized within the German Armed Forces, to be brought to fight the Russian Soviet imperialism under a single Ukrainian command. It was a right move in the right direction. Unfortunately it came too late to be of any significance for Ukraine or for Germany. Nevertheless the Ukrainian National Committee and the Ukrainian National Army played an important role in releasing a number of Ukrainian political prisoners from the German concentration camps, and especially in the events that followed the War. It should be noted that at the time hundreds of thousands of Ukrainian refugees and Ukrainian slave workers filled numerous German camps.

While marking the fortieth anniversary of the creation of Ukrainian National Committee as well as the formation of the Ukrainian National Army, it is important to review some of the contemporary events and especially the personality of General Shandruk who took upon himself such a heavy burden in such an unfavourable time. Although General Shandruk had been well known in the circles of the Ukrainian Government-in-Exile, he was unknown in the Ukrainian society at large and especially among the recent emigrees or refugees from Ukraine.

General Pavlo Shandruk was born on February 29, 1889 in Ukraine, then part of the Russian empire, and died on February 15, 1979 in Trenton, New Jersey. He completed his military education in 1913 in the Alekseevka Military School in Moscow with the rank of lieutenant. When the war broke out in 1914 he distinguished himself as a brave and capable young officer of the Imperial Russian Army. He was awarded six military distinctions and subsequently promoted to the rank of captain.

After the fall of the Russian Empire in 1917, captain Shandruk joined the Ukrainian Armed Forces and fought against the Red Army and commanded various military units. Finally, in July 1920, he was a commander of the 4th Infantry Brigade of the Third Ukrainian Iron Division. Then he was promoted to the rank of colonel. That same year the hostilities between Poland and the Bolsheviks came to an end and remnants of the Ukrainian Army, at the time allied with Poland, found themselves in the Polish internment camps.

After Pilsudski's coup d'etat in 1926 the situation of the Ukrainian soldiers somewhat improved and Colonel Shandruk went to work in the Polish Ministry of Military Affairs, and continued his military

education. In 1938 he went again into active military service in the Polish Army. In the German-Polish War he proved himself a good officer and bravely fought against the Germans even after the fall of Warsaw on September 23, 1939. At the battle of Krasnobrod he was wounded and taken P. O W. by the Germans. Although he was released soon after Gestapo arrested him on January 18, 1940 and kept him prisoner till the end of April, when he was on constant surveillance, until the beginning of 1945.

Late in November, 1944, President Livytsky invited Shandruk to Berlin and informed him that a Ukrainian National Committee was in the making under German auspices and that he, Shandruk, had been suggested as its head. Surprised by such an elevation since he was not a public figure in a political sense, Shandruk asked Livytsky if such a committee was really necessary at a time when the days of the Third Reich were numbered.

"Regarding the principal and practical purposes of the Ukrainian National Committee, President Livytsky believed that it should: 1) seek opportunities and ways of saving Ukrainian political emigres and leaders who managed to flee from the Bolsheviks in Ukraine, and 2) take over from the Germans the care of hundreds of thousands of soldiers of various Ukrainian formations who found themselves within the German armed forces voluntarily or involuntarily, with special attention to be paid to the Division "Halychyna," which in the event of German surrender, could automatically be turned over to the Bolsheviks. "Can we permit our brave soldiers who are such a treasure in the Ukrainian cause to perish? As a soldier you must not only understand this, but also feel it," said the President.

It was only after long discussions with several Ukrainian leaders, including Col. Andriy Melnyk, head of the Ukrainian Nationalist Organization, Stepan Bandera, head of its revolutionary faction which broke away from the original OUN, in 1940, Volodymyr Dolenko, a political figure representing eastern Ukrainian emigrants, and Dr. Tymish Oleksiuk, a politician from the Ukrainian Government-in-Exile circles, and many others, that Gen. Shandruk consented to talk to the Germans.

The German side was represented principally by two men. One was Dr. Fritz Arlt, formerly a senior official in the General-Government in Krakow and now in the SS Fuehrungshauptamt in Berlin. He was well acquainted with the Ukrainian problem and rather well disposed towards the Ukrainians. The other was Col. Ludwig Wolff, officer in charge of the Ukrainian Section of the Dept. of Eastern Volunteers at

the Reichs Sicherheitshauptamt in Berlin. Both gained the confidence of Col. Shandruk, which was a positive factor, but Shandruk doubted whether he could suceed. In a conference with Dr. Arlt in which the Division "Galicia" and other military units were being discussed, Col. Shandruk stated his conditions. First of all he demanded that the Division "Galicia" should be under Ukrainian command. Next, all soldiers of Ukrainian origin who voluntarily or not had been dispersed throughout various formations of the German Army were taken out and put into purely Ukrainian units. Third, a Ukrainian National Army was to be formed which would be organized under the Ukrainian national banner and which would serve only the interests of the Ukrainian people and swear allegiance to Ukraine. This army would wear traditional Ukrainian uniforms and be under Ukrainian command." Finally, Shandruk required the liberation of the Ukrainian political prisoners and Germany's renunciation of any claims to Ukrainian territory.

The answer of Dr. Arlt was an interesting one. "General," he said, "I cannot vouch that the German Government will accept all your terms but I might give you some advice: take a close look at the situation and you will see that you could accomplish everything that you desire... I cannot imagine that Germany would avoid carrying out your demands if you had an armed force.

At the same time Shandruk emphatically refused to recognize the supremacy of the KONR headed by General Vlasov, stating that no Ukrainian would support him, because such recognition would be considered treason. "I agree that General Vlasov is the chairman of the **Russian** National Committee and I might be, after giving my final consent, the chairman of the **Ukrainian** National Committee. There cannot be even symbolic supremacy."

Soon afterwards a special memorandum was prepared with the aid of other Ukrainian political figures and transmitted to Dr. Arlt through Col. Wolff. Following that Shandruk contacted Byelorussian, Georgian, and Don Cossack leaders, who also balked at joining the KONR, although the Germans were being very insistent on that point. The unwillingness of Gen. Shandruk to submit to Gen. Vlasov and his KONR was an obstacle in the final establishment of the Ukrainian National Committee. It was not until the end of February, 1945, that the Ukrainian National Committee was agreed upon by the German authorities without further insistence on submission to the Russian KONR. The organization of the Committee and the Ukrainian National Army, of which Gen. Pavdo Shandruk became commander-in-chief, went into full swing. On March 15, 1945, President Livytsky issued Order No. 8, nominating

"Lieutenant-General of the General Staff Pavlo Shandruk... Commander of the Ukrainian National Army as of March 15, 1945." The final composition of the Ukrainian National Committee governing body was organized on the principle of territorial representation. Thus Shandruk himself represented old Ukrainian emigres, Oleksander Semenenko a lawyer as well as mayor of Kharkiv during the German occupation, represented Eastern Ukraine and its new emigres, Prof. Volodymyr Kubiyovych, President of the Ukrainian Central Committee, represented Western Ukraine and its emigres and served as the deputy of General Shandruk; Petro Tereschenko was nominated secretary of the Committee. At the beginning of April the Ukrainian National Committee issued it first appeal to the Ukrainian community signed by all four executive members. And General Shandruk, as commander-in-chief of the Ukrainian National Army, issued his own appeal, entitled "Ukrainian Soldiers." Both these appeals were published in the Ukrainian press.

On the very same day Reichsminister for Eastern Territories Alfred Rosenberg issued a declaration stating that "The Ukrainian National Committee is sole representation of the Ukrainian people recognized by the German Government." Further on he stated that "After final clarification of the matter of assembling those Ukrainians who are serving in the German Army, I shall make a demand that all Ukrainian units be joined together for the formation of a Ukrainian Liberation Army."

This news called for celebration except for the fact that the front was threatening Berlin and Ukrainian soldiers were dispersed all over the front in various military units. The nearest to Berlin was the 2nd Ukrainian Division under the command of Col. P. Dyachenko stationed in Nimek. Thanks to its proximity it was the first one to take the oath of allegiance. 1,900 men strong, it was the first sworn in on March 28, 1945. The text of the oath of the Ukrainian National Army was read by the Division's chaplain, P. Biletsky. Each soldier approached the altar, kissed the Cross, the Holy Gospel and the Ukrainian banner and said, "I do." Colonel Wolff was present at this ceremony. The oath read as follows:

I swear to Almighty God and His Holy Gospel and His living Cross that without regard for life or health shall always and everywhere fight with arms in my hands under the Ukrainian national banner for my people and for my homeland, Ukraine. Aware of my great responsibility as a soldier of the Ukrainian National Army. I swear that I will carry out all orders of my superiors obediently and without question and that I will keep all service orders secret. So help me God and the Holy Virgin.

According to German estimates the Ukrainian National Army would total over 250,000 soldiers. The largest unit of the "Ukrainian Liberation Troops" (Ukrains'ke Vyzvol'ne Viysko) was approximately 180,000 strong, the second largest was the Division "Galicia," now renamed the 1st Ukrainian Division with its Reserve Regiment totalling between 35-38,000 soldiers, and there were a number of other smaller units.

On April 7, 1945, Gen. Shandruk, accompanied by Dr. Arlt, left Berlin to visit the 1st Ukrainian Division, which at the time was on the eastern front line Gleichenberg-Feldbach in Styria (Austria). On their way they were joined by General Otto Waechter, former Governor of Galicia, instrumental in the formation of the 1st Division, he was to be the representative of the German High Command on its staff. Col. Mykhailo Krat was to be commander of the 1st Ukrainian Division in place of the German commander, Gen. Fritz Freytag. It took time to get to the Division and they arrived there on April 19, 1945. Accompanied by the newly-appointed aide, Lieutenant Tsiolko, Shandruk's party visited Gen. Freytag at his field headquarters.

At the meeting Gen. Shandruk officially informed Gen. Freytag that from now on the Division was to be called the First Division of the Ukrainian National Army of which he, Gen. Shandruk, was commander-in-chief. Although Shandruk had intended to relieve Gen. Freytag almost at once, after a fact-finding tour he decided to postpone that move for tactical reasons. In actuality, Gen. Freytag remained in command to the war's end. On April 25 the Division was sworn in.Lieutenant M. Levenets, as chief chaplain of the Division, officiated with the 30th Regiment present in full complement along with delegates of the 29th and 31st Regiments and of special detachments. Gen. Waechter and Dr. Arlt were also present.

When the Ukrainian officers retained prior to being assigned to the Division "Galicia," they had been given ranks but hardly those they had had in the Ukrainian Army. Thus, having met his colleague from the Imperial Russian Army and later from the Ukrainian Army, Lieutenant Borys Barvinsky, wearing the insignia of a captain, Shandruk reinstated his rank and also boosted Captain Lubomyr Makarushka to the rank of major. As a further step, he ordered Gen. Freytag to remove immediately "those German commanders who are either hostile to Ukrainian soldiers or hated by them."

To get acquainted with the Division and the front Gen. Shandruk visited all the units along the front lines, something that Gen. Freytag had never done, as well as the Division's Hospital.

In taking over the post of "Commander-in-Chief of the Ukrainian National Army" Gen. Shandruk was fully aware that his duty then was not "to fight to the final victory" but rather to do everything possible to save the lives of the some quarter of a million men who were in German uniforms. Therefore, when on April 27, 1945, German Army Commander d'Angelis called on him, Shandruk discussed, among other things, the possibility of a German surrender which would leave the Ukrainian Division at the mercy of the Russians. To avoid this it was agreed upon and confirmed by Division Order No. 71 issued the same day that "in *the event that, following officiall German surrender, the Eastern Front* is surrendered to Bolshevism, the Division will immediately fight its way as fast as possible to the rear, to the Anglo-Americans."

Two weeks later (May 8, 1945) Germany unconditionally surrendered. Hard pressed, the German command did not do much to prepare for a pull-out of the Ukrainian Division; orders to leave the front lines came too late. Although it had been agreed that German units would cover the retreat of the Ukrainians, in fact it was the Ukrainian units that kept the Soviet troops busy until the Division began an orderly retreat, managing to reach the British zone of Austria with not a moment to spare.

Even under these unenviable conditions Gen. Shandruk did not give up in his endeavors to get in touch with the British and American authorities in Austria and Bavaria. In the meantime he used the services of his colleague, Col. Konstantin Smowsky, another Ukrainian officer who had been on contract service with the Polish Army before the war, whom he sent to Gen. Wladyslaw Anders, commander of the Second Polish Corps with the British Army, with a request to intercede on behalf of the Ukrainian Division with the British military authorities.

On Gen. Shandruk's orders, Major Makarushka, as a representative of the Ukrainian Division, Dr. Arlt, as a German representative, and an interpreter all went to the British command in Carinthia and obtained permission for the Ukrainian Division to surrender to the British, which took place in Spittal and Voelkermarkt.

Gen. Shandruk and Gen. Freytag personally oversaw the crossing of the remnants of the Division over the bridge over the Mur River near Leoben in Styria. But all this did not provide any assurance that the future of the 1st Ukrainian Division, previously known as the Division "Galicia" of the Waffen SS, was safeguarded. Gen. Shandruk, accompanied by Gen. Waechter, Gen. Freytag, Major Makarushka, Chaplain Levenets, Lieutenant Tsiolko and Dr. Arlt, went to the town of Tamsweg in an attempt to find the American command. However, during the trip

Gen. Freytag, unable to bear the ignominious defeat of Germany, committed suicide in the village of Andra, while Gen. Waechter decided to take leave and went to Italy. Upon the death of Freytag, Shandruk appointed Col. Krat as commander of the 1st Ukrainian Division, which eventually in its majority landed in the Separated Enemy Personnel (SEP) Camp in Italy near Rimini.

Despite all the attempts of Gen. Shandruk to transfer the 2nd Ukrainian Division into a safer locality away from Nimek, it was drawn into battle against Soviet troops in Czechoslovakia, where it was encircled. The Division suffered heavy casualties, more than 60% of its men. Those that managed to break out of the encirclement were taken over by the Americans.

The political situation in Germany at the time was such that it appeared prudent to settle somewhere and wait for better conditions. But if Shandruk became a civilian again, he did not forget about his soldiers who were in prisoner of war camps of Britain and of America. He kept in touch with Father Mykola Voyakivsky, who was the Apostolic Administrator for Ukrainians in Germany, and in Italy with Archbishop Ivan Buchko, who took all the Ukrainian prisoners of war under his care.

Looking back at the time of the existence and work of the Ukrainian National Committee headed by Gen. Pavlo Shandruk every objective student will admit that it played an effective role for that short period of time. This is especially true in that it formed the Ukrainian National Army and provided the Ukrainian emblem for all those who had belonged to various German military units. It proved helpful also for all the members of the former Ukrainian Division "Galicia," which was originally assigned to the German Waffen SS. Considering the time which the Ukrainian National Committee and the Ukrainian National Army had at their disposal, it is a fair statement that they acquitted themselves well both before the Ukrainian community and Ukrainian history.

While in Germany Shandruk kept in close contact with the former members of the Ukrainian Military Council and later on with Ukrainian Canadian officers like Capt. Bohdan Panchuk and Capt. M. Kapusta, who had better qualifications and better opportunities to speak on behalf of the Ukrainian soldiers in British P.O.W. Camps. This is not to say that Shandruk gave up his military activity. From November 3, 1945 to May, 1946, he served as chief of staff of the Ukrainian Government-in-Exile. He served in this post again in the 1960's.

Most communities, especially those undergoing crises, are loath to give credit to persons who merit them for their contribution to the common weal. The spirited Ukrainian community, divided into various political and religious factions, may be in a class by itself when it comes to recognition of an individual's merits. As a talented and visible figure, Shandruk evoked his share of controversy.

For the participation in the war of 1918-21, Gen. Shandruk received his first medal on March 21, 1936, from, oddly enough, the Polish Ministry of Military Affairs. This may have stirred the Ukrainian Government-in-Exile to award him the Simon Petlura Cross on December 4,1936. After the Second World War, the Ukrainian veteran association, "The Free Cossacks," bestowed on Shandruk the "Zaporozhian Cross" of the first class (July 5, 1947) "for bravery and valor," followed by, on May 14, 1952, a "Ukrainian Cossack Cross." In the 1960's this association elected Shandruk its honorary commander. On May 12, 1960, the Ukrainian Government-in-Exile awarded him the "War Cross of the Ukrainian National Republic" and, on August 14, 1968, the "Cross of the Iron Rifleman."

But the controversial award was "Virtuti Militari," in silver, by the Polish Government-in-Exile. This second highest Polish award was presented to Gen. Shandruk by Gen. Anders on September 27th, 1961. Controversy promptly broke out on both Polish ond Ukrainian sides. Signing himself "old soldier," a reader of the Polish newspaper **Narodowosc** complained that Gen. Anders had given a high decoration to "Gen. Shandruk, a former officer of the Petlura Army, a contract Lieutenant-Colonel of the Polish Army. After the September (1939) campaign, he went over to the Germans to serve Hitler, and ipso facto he should be taken to court instead of being decorated." Moreover, Gen. Shandruk was criticized by some Ukrainians in that he should have considered to accept an award from a lonhtime enemy. In point of fact, Gen. Shandruk received the award for his bravery in the battle of Krasnobrod, where he was wounded in September, 1939.

In recognition of his scholarly achievements, the Learned Council of the Shevchenko Scientific Society granted him life membership as of July 8, 1948. He continued his scholarly endeavors even in the United States, where he arrived with his wife in the early 1950's. Having landed in a new and unknown country, General Shandruk, now past 60, had to start a new life. Alas, this gifted and immensely experienced man was destined to work manually. And yet, in spite of adversity, he was active in the Ukrainian community of the United States and politically engaged in the Ukrainian National **Rada** as well as in the Ukrainian Go-

vernment-in-Exile, in which he held the post of Minister of Military Affairs. He wrote articles for the Ukrainian periodical press, mostly veterans' journals, and delivered a number of public and scholarly addresses. In the 1950's Gen. Shandruk wrote his "recollections of his rather stormy and eventful life," as his lifelong friend, Professor Roman Smal-Stocky, put it in his introduction. These recollections were published in 1959 in the English language under the title, **Arms of Valor,** thereby comprising a valuable contribution to Western understanding of Ukrainian history of the first half of the twentieth century.

Shandruk had a charismatic ability to make a good impression on people. Major W. D. Heike, who was chief of staff of the Ukrainian Division "Galicia" and who later published his memoirs, entitled; **Sie wollten die Freheit,** wrote that General Shandruk " is the prototype of a correct officer of great cordiality."

In the United States Shandruk was in close touch with all Ukrainian veterans' associations, especially with the Brotherhood of Veterans of the 1st Division of the Ukrainian National Army. The Brotherhood elected him an honorary member and, in January 1965, awarded him a commemorative St. Archangel Michael medal for his activity for the good of the Ukrainian community in general and the Brotherhood in particular.

When the General passed away, the Veterans' News, published by several veteran associations, ran a short obituary, which contained the following statement: "For us, former soldiers who were under his command, his greatness lies in the fact that he consented to head the Ukrainian National Committee and, at the same time, as a general took upon himself the post of commander-in-chief of Ukrainian military units in the German armed forces. One has to realize that at the beginning of 1945 even the greatest optimist could no longer see victory for the Third Reich. Who, then, would want to tie himself to a power which in fact was already vanquished? It is precisely here, in the motives which led General Shandruk to that decision, in his bravery and political responsibility, that one must look for the significance of his personality. It was necessary to secure what still could be salvaged. It is to his merit that he took under his command Ukrainian units of the German Army and placed the Ukrainian trident on their uniforms, allowing them at last to publically take an oath of allegiance to Ukraine. The Division Galicia became the First Ukrainian Division of the Ukrainian National Army and as such rightfully went into the history books. At last its soldiers' goal, in their minds indisputably right from the very beginning, was formalized, and their desire to fight for an independent Ukrainian state was clearly expressed."

General Shandruk passed away... but his activity to the end of his days recalls the pronouncement of American General MacArthur: "Old soldiers never die, they just fade away." No epitaph could be more fitting for General Pavdo Shandruk.

The remains of Gen. Shandruk lie in the Ukrainian St. Andrew's Orthodox Cemetary in South Bound, N.J., far away from his homeland which he loved so well and to which he dedicated all his life, all his intellect and all his energy. Yet he rests in a free land where he will be remembered and where his grave will be respected.

BIBLIOGRAPHY:

1) Heike. Wolf Dietrich. Sie wollten die Freiheit; Geschichte der Ukrainishen Division, 1943-1945. — Dorheim: Podzum Verlag, 1974.

2) Krochmaluk, Roman. "Zahrava na skhodi,; spomyny i dokumnty z pratsi u Viis'kovii Upravi "Halychyna" v 1943-1945 rokah. — Toronto: Nakl. Bratstva kol. Voiakiv I. UD UNA, 1978.

3) Kvasnii, Pavlo. "Vin vriatuvav tysiachi voyakiv Ukrains'koi Dyvizii; pamiati Shandruka" — in *Svoboda* (Jersey Sity) 28 chervnia 1979, r. col. 3-4.

4) Luhovyi, Jurii. "Nash komanduvach" — *in Holos. Ukrains'ki Visti.* (Berlin), ch. 20 (226) rik 6, 8 kvitnia 1945, r. 1, col. 5 and r. col. 1-2.

5) "Pamiati Henerala Pavla Shandruka" — in *Visti Kombatanta,* ch. 2 (100), 1979, pp. 60-63.

6) Паньківський Кость, Від Комітету до державного центру. New York: Життя і мислі, 1968, 284 стор.

7) Shandruk, Pavlo. *Arms of Valor;* with an introduction by Roman Smal-Stocki: translated by Roman Olesnicki. New York: R. Speller, 1959. XXII, 320 r.

8) Shandruk, Pavlo. "Spomyn pro dyviziiu 'Halychyna' — *in Visti* (Munich), No.. 110. June 1963, pp. 34-36.

9) "Zhalobnyi vechir v poshanu sl. p. hen. Pavla Shandruka" — in *Svoboda,* No. 125, June 6, 1979, p. 4, col. 1-2.

Минуле

В. Ґоцький

ХОЛМСЬКА УКРАЇНСЬКА САМООБОРОНА

Доля Холмщини та Підляссся завжди складалася якось трагічно. Які б бурі не проходили українською землею, то та найдалі на північний захід висунена, частина наших земель терпіла, як не від одного то від другого окупанта під різним оглядом.

І коли прийшло до розвалу Польщі, коли на її місце прийшов брунатний окупант — то Холмщина знов пережила свою Голгофу. Ось уривки із спогадів сотника Ю. Лукащука, організатора Холмської Самооборони.

Німецькі пляни виселити людність з теренів південної Холмщини та пов'язаний з тим буйний розріст польської партизанщини — позначились польським терором не на німцях, але на українському населенні. Тоді виринула думка, що на німецьку поміч годі надіятись, треба організувати самооборону. Полк. Яків Гальчевський-Войнаровський скликає на 16. 6. 42 до Грубешова нараду бувших старшин укр. армії, які вирішили приступити негайно до праці. Покликано штаб з 5 осіб та сформовано перший відділ Самооборони в Грубешеві для охорони місцевих укр. установ. Рівночасно пороблено заходи перед німцями для легалізації Самооборони, які довгий час не давали ніяких успіхів. Зимою з 42 на 43 півофіційна згода була осягнена. Коли в тому часі вже виселено частину населення з повітів Замойського й Томашівського польська партизанщина прибрала на силі бо до неї влились втікачі з виселених сіл. Напад на штаб Самооборони був відбитий.

Отримавши певні відомості, що німці свідомо підсилюють акції поляків проти українців, щоб відвернути увагу від себе, полк. Гальчевський іде на переговори з поляками. За-

ключено перемир'я, хоч до спільної постави супроти німців не дійшло. Перемир'я заключено між Гальчевським і д-ром Кульчицький в перших днях березня 1943. Але вже 22 березня відділ А. К. напав на дім, в якому жила дружина Гальчевського в селі Переселовичах і полк. Гальчевський гине від розриву власної ґранати. Того самого вечера вбито в Грубешеві голову УДК д-ра М. Струтинського. А вже 23 травня під Білою Підляською поранили у власній хаті в селі Хорощимка сенатора Ів. Пастернака, який за два дні пізніше помер від ран.

Після смерти Гальчевського, комендантом Самооборони стає Юрій Лукащук. Самооборона рішає перейти до протинаступу. Тим часом польський терор росте й населення прямо вимагає оборони. До рядів Самооборони голоситься багато членів УПА з Волині, які не погоджувались з політичним напрямом УПА.

Відділи Самооборони ростуть на силі. У всіх ґмінах Грубешівського повіту зорганізовано рекрутські вишколи, ведені фаховими старшинами присланими зі Львова або з Варшави. Згадати б лиш пор. Оксентієва, хор. Ворона та пор. Горчинського. В Тарногороді очолив відділ Самооборони сот. Цармохвал.

23 Червня 1943 р. поляки виконали напад на ком. Самооборони, Лукашука , а раніше вбили трох членів його родини: батька, брата і сестру.

На весну 1943 зорганізовано школу підстаршин, з якої вийшло 200 добре вишколених бійців. Їх поділено на дві сотні, а від мадярів вдалося закупити потрібну зброю.

Ця розбудова затривожила поляків. Їм на допомогу прислано через Білорайські ліси сильні підкріплення і терор українського населення знову посилився. Для противаги й відстрашення, Самооборона розпочала рейд по загрожених селах Холмщини. Траса проходила через Грабовець, Чорторию, Руський Горишів, Конюхів, Гонятичі, Вороновичі, Аделін-М'ягке, М'ягке, Борсуки Марисин аж до Модрина, що лежить недалеко Грубешова. Німці уфортифікувались і окопались під Грубешовом, бо боялися атаки на місто. Між населенням поширено чутки, що це з Волині прийшли великі сили УПА проти поляків. Поляки приняли ці вістки за правду й до весни 1944 не проявляли своїх нападів на українське населення. Зате на весну 1944 відділ АК в силі 600 бійців напав на село Сагрин, де була слаба залога Самооборони, зложена із 20 осіб. Поляки

вимордували в селі 812 осіб — старців, жінок та дітей, бо молодь враз з відділом Самооборони відійшла до лісу.

Ось уривок із меморандуму пересланого представникам польського населення Холмщини. "В самому лише Грубешівському повіті продовж останного року спалено АК 52 села та вимордувано в них 4000 селян. В тому часі по містах Холмщини вимордувано: голову УДК. 12 священиків, 10 дяків, 11 агрономів, 15 вчителів, 14 війтів, 14 волосних урядовців, 30 солтисів та понад 100 культурних та господарських фахівців...

...Знову із звіту Холмської Консисторії довідуємось, що із 150 православних священиків ні один не залишився непограбованим, непобитим, були й замордовані, на приклад, на о. Феодосія Мінкевича в Гороститі було 14 нападів, при чому 5 разів його важко побито, а двічі за ним стріляли й він лиш чудом врятувався.

В березні 1944 одна сотня Самооборони, скріплена двома сотнями Волинського Легіону, зробила наступ на скупчення АК, але цей наступ не вдався, бо в сильній сніговії поодинокі частини втратили зв'язок. У відплату поляки спалили села Модрин, Модринець та Чирничин. 6 червня на Холмщину прибув курінь УПА під командою Юрченка. Зроблено тоді спільно наступ на скупчення АК під Радостевом, де поляків розбито, взявши у два вогні. Загинуло їх около 400. Під час бою над тою околицею появилися німецькі літаки. Відділи УПА були в німецьких мундирах, тож летуни приняли їх за своїх. Весь вантаж бомб скинули на поляків. Після того бою поширилась між поляками чутка, що прийшли великі сили УПА враз з літаками. Більші відділи АК забралися з терену Холмщини, залишивши невеликі боєви групи. В той час Самооборона нараховувала 225 вояків, та 175 резерви, яка виконувала охоронну службу по селах. В Білгорайщині комендантом був сот. Дармохвал, а на Холмщині полк. Квітка.

В червні 1944 на Володавщині появилося сильне з'єднання комуністичного ватажка Ковпака в силі около 1500 людей, вповні озброєних і виряджених. Вони розпочали свій марш через Холмщину до Галичини. Самооборона загородила їм шлях в Гусинських лісах на Холмщині. Несподівним наскоком ковпаківців розбито. Велика кількість зброї та амуніції попала в руки переможців. Можна було тепер поважно збільшити чисельний стан Самооборони. В липні вже було на облі-

ку 500 людей, а 16. 7. 1944 митр. Іларіон посвятив прапор тої частини. Тепер штаб Самооборони примістився у Білополі. Більшовицький фронт зближався. Поляки намагалися за всяку ціну поставити нових окупантів перед доконаний факт і хотіли захопити ще перед їх приходом у свої руки Львів. Тому стягали в Білгорайські ліси більші сили АК. Поляки думали, що німці будуть пасивними, як були досі в усіх їх акціях проти українців. Але тим разом завелись Німці кинули проти АК СС дивізію, зложену із азійських добровольців, яка їх розторощила цілком. Але недобитки, втікаючи мстились за свою поразку знову на наших селах. А ситуація Холмщини та Підляшшя була трагічна. Німці на місцях виразно фаворизували польських партизанів. У травні 1944 гестапо в Білій Підляській масово передавало зброю польським партизантам, нібито для поборювання комуністичних партизанів

У праці Євгена Пастернака про Холмщину та Підляшшя знаходимо цікавий документ про ставлення німців. На нараді у Ген. Губернатора Франка 30.3.1944 був приявний майор Бек, активний німецький розвідник. Він дістав доручення нав'язати зв'язки з польською партизанщиною й використати їх в поборюванні комуністів і українців (дані взяті з щоденника Ганса Коха, стор. 233-234).

Зі спогадів Лукащука довідуємося, що Холмська Самооборона не була пов'язана організаційно з УПА, але спорадично співпрацювала з нею. Тарас Бульба — Боровець у своїх спогадах "Армія без держави" на стор 297 згадує, що на Холмщині у 1942 році зорганізовано за відомом німців, Самооборону перед винищувальною акцією поляків. Комендантом був полковник армії УНР Войнаровський-Гальчевський. Коли його вбили польські партизани, командування перебрав Юрій Лукащук... Штаб Самооборони старався нав'язати зв'язки з Поліською УПА... (Але про це немає ближчих даних). З приходом більшовиків частина Самооборони виїхала на захід, а багато залишилося продовжувати боротьбу проти Москви. Стільки згадує Бульба.

Отже, з приходом більшовиків не стало організації "Холмська Самооборона". Знаємо однак з праці Пастернака, що як на Холмщині, так і на Підляшші розгорнула свої дії тоді УПА. Терени ті входили до тактичного відтинка "Данилів". Головним командиром був Прірва, а йому підлягали три курені Володі біля Володави, Давида біля Грубешова і Дуди біля Томашева. При тому треба взяти до уваги, що ціле це пограниччя, яке ввійшло в склад Польщі було в великій мірі вже переселене. Суцільні острівці нашої людности остали на Підляшші біля

Білої, дещо біля Володави, потім була перерва аж до Грубешівщини, тому комунікація була утруднена між Підляшшям і південною Холмщиною. Коли виселено населення, Польща спрямовала на опущені села своїх переселенців з СРСР. Тих однак прогнали відділи УПА, а села цілковито попалили, щоб осадники не могли закріпитись.

Цікаві дані подає Пастернак про УПА.

В липні 1945 на Підляшшя прийшли дві рейдуючі сотні УПА, Штиля та Шумського. Їх було не більше як 200 бійців, але своїми бравурними нападами на польські частини, станиці поліції, постала легенда, що УПА має 2000 людей. В другій половині 1945 прийшло до перемир'я між польським і українським підпіллям. Цілий терен поділено на сфери впливів, на яких діяли поодинокі групи, а теж встановлено обмін інформаціями про ворога та допомогу у зв'язках. Договір підписано в Тучні під Білою. З української сторони — Мілько, Граб і Чавс, а з польської — Пайонк і Дзірит. За допомогою ВІН — УПА пов'язалася з представником УНРА і кореспондентом "Сандей Тайм" — Д. Сельба. В 1946 почав появлятися циклостилевий "Холмсько-Підляський Інформатор", якого останнє число (20) вийшло з датою 10.6. 47.

По цілковитому висиленні на захід населення, УПА демобілізувалась. Частина рейдом пішла на захід, частина на схід, а деякі остали на місці або добивалися до своїх родин на "Земях одзисканих".

Іван Чуб у своїх спогадах подає що в час демобілізації на Підляшші було всього 33 вояки УПА. З них 14 пішло до Німеччини, 8 до Польщі, 6 на схід, 2 до Галичини, а трьох лишилися зимувати в бункрах. Хоча ці дані не входять у засяг допису про "Холмську Самооборону", вони тісно пов'язані тематично, бо виступ на тих теренах УПА мав вже підготований ґрунт, зв'язки й навіть кадри.

Микола Мин (Сідней)

НА ПРАПОР ГЛЯНЬ!

Під кінець травня 1946 року в таборі полонених дивізійників в Ріміні, мала місце маловідома нашому загалові подія, яка заслуговує на згадку.

У 20-ту річницю трагічної смерти Голови Директорії та Головного Отамана Армії У. Н. Р. Симона Петлюри, врочисто посвячено український національний прапор, який уфундували та передали воякам Першої Української Дивізії УНА вояки-українці 2-го корпусу Польської Армії під командуванням генерала Андерса.

Про вояків-українців цього корпусу польського війська знаємо дуже мало.Їхнього числа поляки ніколи не оприлюднювали, а в картотеках немає згадки про українську національність деяких вояків. Вони були записані, як польські громадяни греко-католицького або православного віровизнання. Знаємо, що самі українці замовчували свою національну приналежність, вступаючи до популярно називаної армії Андерса, бо вона формувалася на території СРСР, і було відомо, що Сталін не погоджувався, щоб до цієї військової одиниці вступали охотники з інших національностей.

Поляки назагал ставилися з недовір'ям до українських вояків у своїх військових частинах. Тому не одному українцеві там доводилось переживати духове й фізичне знущання. Але чого людина не є готова пережити, щоб рятувати життя в скрутних обставинах.

Треба припускати, що в рядах армії під командуванням ген. Андерса служило біля 8-9 тисяч українських вояків. Через Іран, Ірак, Сирію, Палестину та Північну Африку ці одиниці польського війська прибули до Італії і там брали виразнішу участь в боях під Монте Касіно. Скільки українців наложили головами там, то хіба знає один Бог.

І ось, не зважаючи на сувору заборону воякам цієї польської одиниці мати зв'язок з нашими полоненими дивізійниками в Ріміні, такий зв'язок таки існував, черед особисті знайомства, а також за посередництвом священиків з української колегії в Римі.

Для історичного задокументування українські "Андерсяки" вирішили передати своїм братам по крові, а друзям по зброї, рімінським полоненим дивізійникам український прапор, як символ нерозривного вояцького зв'язку, дружби та віри в краще майбутнє українського народу.

Урочисте посвячення прапору та передача його відбулися в суботу 25 травня 1946 року на спортовій площі в Ріміні. На майдані перед трибуною, прибраною Тризубом і гербами всіх земель України, стояли всі полки Дивізії, а на трибуні хори Бурлака та Славута а трикутником біля трибуни уставився Юнацький курінь. Душпастирі обох віровизнань відправили Молебень і посвя-

тили Прапор. Генерал Михайло Крат і підполковник Роман Долинський підписали відповідні грамоти; одну з них на шовковому папері вшито в прапор під самим Тризубом, а друга переховується в Римі, де зберігається весь архів рімінського табору.

Ось зміст цієї грамоти з пам'яті:

Цей прапор подарували — українці 2-го Польського Корпусу, посвячений на чужині, в таборі полонених українських вояків, які боролися за Українську Самостійну Соборну Державу, в 20-у річницю смерти сл. пам. Головного Отамана Симона Петлюри та в день Свята Героїв. Хай цей Прапор об'єднає українських інтернованих вояків в Італії.

Ріміні, 25. 5 1946 р. (Підписи)

Два старшини та один стрілець-юнак склали присягу на Прапор. Згодом, комендант табору підполковник Роман Долинський в промові підкреслив цю велику символіку посвячення цього Прапору та висловив віру, що українське воюцтво занесе його, як свою святість, у вільну Батьківщину — Україну.

Рознеслась команда: **Струнко! на Прапор глянь!** І десять тисяч укр. вояків віддали почесть Прапорові, який під звуки гімну піднімався на високій щоглі. Згідно з бажанням українців "Андерсяків", цей Прапор має бути переданий першій майбутній українській військовій формації в Українській Державі.

Ювілейних Альманах К. У. Братства в Австралії

КОШТИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

...Якось так складається, що ми тут, на північноамериканському континенті, не часто задумуємось над всіми втратами українців у другій світовій війні. Здебільшого ми говоримо про боротьбу й втрати УПА, Дивізії УНА. Одначе хоч би у сорокову річницю закінчення другої світової війни, нам треба усвідомити, що ми мусимо рахувати всі страти українців, теж тих, котрі воювали в рядах Радянської Армії, тих які були у такому чи іншому партизанському русі. Мусимо також також рахувати втрати цивільного населення України. А вони, ті втрати, величезні.

За останніми підрахунками проф. Кундуфора, які є результатом довготриваючих дослідів, число людських витрат України набагато більше, ніж досі вважалося. Ось вони, ці дані:

До вересня 1984 р. панував погляд, що Україна в результаті другої світової війни втратила вбитими 4,5 мільйона чоловік. За підрахунками проф. Юрія Кондуфора ці втрати виглядають так: 3.898.457 вбитого цивільного населення, 1.366.588 вбитих солдатів родом з України, що разом становить 5.265.045 чоловік. Це більше як 10 відсотків усього населення України!! Для порівнання: США втратили 292.100 солдатів, вся Британська Спільнота 544.596, у тому Канада 39.319 солдатів, Франція 210.671 солдатів і 107.847 цивільного населення.

Наведені дані самі за себе говорять про величезну втрат України.

До читача належать висновки щодо питання: за яку справу ми заплатили таку величезну ціну в ході другої світової війни, яка закінчилася 40 років тому? Відповідь, зрозуміло, не може бути однозначна, бо ж українці воювали, також і в цій війні, по різних сторонах барикади. Ми застановлюючись над втратами українців у другій світовій війні, ще раз переконуємося, яка складна яка несприятлива для нас історія.

Народна Воля, ч. 19/85

З радянського побуту

А. Комарницький

АНГЛІЙСЬКИЙ СВЯЩЕНИК МІТЧЕЛ БОРДО — ЛАВРЕАТ ПРЕМІЇ ФОНДУ ТЕМПЛТОНА ЗА 84-Й РІК

Англійського священика Мітчела Бордо, відомого на Заході борця за релігійні права в комуністичних країнах нагороджено премією Темплтона за 1984 рік.

Премію приватного Фонду Темплтона вважають на Заході найбільш престижевою нагородою, яку щороку надають за видатні заслуги в боротьбу за права віруючих у комуністичних країнах і в ширенні інформації про становище релігії в цих країнах.

Премію Фонду Темплтона за 1982 рік одержав відомий християнський проповідник у США Біллі Ґрем, за 1983 рік її здобув російський письменник на вигнанні Олександр Солженіцин.

Священика Бордо нагороджено за його активну діяльність у поширюванні на Заході інформації про справжнє становише віруючих різних віроісповідань у комуністичних країнах, за його великий вклад у справу оборони громадян переслідуваних в СРСР за свої релігійні переконання.

1969 року свєщеник Бордо заснував в Англії Кестонський коледж, який згодом перетворено на незалежний науковий центр, що займається дослідженням становища релігії в комуністичному світі.

Бордо добре володіє російською мовою, яку почав вивчати 1952 року, проходячи військову службу. 1957 року він успішно закінчив Оксфордський університет, а 1959 року — вищий теологічний курс. Того ж року Мітчела Бордо, в числі інших англійських студентів, у рамках наукового обміну скеровано до Московського університету, де він, як аспірант, досліджував історію Росії.

Перебуваючи в Москві, Бордо вперше зустрівся з віруючими,котрі, так би мовити, й відкрили йому очі на справжне

становище релігії та віруючих у Радянському Союзі. Після повернення до Англії Бордо заснував Кестонський коледж, духовний і науковий напрямок якого визначило прохання його друзів-християн із СРСР: бути їхнім голосом на Заході.

Від 1961 до 1964 року англійський священик тричі відвідав СРСР, збираючи інформацію про становище церкви. 1973 року він почав видавати журнал "Релігія в комуністичних країнах". Пізніше Бордо ще тричі приїздив до СРСР збирати дані про переслідування віруючих. Від 1979 року Москва заборонила священикові Бордо відвідувати СРСР.

Журнал "Релігія в комуністичних країнах", видаваний Бордо й поширюваний серед богословських кіл та громадських кіл правозахисних організацій Заходу, часто порушує справу переслідування релігії на Україні.

Велику майже 30-ти сторінкову статтю, підготовану Українським науковим центром при Гарвардському університеті у США, про переслідування українських церков супроводжують знімки знищених або занедбаних греко-католицьких церков на Україні, фотографії борця за права українців католиків Йосипа Тереле та його родини.

ВІЙСЬКОВІ НОВИНИ

Франція і Західня Німеччина встановили між собою "гарячу лінію", щоби легше було поборювати тероризм в обидвох країнах, у яких терористи дуже помітно збільшили свою активність. Німецький канцлер Гельмут Коль заявив прем'єрові французького уряду, який недавно гостював офіційно в Бонні, що ця їхня взаємно підтримувана акція дасть змогу зменшити анти терору скрайно лівих елементів, які тепер дуже поширилися в Европі.

***

У глибинах гір Вермонту, США, відбувся вишкіл першого в американському війську гірського відділу національної гвардії. Мета цього вишколу, як слід видержати і вижити в невідрадних зимових умовинах і серед несприятливої гірської природи. Це перший більший відділ війська, від закінчення Другої світової війни, який переходить того роду вишкіл.

***

В останньому своєму виступі міністер оборони Ізраїлю Іцак Рабін заявив, що ізраїльські війська повернуться знову до Лівану, якщо ця частина Лівану знову перетвориться на гнізда терористів і якщо будуть докази на те, що ПВО пічне розбудовувати свої випадні бази проти Ізраїля.

В. Ф.

БАСМАЧІ І МУДЖАХІДИ

Те Basmachi and the Mujahidin: Soviet responses to insurgency movements, by Keith D. Dickinson, "Military Review", February1985.

Напад СРСР на Афганістан в грудні 1979 р. обурив цілий світ. Це вперше від закінчення Другої світової війни СРСР заатакувала несателітську країну.

Війна в Афганістані має свою паралелю — це кампанія, що її вели більшовики проти повстанців-басмачів у Центральній Азії приблизно 60 років тому. Організація того повстання, його мотивація і завдання, боєва тактика, досягнення і невдачі басмачів нагадують в багатьох випадках сьогоднішнє протисовєтське повстання муджахідів в Афганістані. Методи, стосовані колись до поборювання басмачів, застосовують і сьогодні при здавлюванні муджахідського опору. Від 1920-их років термін "басмачі" вживається в радянських словниках на означення "контреволюційних банд"; сьогодні муджахідів також називають басмачами.

Центральна Азія СРСР, відома за царату як російський Туркестан, простягається від нижньої течії Волги й Каспійського моря аж по Афганістан і Китай. Через цілий простір проходить одна залізнична лінія, що починається в Красноводську на заході, а кінчиться в Ташкенті на сході. В 1913/14 рр. населення Туркестану виносило 6,761,000; з того мусулмани творили 95 відсотків, а росіян було тільки 5 відсотків. Головним заняттям населення перед революцією було бавовництво та скотарство. Суспільний устрій основувався на племенах і родах, не було почуття національної свідомости, единим об'єднуючим чинником був іслям чи радше загальне іслямське братерство, що відзначалося ворожістю до "невірних росіян". Туркестан завжди вважався слабим пунктом імперії. Царський уряд стримувався від більших реформ, щоб не нарушувати місцевої автономії племінних провідників.

Цей стан змінила докірнно більшовицька революція з 1917 р. Спираючись на принцип самовизначення, народи Цен-

тральної Азії проголосили автономію, а чотири провінції — Хіва, Бухара, Фергана і Коканд — хотіли зовсім відірватися від комуністичної імперії і стати незалежними. Але більшовицькі сили, що вже раніш опанували Ташкент, вдарили на Коканд, а потім на Фергану й почали заводити там комуністичний режим: розділено землю і скот, в більшості між російських поселенців; силою забрано харчі і бавовну; скасовано толеровані досі ісламські закони і звичаї. Банди Червоної армії, що складалася в більшості з кримінальних елементів і мадярських та німецьких військовополонених, проводили екзекуції мусулманських націоналістів і тероризували населення так, що цілі села втікали в гори. Під кінець 1918 р. селяни з долини Фергана узброїлися й почали відплатну акцію. Більшовики зі свого боку зорганізували селянську армію для приборкання повстанців. Її комендантом став колишній царський офіцер Монстров; проте він дуже скоро переконався, що його військо й не думає воювати за комунізм. Тому він увійшов у порозуміння з провідником повстанців Мадамін-Беком, заключив з ним союз і в вересні 1919 р. прогнав Червону армію з Ферганської долини, встановлюючи там тимчасовий уряд. Одночасно повстанці нав'язали контакт з Бухарою і Афганістаном. Афганський король Аманулля вислав повстанцям негайно допомогу в силі 400 вояків і обіцяв дальшу повну підтримку під умовою, що повстанці приступлять до Центрально-Азійської конфедерації під протекторатом Афганістану. Повстанський провідник Мадамін-Бек відкинув ту пропозицію і тим самим втратив нагоду перемогти більшовиків. (Король Аманулля в тому часі, після закінчення "святої війни" проти британців, був на вершку сили і слави). Тим часом рад. війська опанували Ашхабад і злучилися з Ташкентом, де вже була рад. влада. Скріпивши таким чином свої сили, Червона армія під командою ген. Фрунзе почала контрофензиву в долині Фергана. Для повної ліквідації басмачів Фрунзе притягнув надволжанських татар, яким наказав не робити кривди населенню, тільки відмовляти його від допомоги повстанцям. Одночасно з Москви прийшла окрема комісія з завданням настроїти населення проти повстанців, а прихилити його до нової влади. Постановлено перш за все відбудувати економіку краю, дотацією 50 мільйонів рублів припинено інфляцію, розділено між населення харчі, повернено приватні підприємства. До уряду й партії принято деяку кількість місцевих людей та злагіднено дотеперішню по-

літику супроти ісламських інституцій і селян. Ті заходи були нищівним ударом для повстанців. В січні 1920 р. Монстров почав переговори в справі капітуляції, в лютому около 6000 бійців селянської армії здалися більшовикам, які їх переорганізували й створили відділи "совєтських басмачів" для поборування повстанців. Ті відділи в порозумінні з повстанцями й частина з них, під проводом Мадамін-Бека, здалася більшовиками. Решта, під командою завзятого Куршірмата, продовжувала боротьбу. В жовтні 1921 р. приєднався до басмачів турецький офіцер Енвер паша; він почав вишколювати повстанську армію і в січні 1922 р. виступив проти більшовиків. Але не зважаючи на початкові успіхи, Енвер не встоявся перед більшовиками, що тоді вже мали сильну армію.

Тим часом в Центральній Азії наступили великі зміни в зв'язку з Леніновою новою економічною політикою (НЕП). Забезпечено свободу віровизнання, повернено сконфісковані церковні маєтки, відкрито мошеї, привернено ісламські закони й церковні суди, через що зріс престиж муллів Селянам приобіцяно кредити й насіння на засіви, середній клясі привернено приватну власність, почала розвиватися приватна торгівля, на ринку появилися знову товари щоденного вжитку. Крім того уряд проголосив амнестію для повстанців, якщо мирно вернуться до своєї праці. В 1922/24 рр. більшовики провели зрошувальну систему Туркестану, направили й поширили канали, внаслідок чого продукція бавовни зросла до 71 відсотків передвоєнного стану. Політика НЕП-у мала великий вплив, духовенство й селяни відвернулись від повстанців, всі хотіли мирного життя.

В такій ситуації почали більшовики остаточну офензиву проти повстанців, а одночасно вислали до Афганістану ультиматум з домаганням, припинити допомогу повстанцям та відтягнути свої війська з прикордонних теренів. В серпні 1922р. прийшов останній удар для повстанців, в бою загинув їх командир Енвер паша, а на його місце не прийшов ніхто, що міг би об'єднати всіх до дальшої боротьби. Залишився тільки Куршімарт, що під напором Червоної армії з недобитками перейшов до Афганістану. В травні 1923 р. повстанський рух басмачів зліквідовано. В роках 1923/28 були ще невеликі спорадичні рейди в рейонах Бухари, але вони вже не мали більшого значення бо й саме населення втратило віру в перемогу.

При аналізі повстання басмачів можна поробити деякі висновки:

Народи Центральної Азії ніколи не примирилися з загарбницькою політикою російської імперії, в них завжди була нехіть до царського режиму. Революція дала тим народам можливість почати своє змагання до незалежности. Репресивні заходи більшовицької влади викликали повстанський рух. Головною опорою басмачів була підтримка населення яке постачало їм харчі, одяг, ліки, зброю та інформації про рухи ворога. Другий важливий чинник — це партизанська тактика, що дозволяла при помочі малих відділів несподівано атакувати ворога й тим самим давала повстанцям психологічну перевагу над противником. Третій чинник — це допомога ззовні, особливо з Афганістану; в 1920/22 король Аманулля давав басмачам моральну, політичну й мілітарну допомогу, а пізніше Афганістан був випадовою базою для повстанських рейдів до Центральної Азії. Велике значення мало також політичне питання. Щоб повстання було успішне, його організатори мусять мати окреслену політичну ідею; мілітарні акції є тільки засобом для осягнення політичних цілей. Басмачі не мали ясної політичної мети, щоб нею захопити населення. Комуністи притягнули до уряду й до партії музулманських інтеліґентів і культурних провідників, вживаючи їх часто як політичних дорадників. Не без впливу була також більшовицька пропаґанда, що таврувала басмацький рух як британську інтриґу. Щоб дискридитувати басмачів в очах населення. "Правда" часто публікувала відмості про їхні мнимі звірства, вбивства, грабежі.

Афганістан в багатьох відношеннях нагадує Центральну Азію. Територія займає 250,000 кв. миль. Нема залізних шляхів, тільки 2000 миль брукованих доріг, що їх побудовано в 1950-их роках з американською, а потім советською допомогою. Населеня складається з чотирьох етнічних груп; в кожній групі домінує племінна льояльність. Ті етнічні зрізничкування затрималися в інституції "бадал", що зобов'язує до родової пімсти за кожне заподіяне лихо; якщо його не пімститься, то на ціле плем'я спадає ганьба. Музулманський фундаменталізм дуже сильний і релігійні провідники відограють значну ролю в родових групах. Під їх впливом постав спротив проти комуністичного перевороту в 1978 р. Прем'єром комуністичного уряду став тоді Таракі, який почав серію радикальних реформ

в племінній структурі Афганістану. Він то скасував релігійні й племінні звичаї, почав нагінку на духовенство, як загрозу для народу, приневолив кочовиків поселитися на неврожайних землях без засобів для ведення сільського господарства. В вересні 1979 р. повалено уряд Таракі і новим прем'єром став Амін. Він почав ще жорстокіше переслідувати народ, продовжував примусове переселення людности, скасував племінні звичаї і мандати. У відповідь на це майже в цілому краю вибухло повстання. В грудні 1979 р. біля афганського кордону почали громадитися советські війська, що в днях 24 до 27 грудня ввійшли до столиці Афганістану — Кабул, а одночасно заняли інші міста. Аміна зловлено й розстріляно, а новим прем'єром з наказу рад. властей став Бабрак Кармаль.

Кармаль почав негайно реорганізувати комуністичну партію Афганістану та наводити порядок в державі. На початку 1980 р. він проголосив деякі політичні й релігійні полегші, як: релігійну свободу, економічну, соціяльну і культурну злагоду, кінець корупції. Крім того утворено профспілки провідних громадян, журналістів, учителів, артистів. Ті групи мали змобілізувати населення, головно в містах, для підтримки Кармаля. Щоб згуртувати інтеліґенцію, створено Національний вітчизняний фронт, що мав протидіяти владі місцевих провідників і притягнути сторонніх людей до співпраці з урядом. Хоч цей фронт зазнав невдачі, він свідчить про намагання уряду послабити престиж повстанців та відвернути населення від давання їм помочі. Кармаль старався заспокоїти населення власними аграрними реформами та розподілом землі враз з водними правами, розбудовував іриґаційну систему, постачав удобрювання ґрунтів та закладав сільськогосподарські кооперативи. Режим зобов'язався не конфіскувати землі в заміну за попертя уряду з боку релігійних і племінних провідників та обіцяв грошеві нагороди за заяву невтральности в відношенні до повстання. Одночасно Кармаль вів пропаґанду проти повстанців, описуючи звірства, що нібито вони мали поповнити на селянах (подібно, як колись з басмачами). Мета тих всіх заходів ясна: відтягнути селян від помочі повстанцям-муджахідам. Все таки намагання Кармаля не принесли бажаних успіхів. Урядова афганська армія занепала духом і тому СРСР взяв на себе завдання поборювати повстанців. В часі інвазії в грудні 1979 р. рад. армія складалася в головній масі з узбеків, таджиків, казахів і туркменів.

Командири думали, що афганське населення буде прихильніше ставитися до музулманських частин, ніж до росіян. Але це були в більшості резервісти без належного вишколу, тому в 1980 р. їх стягнено з фронту, а введено в дію повітрянодесантну дивізію і сім змоторизованих стрілецьких дивізій, зложених в основному із слов'ян в загальній кількості 105 000 вояків.

Радянське військове командування в Афганістані розробило такий тактичний плян протиповстанських операцій: встановити контролю в містах, забезпечити комунікаційні лінії, відсунути повстанців в ізольовані гірські околиці, зліквідувати центри спротиву та позбавити повстанців помочі ззовні. Цей плян був подібний до того, що його стосували в 1920-их роках до басмачів з тою різницею, що тоді Фрунзе забороняв антаґонізувати цивільне населення. Тепер навпаки: всюди жорстокі репресії супроти населення, ґвалтування, грабежі, вбивства, безпощадне руйнування цілих сіл. Між 1980 і 1982 рр. повстанський рух посилився: повстанці стосували політичні вбивства проти афганських службовців, а сміливими нападами й засідками зривали рад. військові операції. Тому що зими в горах Афганістану незвичайно суворі, муджахіди перекрадаються до міст і тут непокоять окупанта. Червона армія при своїй перевазі не може відкрити їх в містах і приневолити відійти в гори.

Основним джерелом постачання і притулку для муджахідів став Пакістан. Але все таки в них багато недомагань: недостача зброї, брак модерного вишколу, труднощі в утримманні об'єднаного фронту через племінні зрізничкування. Політичні афганські організації в екзилю стараються якось об'єднати різні групи спротиву, але ще дуже мало зроблено в тому напрямі. Якраз ця обставина підбадьорує СРСР, бо з досвіду з басмачами йому відомо, що легше перемогти противника, як він не об'єднаний. Єдиним об'єднуючим чинником для муджахідів є "свята війна" проти СРСР. Це поважна зброя, якої більшовики бояться. Правда, рад. пропаганда голосить, що комуністи є приятелями музулман, але ніхто в те не вірить. Сили повстанців під сучасну пору обчисляють на яких 150,000 до 200,000. Вони атакують переважно шляхи постачання і сполучення та примушують рад. командування держати більші військові з'єднання для охорони летовищ, баз і міст, а тим самим залишається менше війська для поборювання повстанців. В повстаннях туркестанських басмачів і афганських муджахідів є деякі подібності:

Оба рухи були реакцією проти комуністичної революції, яка знехтувала соціяльні, економічні й релігійні традиції людности. Були вони базовані на музулманському фундаменталізмі. Подібні методи боротьби: несподівані атаки, нищення стратегічних шляхів, творення автономних областей. Як в одних так і в других був брак вишколу й зброї, залежність від піддержки населення та допомога приязної сусідньої держави. Врешті одне спільне недомагання: слаба центральна команда й брак координованих дій.

Різниці між басмачами і муджахідами:

Басмачі мали труднощі діяти в містах; муджахіди легко продіставалися до міст і там організували підпільні клітини. "Свята війна" проти СРСР причинилася до піднесення престижу й моралі муджахіжів. Басмачі ніколи не виповіли "святої війни". Афганістан перед рад. нападом був самостійною державою й тому муджахіди мають ясно окреслену політичну мету — відвоювати втрачену незалежність. Це те, чого бракувало басмачам. Користі із світової опінії: звіти про афганську кампанію звертають увагу вільного світу й можуть спричинитися до збільшення допомоги повстанцям.

При присмирюванні Афганістану СРСР стосує такі методи, як у 1920-их роках в Центральній Азії. Ось деякі подібності:

Наявність збройних сил. Повстання в Центральній Азії більшовики здусили щойно тоді, як поставили сильну армію. До Афганістану СРСР відразу вислав велику кількість війська в переконанні, що вже сам показ сили здавить повстання. Але показалося що інше. Щоб перемогти й завести лад в Афганістані, потрібно бодай три рази стільки війська.

Застосування летунства і парашутистів. При кінці кампанії проти басмачів стосовано вже летунство і парашутистів; ту саму тактику, тільки більш модерними засобами, стосується сьогодні в Афганістані.

Як басмачів, так і муджахідів рад. преса називає контрреволюціонерами та реакційними агентами Заходу. Подрібно також преса описує звірства, що їх мали ніби то допуститися партизани супроти цивільного населення.

З другої сторони рад. влада стосує політику деяких концесій для селян і релігійних провідників, щоб приєднати їх до комуністичного режиму й відвернути від повстанців.

Вкніці замітні в урядових чинників постанова залишити комуністичний устрій назавжди. В жовтні 1980 р. Брежнєв заявив: "Революційний процес в Афганістані непорушний".

СРСР мусить рахуватися з сильним, завзятим і рішучим спротивом в Афганістані. Рад. інвазія наступила в дуже невідповідному часі: вона не була на руки ані Кармалеві, ані муджахідам. В 1920-их роках НЕП врятував більшовиків і поконав басмачів. Нині в Афганістані нема надії на НЕП або щось подібне. Отже, режим Кармаля мусить розраховувати на силу рад. армії.

В 1920 р. більшовикам вдалося повести Центр. Азію до комунізму при помочі музулманських інтеліґентів, які зуміли погодити марксизм із ісля́мом. В Афганістані музулманські інтеліґенти або знищені або попирають повстанців, а без попертя середньої кляси чи релігійних провідників Кармаль ледве чи зможе втриматися. В Центр. Азії Червона армія була промотором створення соціялістичних республік. Нині в Афганістані рад. армія не бажана.

Може найбільш промовистою різницею між більшовизмом в Центр. Азії в 1920-их роках і радянським соціялізмом сьогодні є брак кличів, що їх очікував би модерний світ. Толі принцип самовизначення і релігійна свобода мали великий вплив на населення і приспішили більшовицьку перемогу. Сьогодні, в 1980-их роках ті кличі вже не промовляють, радянська доктрина збанкротувала.

Не зважаючи на ті проблеми, СРСР не залишить Афганістану. Більшовики вже тепер приготовані на довгу війну; вони розбудовують комунікаційні лінії, склади зброї та інших воєнних матеріялів. Перехід до соціялізму буде довгий і болісний, але він таки прийде. Це тривожна лекція, яку дає Заходові досвід у Центральній Азії.

Спомини

Валентин Мороз

ЧЕРЕМОШЕ, ЧЕРЕМОШЕ...

(Продовження)

З Білоберезки до Устерік понад Черемошем... Хороцево, Барвінок — присілки, а фактично вже давно окремі села. Як іти ще перед тим, з Кутів — коло Розтік є над дорогою страшенно висока скала — Сокільська. Так і називають це місце: Сокільське. Мабуть, у давнині саме на таких скалах гніздилися соколи. Бо в Губкові на Поліссі, у скалах над Горинню, теж є Соколині гори — одна з "Волинських Швайцарій". Тепер нема вже соколів, давно вивелися. Та по них були... орли. І то не так давно, ще за пам'яти покоління. Вже потому, в таборі, зустрів я хлопця з УПА і, як згадав про ці місця, то він сказав: "Я знаю Сокільське. Ми там зимували в хаті у сорок сьомому. Скільки куль всадили у цесю скалу!" Дійсно, це найзручніше місце: дороги внизу по обидва боки Черемошу, на галицькому і буковинському, чудово контролюються зверху. Завжди, як совітська група їхала внизу, її обстрілювали в Сокільському. Десь аж у 48-у році відгриміло... Тоді зловили **Завеґію.** "Завеґія" — "заводій", ватажок по-гуцульському. Був він з присілку Бистрець (то за Жаб'єм, десь коло Зеленої). Як його правдиве прізвище — я не міг допитатися. У таборі знали — та то були дуже конспіративні хлопці. Вже й Завеґії давно не було в живих, але коли я спитав — відразу насторожилися і сказали: "Ну, прізвища я не знаю". Поведінку їхню я вважав за цілком нормальну. Що вони знали про мене? Людина з зовсім іншого світу, професор совітський; якийсь "комсомолець". (Я дійсно був комсомольцем, і навіть керівником. Кажучи по-тутешньому, я був чимось таким, як булавний у СУМ-і. Але як то поясниш цим хлопцям, що не бачили живої України десь з 50-го року? Мій товариш, професор української літератури був навіть членом комуністичної партії. Нас судили обох. Коли його заарештували у вересні 1965 року, то при обшуці знайшли **у тій самій кишені** партійний білет і Самвидав! —

промову Айзенговера на відкритті пам'ятника Шевченкові у Вашінгтоні).

Завегія був із тих командирів УПА, що вийшли з місцевого населення і ніколи не покидали своїх рідних місць. Знали такого і на Поліссі — "Березу". Добрий командир куреня. Але йти з рідних місць ніколи не хотів. Також не хотів брати до свого куреня "чужих", не-Поліщуків. Аргументацію мав таку: "Я свій курінь зажену в лози босим, а вижену взутим". Дійсно, колись Поліщуки не мали клопоту із взуттям: кожен умів плести **личаки** з кори. "Береза" з куренем стояв у селі десь біля Сарн чи Костополя, в тих місцях, де кінчалась територія УПА і починалась територія червоних партизанів. (На північ від залізниці Сарни-Ковель, цей шматок під Білоруссію, контролювали червоні). Одного разу вони спробували вдарити на курінь "Берези". Але "березівська" оборона була збудована дуже вміло: на краю села лежали грубі колоди. "Береза" з курінем ліг за тими колодами і підпустив червоних ("красножопих", як кажуть кримінальні в таборах) на віддаль 50 метрів. І тоді вдарили. Як ті почали втікати — "Береза" повів курінь в атаку. І цікаво, що тих, які втікали, усе ще було більше, ніж "березівців".

Таким був і Завегія — Довбуш 40-х років. Ці командири протрималися найдовше. Чудово знаючи рідні місця і психологію своїх людей, вони діяли навіть тоді, коли структури підпілля вже зламалися. Завегія був опришок, звичайно. Заходив до чайної (примітивний ресторан) у Жаб'ї, районному центрі. Кругом — повно війська та НКВД. Потім на столі знаходили записку: "Тут обідав Зевегія". Гуцули люблять таку бравуру. Не раз гарнізон у Жаб'ї вискакував через вікна в одній білизні при раптових нічних атаках Завегії. Совіти втрачали сотні й сотні вояків у цих боях. Одна деталь мене вразила, коли оповідали люди про те, як совіти поводилися із вбитими вояками: вони спалювали їхні тіла! Своїх! Жодного похорону, жодних могил! Щоб не було видно, як багато втрат має червона армія. Так платила імперія тим, що віддавали за неї життя. Мабуть, ні одна імперія світу не цінить так низько життя **своєї** людини, як Московська.

Завегію оточили з групою в криївці, у 1948 році. Пастух, з яким я ішов на полонину, показав мені, де загинув Завегія: видолинок між горами — як орлине гніздо. Там була криївка. Тут, на Заході, я нічого не чув про Завегію... Там всі говорили про нього, хоч це було й небезпечно. Тут про це говори скільки хочеш. Але я не чув... Хоч "упістів" тут, мабуть, більше, ніж діпістів. Чи не кожний магістер, що ціле життя прожив у Льво-

ві і всі подвиги, якими може похвалитися, здійснив на тій короткій вулиці за Оперою, де з усіх вікон визирали дівчата, — чи не кожен такий магістер, опинившись на Заході, написав свої "спомини з УПА". Про Завєгію там нічого нема, бо Завєгія не виїхав у 44-му році за маршрутом Львів - Краків - Братислава, запакувавши перед тим у вагон фортепіяно. Найбільше мене нудить, коли починають питати, чи на Україні "ще думають про визвольну боротьбу". У Карпатах все живе тим відлунням, що залишили по собі постріли Завєгії! Чи тут ще думають? А чи тільки продовжують ці розмови, як соуп-оперу.

Ми ішли з Василем тією дорогою, де густий рій легенд повиває кожен присілок — від Довбуша до Завєгії; де стільки куль всаджено у скали над Черемошем, — куль з димучих пістолів, як переходив Довбуш з опришками ріку під Довгополим з Буковини в Галичину, і куль зППШ-автоматів, як обстрілював Завєгія зелені солдатські авта... З Василем ми ніколи не говорили про УПА. Це було зайвим; воно висіло в повітрі. В Устеріках жила його родина, у хаті над самим Черемошем. Великі дощі 1969 року спричинили повінь; хату дуже пошкодило. Але батько Василів не пересунув її вглиб городу, далі од ріки. "Чому?" —спитав я. "Тут ніхто не пересуне хати назад: поганий знак", — відповів Василь. Світ старовини не існує на Гуцульщині окремо від совітського світу. Навесні 1965 року пастух ішов з "маржиною" в полонину. Я — з ним. Ішли стрімким схилом гори вздовж. Унизу — глибокий потік, порослий ялицями; за ним — такий самий стрімкий схил гори: одна з безчисленних полонин. Пастух показав рукою через потік і сказав: "На тамтій полонині пасе один дідок. Він — депутат сільської ради. Він уміє так глянути, що будете доїти кров, а не молоко". Депутат сільської ради і... ворожбит! Це типово для Гуцульщини. Усе те, що совіти нав'язали Карпатам, дуже огуцулилося.

Ой не тот, то, брате, Гуцул,
що огуцулився,
але тот то, брате, Гуцул,
що в горах родився.

Та буває й інакше... Я зустрів у Долішньому Березові не зовсім звичайного чоловіка. Говорив він ніби й по-гуцульському, але з акцентом. Обличчя теж було якесь не в унісон з гуцульськими профілями. Хто він? — Мені розповіли. Як гриміли бої в Березові колись, він був совітським солдатом, звичайним Москалем. Прийшов одного разу до хати. Якраз перед його приходом господар хати, боєць УПА, сховався під ліжко і чекав

там, готовий до сутички, можливо останньої в його житті. Солдати застали його зненацька тут; сховатися краще вже не було часу. Москаль побачив краєчок його ноги, що визирав з-під ліжка. Що робити? Стріляти? Хапати? Але й бідолашний москалина розумів, що то може бути останній епізод його життя. Він перейшов чотири війни, нераз напевно був на волосок од смерти, і вийшов живим. І тут (на тобі!) ще послали воювати проти якихось "бандеровців" .Умирати так не хотілося... "Де чоловік?" — спитав він у господині. "Нема. Як забрали до Німеччини, то й досі нема". Москаль подивився на неї і сказав: "Як їде до Німеччини, то нехай бере і ноги з собою". І вийшов з хати. З того часу в Березові знали: то чоловік "свій". Він шукав, але ніколи не знаходив. Можливо, це й врятувало йому життя. Бо ті, що шукали надто пильно, знайшли собі смерть. (У моїх рідних місцях було в 40-і роки два командири військ енкаведе: Жуков і Гаврілов. Від обох залишилися тільки імена на спеціяльному цвинтарі в Горохові, де замість нормальних хрестів стоять дерев'яні стовпчики з червоною зорею наверху).

Того Москаля я зустрів у Березові, в гуцульській хаті. Звичайно, він залишився Москалем, — і все ж **огуцулився,** бо жінку має гуцульську, і діти його — звичайні Гуцули.

Здається, був тоді храм в Устеріках, коли ми прийшли з Василем нічною дорогою. Гостювання у Гуцулів ніколи не є нудною церемонією; атмосфера його складається сама собою, і є виразною, "чутною", ніби мелодія. Це не забавляння, а щось на регістер вище, — як старогрецькі вакгічні св'ята. Гумор теж є природним, і ніби розлитим у повітрі; вся атмосфера наповнена тонкими, винахідливими характерами. Під час гостини Василева мати сказала, що порося голодне, час нагодувати. "Порося не мусить їсти, воно й так товсте", — відповів Василь. Він завжди мав на язиці подібну пораду.

Ми якось ніяковіли, коли були з Василем удвох. Може, завеликою була взаємина? Тому "ховалися" обидва у пісню, в мелодію. Звичайно, я був лише "консументом". Але не зовсім. Мабуть, Василь потребував таких слухачів, як я, щоб мати крила.

Кілька разів ми перетинали той хребет, що затиснутий між Черемошем і Рибницею, порослий, сінокосами; на ньому розкидані там і там "у верхах" присілки. Пам'ятаю, якось ішло нас кілька стежкою уздовж схилу; земля під деревами була всіяна лисичками (грибами) — молоденькими, зовсім свіжими. Я ніколи не бачив стільки разом — хоч косою коси! Але ми були чи то дуже змучені, чи **п'яні від гір;** якось ніхто не збирав їх. Під час тих мандрівок по верхах, десь посередині між Біло-

березкою та Явором, натрапив я на правдиву казку... Оповідали, що поряд є ще **курна хата** — остання в околиці. Дим у ній виходить просто на хату, а далі — отвором догори у стелі. Я не поспішав побачити її, бо сподівався зробити це на друге, третє літо... Та це було моє останнє літо в Карпатах. Наступні мої тринадцять літ пройшли уже в **антиказці** — московській тюрмі. У Московії все розбите і розтрощене; власне, з цих уламків розбитих і потрощених структур витворився феномен Московії. Навіть фольклор у Московії наполовину складається з нецензурних слів. Це — нація, де патологія стосунків є нормою. Як приїду в Карпати знову — уже напевно не знайду курної хати. Гадаю, що в Україні не залишилося жодної. І тої, **митої**, що бачив тоді, теж мабуть нема. Напевно збудували більшу, новішу. Мита хата — значить не білена, ані зверху, ні всередині. Миються всередині стіни два рази на рік: перед Різдвом і перед Великоднем. Хата як дзвін: співучі густо-жовті стіни з ялиці, гладенькі зсередини і "рублені" зверху. То була дійсно казка: стрімкий схил, буйно порослий травою, і на ньому хатина. Один причілок на землі; другий — високо піднятий над землею підмощеним камінням. Для людей — лише половина. У другій половині, через сіни — вівці. І зовсім поряд — могутній, мускулястий бук; хата в його тіні — наче чарівний гриб. З букового коріння витікає джерельце — тут беруть воду. Здавалося, ніби тут беруть початок усі мелодії в Карпатах... Сумно, що такі хати більше не будують. Нові теж гарні. Але вони вже на рівні шому місці, більш "одомашнені", ближче до дороги, куди може під'їхати тягарове авто. Колись усе це не мало значення. Хата будувалася на своїй "царинці", коло джерела, і зовсім не сприймалася як щось чужорідне у навколишній природі. Ніде я не бачив до того і після того такого вміння **вписати** хату і "Ґражду" (обійстя) у навколишню природу, зовсім не порушуючи її.

Ми їли в тій хаті **бануш.** То — кулеша із звичайної кукурудзяної муки, тільки зварена не на воді, а на сметані.

Вершина тої гряди, що тягнеться від Кут і Косова аж до того місця, де впадає у Черемош Красноїльська Річка, — Писаний Камінь. З нього видно далеко-далеко (кажуть, у ясну погоду — навіть Коломию) на обидва боки. Черемош у долині в'ється на сході. На заході гори за горами; гряда перехоплюється у Буковці на сусідній хребет. Чому камінь "писаний"? Ніхто вже не знає. Пояснень багато, проте що вони значать? Нова епоха може зберегти **факти** із старої, але ніколи **дух.** Так як нерухоме майно не можна забрати з собою до нового краю, так і дух завжди лишається з старою епохою. Я уже сам пе-

реконався в цьому. Є тут, на Заході, пісня про Писаний Камінь (пластуни її співають скрізь, як тільки стемніє і загориться вогонь). Є й оселя пластова "Писаний Камінь" коло Клівленду. Я там був. Проте нічого не знайшов від того, що відчув біля Писаного Каменя в Карпатах. То лише пісня. Співають про це, але ні разу не відчули. Та й неможливо це. Треба бути там, на місці. "Писана" тайстра — значить з узорами. "Писані" столи в Заріччі — значить різьблені. І писанки теж **пишуть,** а не розмальовують. Отже, Писаний Камінь — значить різьблений, із зображенням. Дійсно, на ньому повно знаків. Проте чи й давніше так було? Знаємо, що часом назви виникають і приймаються дуже скоро. Гора навпроти Тюдева, за Черемошем на буковинському боці, зветься Німчич — чудова, поетична назва, ніби принесена із часів Довбуша, коли місяць у ясну ніч просріблював крисані на опришках, і леза на їхніх "сталенках"... Але вона зовсім недавня: з першої світової війни. Там загинуло багато Німців у час битви, і тому — Німич. Може й Писаний Камінь отримав свою назву недавно? Бо теперішні написи на ньому — дійсно недавні. У заглибині-печерці, де нібито Довбуш ділив скарби з опришками (таких місць у Карпатах сотні) є вималюваний червоною фарбою напис "Встане Україна!" І дата 1911 рік. Позначено, що тут була "Січ" — хлопці Трильовського. Фарба не змилася за роки й роки. Решта все — вирізьблене. Є тризуби на скалі, давніші й новіші (я сам одного викарбував). Камінь великий; фактично то не камінь, а кам'яний горб. Місця багато. Коли полазити скрізь — можна знайти цікаві знаки. Показували мені тризуб, залишений Ольгою Кобилянською і Лесею Українкою. Звичайно, хтось інший на честь відвідин вирізбив зображення. Бо руки цих жінок, однаково могутніх у творенні шедеврів і однаково слабих фізично, напевно не могли б різьбити по твердшому камені.

Але знаки на камінні в Карпатах скоро зникають. Дощ і дощ; до того ж мох роз'їдає каміння. Написи "бліднуть" і "вивітрюються". Бундючні, претензійні "писанія", залишені Поляками на відзначення якихось їхніх "легіонів", що драпалися по цих горах у першу світову війну, вже майже невидні. Хоч для них спеціяльно стесали одну поверхню, щоб була гладкою, вирізбили рамки, і самі літери зробили досить глибокими. То єдиний **ненаш** напис. У цьому Писаному Каменеві пощастило: тут залишили слід лише Українці. Інша річ — "Камінь Довбуша" в Яремчі, коло самої залізниці. Доступний кожному туристові, він обгризений з усіх боків: "Нуся", "Муся", "Юзя"... Залізниця привела до нього кожного; він, бідолашний, ніби камінь при дорозі, на якого кожен собака задирає ногу. На Пи-

саний Камінь вилізти нелегко; він для **мрійників**, а не для туристів. Мабуть таки він був "писаним" здавна, тільки старі зображення з'їв час. Найвищий у цій околиці, — не дивно, що міг бути місцем культу в дохристиянські часи, з відповідними різьбленнями. На землі повно таких каменів. Найкращим доказом є те, що Гуцули збираються сюди в день "Першої Богородиці" (28 серпня) і "набуваються". Чому аж так високо, і чому з усіх сіл навколо? Якщо справа лише у св'яті Успення Богородиці, то чому воно не відбувається десь коло церкви? Чи не був Камінь колись місцем якогось вакхічного культу, забутого потім і перенесеного на день Успення? Мабуть, всеж забагато уваги до цього місця виявляють Гуцули, щоб вважати традицію "писання" на Писаному Камені недавньою. До того ж Гуцули досить байдужі до туристичної діяльности. Чи назвали б вони камінь "писаним" лише тому, що там щось видряпують туристи? Є у Словаччині "Модри Камінь" (Мудрий). Таких "мудрих" каменів, з магічним значенням, колись було багато. Найпевніше, що Писаний Камінь — один з них.

(Закінчення в наступному числі).

В. Максимець

З ФРОНТУ ДО АМЕРИКАНСЬКОГО ПОЛОНУ
(Спомин)

Мене покликано до дивізії як перекладача й призначено до групи, яка була на вишколі в Цаберн (Альзація і Льотаринґія).

Після кількамісячного вишколу ми перші вояки дивізії, опинилися на фронті під Бродами (кілька км на схід від Лопатина), де відразу попали під гострий вогонь мінометів (в нашій сотні крім кільканадцять поранених, ми мали трьох вбитих-німецьких старшину і підстаршину й добровільця Івана Пісоцького). Мене тоді прикро вразила німецька форма повідомлення батьків про смерть їхніх синів: "In Erfüllung meiner traurigen Pflicht, ich habe die Ehre Sie zu benachrichten, dass Ihr Son an der Front von Brody für Grossdeutschland gefallen ist "...
Ми не йшли вмирати за "Ґроссдойчлянд".

По кількох тижнях нас відтягнули з фронту й долучили до решти дивізії в Нойгаммері. До нашого батальону додали нових рекрутів і створили запасний відділ, а мене призначили до вишколу рекрутів. Незабаром ми знову опинилися на фронті під Бродами, де нашу групу приміщено кілька кілометрів поза фронтом, щоб рекрути під час навчання привикали до фронтових обставин і фронтової музики- а гармати весь час грали, грали...

Коли Червона Армія прорвала фронт, ми негайно відступили й так нам вдалося оминути оточення. Після битви під Бродами, й поповненні дивізії, вона

перемістилася на Словаччину, а я поїхав до Бенешав у Чехії на курс "Гауптгеретефервальтер". В сотні я завідував зброєю і постачав амуніцію на фронт. Зі Словаччини ми перемаршували на Югославію, а звідти на фронт під Фельдбах, де ми закінчили війну.

Одного ранку команда нас повідомила, що Німеччина скапітулювала, війна скінчена і коли ми не хочемо попасти в радянський полон, мусимо відійти до західних альянтів, а до них було більше, як сто км.

Треба було бачити, як виглядали наші перегони. Запасовий батальйон складався в більшості зі старших вояків, а між німцями, що були до нас прилучені, був великий відсоток таких, що до фронтової служби не надавалися,- це були рештки німецької резерви. Але всі дерли, як заяць, що переганявся з їжаком в байці. А наші сотенні старшини, замість усунути з возів непотрібне навантаження і дати можливість скористати з них слабшим воякам, чомусь везли на возах не лише всю свою зброю і амуніцію, але ще й подорозі підбирали з ровів різне порозкидане барахло, так що коні мали також гірку годину.

Порядку в марші ніхто не пильнував. Всі спішилися, як попало. Була вже пізна ніч, але про спання ніхто не думав. Попри нас переїздила змоторизована артилерія. Я скочив на гармату й проїхав на ній гарний кусень дороги. Потім мені вдалося влізти на тягарівку з хорватськими усташами. Між нас попав також якийсь голландський вояк. У придорожнім селі ми затримались, вояки позіскакували з авта і розложилися на відпочинок. Голландець ліг під автом, й коли авто знову рушило, счинився крик: голландець так твердо заснув під автом, що не чув, що діється, колесо переїхало через нього і зломило йому ногу.

У дальшій дорозі ми затрималися в малій місцевості перед будинком вогневої сторожі, де плянували перестояти до ранку. Всередині будинку було кільканадцять порожніх ліжок, по залі проходився один пожарник. На його пропозицію я ліг на ліжко, просячи його збудити мене, якби наша група від'їжджала. Коли я пробудився, то в залі нікого не було. Всюди тихо. Я почув гуркіт тягарівки і вийшов на двір. Ніч була темна. Нікого крім пожарника близько не було. Він сказав, що авто поїхало дальше, але він забув мене збудити. Гуркіт авта ніся з тої сторони, звідки ми приїхали. Я затривожився, що то могли бути червоноармійці, але підійшовши ближче, почув німецьку мову. Це була остання сторожа. Я присівся до них і ми рушили в дальшу дорогу, а над ранком приїхали до села, в якому повівали польські прапори польських військових відділів-союзників західних альянтів.

Там ми довідались, що за селом є місце, де будуть нас роззброювати й там нас перебрали та перевезли у гірську кітловину. Замкнуті з усіх сторін горами, більше як через тиждень ніхто нами не цікавився. Десь ми знайшли в рові забитого коня, назбирали кропиви, знайшлася якась стара військова кухня і ми приготовлялися варити зупу. Біля коня поставили на ніч варту, щоб

його не розікрали (вояни скрадались до нього, як собаки). Вкінці його розібрали, м'ясо призначили для кухні, а анутренності позволили забрати воякам.

Я, по "протенції" дістав тоді кусон м'яса, заарив і пробуваа їсти. Свідомість, що це конина, стискала горло і тяжко було її проноатнути. Та так було лише за першим разом. Пізнійше я їв би дуже радо, щоб тільки була!

Був зі мною нотар Волянський і ветеринарний лікар Новосад. Ми думали , як роздобути десь харчів. За дозволом коменданта табору, я з Волянським вибрались одного дня до "бавера" під горою, щоб купити хліба чи молока. Тільки ми відчинили браму на його подвір'я, як до нас прискочило двох озброєних німецьких підстаршин і арештували нас під закидом, що ми вкрали вночі теля. Наші переконливі оправдування, що ми сюди більше не показувались би, якби щось вкрали, нічого не помогли. Нас замкнули до порожньої комори і пішли. Я арешту серйозно не брав і не хвилювався, але Волянський дуже переживав. "Ти знаєш? Вони можуть нас постріляти", — казав мені. Ми далі не діставали жодних харчів і занепадали на силах, я запропонував Новосадові, щоб ми вкрали вночі козу у тої німкені, що у неї кватирували, щоб врятувати себе в той спосіб від голодової смерти. Але Новосад не погодився на мою пропозицію, він радив почекати ще один день на всякий випадок. І добре сталося, бо з тою козою спав у хліві німецький вояк озброєний у вилки-не знати, як було б скінчилося.

А в наступний день ми дістали хліб-один військовий буханець на 20 вояків і по кускові масла. До того зранці діставали каву, а вечором дуже ріденьку зупу. Через якийсь час ми так змарніли,що не було на чім сидіти, бо на сідниці майже не було м'язів,-лише кості.

Американці переаезли нас одного дня над Ебензее під голе небо. Там могли нас відвідувати наші близькі, але мало було таких щасливців, що мали когось у недаленій околиці.

Одної неділі прибуло до нас декілька відвідувачів, які принесли дещо з харчів. Мене ніхто не відвідував, але і я угостився. Хтось загубив кусок вареної солонини. Я знайшов її. В іншім випадку я був би шукав її власника, щоб йому її віддати, але тепер я відійшов у затишний кутон і почав насолоджуватися тим скарбом, кусав по маленькім кусну (її багато не було) і смоктав як чоколад, я чув, як вона розходилась по цілім тілі.

Я спав у однім шатрі зі Ярославом Боднаруком. Його батьки, старенькі емеритовані учителі, відшукали свого одинака і принесли йому велику торбу сухарів. Славко ділився ними зі мною і ми трохи віджили хоч виглядали дуже бідно. Після певного часу нас переаірила лікарська комісія і декому приписала додаткову порцію зупи. Була це дуже мізерна поміч, але все таки щось було.

З Ебензее переаезли нас до Еберфінґу (а може наапаки, тепер вже не пам'ятаю), нас відділили від німців і ми, українці, створили окрему групу. Зі старшин були в таборі: Козак, Малецький, Ортинський, Горбач, Гуляк, Бойцун, о. Левицький і інші. Комендантом був сотник Козак.

Ми могли легко втікати до цивіля, але провід табору назав нам витримати ще якийсь час бо, можливо прийдеться продовжувати війну з нашим ворогом. З найбільшим запалом промовляв до нас часто пор. Ортинський, і ми чекали терпеливо, що буде далі.

Вкінці нас перевезли до Авербаху, за колючі дроти, старшин відділили окремо, а посліпльство тримали за дротами разом з мадярами. Харчів не було доволі, але ми діставали щодня те, що було для нас призначене.

Одного дня приїхали до табору радянські старшини і почали нас поголовно реєструвати. Це викликало між нами тривогу, але коли американська команда табору виснила нам, що примусу немає і що їхати можуть лише ті, що хочуть, ми всі з окликами вдоволення відійшли до своїх бараків. До відїзду зголосилося лише кількох.

В таборі, між мадярами були високі старшини, а між ними великі промисловці, й вони, не орієнтуючись у політичній ситуації, вибиралися додому. Один з них переконував мене, що хоч він був власником фабрики і цілого бльоку домів у Будапешті, він може спокійно вертатися додому, бо він нікому не зробив нічого злого.

Очікуване звільнення не приходило, ми вживалися у таборові умовини і старалися використати час для вивчення англійської мови та для культурної праці. Зорганізували хор і курс англійської мови та давали реферати. Найбільш активним виявився тоді проф. Горбач. Мадяри вели теж таку роботу між своїми вояками.

Звільнювання з полону почалось досить пізно (у 1946 р.). Найперше звільняли тих, що були найпізніше покликані. Кожного звільненого спрямовували на якусь роботу, багато знаходило своїх близьких і знайомих, які допомагали їм влаштовуватися серед нових обставин.

СПОМИН ПРО ГЕН.-ХОР. ПЕТРА ДЯЧЕНКА

Серед західньо-української молоді у міжвоєнних роках спостерігався особливий потяг до зброї. Може тому, що ми були народились у бурхливі роки Першої світової війни й у дитячих роках ще були помітні її сліди-стара зброя, окопи, вояцькі шоломи все це входило до наших забав. А дитяча уява буяла далеко поза реальністю. Ми бачили себе в боях які почали наші батьки, ми знали про зимові походи та горіли вогнем піти їхніми слідами.

Польська держава накладала свою волю на наш запал. Заборона на всі парамілітарні організації привела нас до підпільного Пласту і ОУН. "Здобудеш або згинеш!" — стало нашим девізом.

Час від часу проникали на Волинь одиниці з інтернованої в Тарнові чи Каліші Армії УНР. Нічого геройчного в їх постатях ми незауважували. Були тепер це учителі, бухгалтери, кооперативні працівники, яким удалось ви-

сминнутись з табору. Тільки часом підслуховували уривки розмов про минулі бої, перемоги й поразни...

Студентсьні рони провів я в Варшаві, куди українців допуснали легше, ніж до інших університетьських міст в Польщі. Там, в соборі св. Марії Магдалини на Првзі, (тан звалась ця частина Варшави) побачив нолишніх українських вояків. Вони — нонтрвктові старшини польської армії — тримали себе без посередньо, щиро і гідно. З одним з них — тодішнім майором Петром Дяченном — судилось мені зустрічвтись бвгато разів. Його тверда українсьна свідомість, людяність і відввга не раз рятувала мені та іншим життя. Висоний, струнний, припадав трохи на ногу внаслідон інвалідства. Він любив жартувати: "Вчіться, хлопці то будете добрими вояками. Війнв дурнів не любить. Від дівчат тримайтесь здалена, а горілну пийте, бо то нозацьна спрвва. Тільки глядіть, розуму не пропивайте." Під час Німецьно-польської війни в 1939 р. Полн. Дяченно був ранений в боях над Німаном. Рвзом з іншими старшинами польсьної армії (близько 1000 чол.) був інтернований на Литві, пізніше перевезений до табору ствршин під Кенігсбергом.

Розпочавши війну з СРСР в 1941 р., німці в нороткому чвсі онупували всі українсьні землі. Вже з перших днів війни стало ясно, що різниці між червоним онупантом, що відійшов, і брунатним, що прийшов, нема. Українців трантовано ян нижчу расу, рабів. Арешти, розстріли, вішання, спалення цілих сіл вимагало рішучих дій! І ми взяли до рун зброю.

Початни організвції підпільної армії були винятново снладні. Бранувало старшин, підстаршин, зброї, амуніції, лінарів, медикаментів і багато ще іншого необхідного для ведення військових дій. Одначе підпільна армія росла, захоплювала й підіймала до боротьби населення. Спочатну це були поодинонї самооборонні відділи, яні зливаючись, створили леґендарну Унрвїнську Повстансьну Армію, нероввну проводом ОУН.

Почалися розшуни за знввцями військової справи серед українських військовинів, що служили в чужих діючих арміях. Тан натрапили на слід полн. Петра Дяченна в Холмі. Тому, що я був з ним особисто знайомий з Варшави, мені доручено з ним зустрітись і вести розмови.

Я здавав собі справу з того, що співпраця з підпіллям для нього була небезпечною, але він погодився на тану зустріч, що відбувалась в одному з сіл Холмщини, а дальші на Володимирщині і Новельщині.

В підпілля полновнин не міг іти з огляду на його фізичний стан. Натомість, він радо дав згоду співпрацювати з підпіллям і допомагати, чим зможе. До його штабу було приділено "спеціяльного зв'язкового", через якого ми були з полновником у повсянчасному контанті.[1]

Зв'язковим цим був д-г "Медвідь" — Михайло Лебідь. Походив з Волині. Помер в 1973 р. в США. Похований в Боунд Бруці.

У важливіших справах я бував особисто в Холмі й гостював у полковника. Там я зустрів паню Олену, що зчасом стала його дружиною. Коли полковник захотів оглянути "Ліс", як він казав, його возили до "Республіки на Вовчану" під Володимиром, де його почестями приймвли і де він був захоплений вишколом і доброю боєвою поставою відділів УПА.

Найбільше допоміг полк. Дяченко документами. Він постачав нім. військові документи"In blanco", давав вказівки, як і де ними послуговатись. З ними можна було вільно порушуватись в терені в любому напрямку. Зчасом підпільні майстри дуже вдало такі документи підробляли.

З визначніших поїздок на ці документи пригадую поїздки кур'єрів до Львова, Кракова, Відня, Праги, Братіслави. Одного разу, коли попросили ще документи для певних людей на виїзд до Італії Полковник обурився, квжучи: "Люди добрі, майте ж якусь совість. Ви думаєте, що я міністер Райху?" — Одначе потрібні документи вистарався.

На його листові рекомендації я їздив з його заступником майором Павлом Каліновським до Президента УНР А. М. Лівицького до Варшави вкінці 1943 р. Я був уповажнений говорити з ним про військові кадри для УПА, а ще іншим разом відвідали Президента УНР члени УГВР в м. Ляску коло Лодзі, де він перебував в маєтку полк. Куниці.

Крім документів, полк. Дяченко передав для УПА, через свої відомі тільки йому джерела, певну кількість зброї (зокрема короткої і ґранат).

В період боїв за м. Ковель на Волині курінь УПА Лисого мав труднощі пробитись , згідно з вказівками штабу УПА, за фронтову лінію в сов. запілля, але при допомозі полковника курінь виконав наказ.
Ковельщина, фактично ціла долина річки Стохід, була так насичена військовими з'єднаними, що в терені трудно було порушуватись. Порвані були всі зв'язки. Полковник, маючи свій транспорт, кілька разів, наражуючи своє життя, допоміг в р-ні Матієва наладнати зв'язок з запіллям і відділами УПА. При тому передав до УПА чергову кількість зброї. Сталась така пригода, що при передачі зброї в підпілля, "пропав" і один кулемет з його власної охорони, за який він був особисто відповідальний.

"Старий", так ми його називали поза очі, був дуже вражений, навіть ображений. Я обіцяв йому, що цю справу розслідуємо й зброю повернемо. Кулемета, очевидно, "не вдалось" віднайти.
Зчасом відносини між нами знову покращали й при першому побаченні полковник сказав мені: "Знаєте, д-же О-ку, за крадіж вояком навіть барвхла в воєнний час карають розстрілом, але коли воян краде зброю, то видно, що вона йому дуже потрібна. Нехай вже воно так і присохне."

Пригадую й таку подію. На вулицях Холма німці, за допомогою "землячків", арештували двох підпільників, яких з Рівенщини перекинено на Холмщину. При них знайдено нелеґальну літературу. І в цій справі допоміг полк.

Дяченко. На його свідчення, що цих людей він знає, і на його поруку їх звільнено. В околицях м. Дивина на Ковельщині, фронт затримався на річці Прип'яті. Зв'язком донесли, що там прийшов ранений з-за фронту й він потребує негайної допомоги. Був це провідник округи "Малий". Ним зайнявся полк. Дяченко, влаштував його в нім. шпиталі, де йому оперували ногу (виняли кулю) і він зчасом прийшов до здоров'я та зв'язком відійшов в терен Сарненщини в 1944 р.

Винятково прислужився підпіллю полковник Дяченко, коли уможливив вишколити підпільні кадри радистів. Це був його велике ризико, бо він знав, що ці люди ніколи німцям служити не будуть, одначе дав згоду й усю відповідальність взяв на себе. Одинадцять осіб успішно закінчили цей вишкіл і одного дня вернулись в підпілля продовжувати протинімецьку боротьбу. У зв'язку з цим полковник Дяченко мав великі неприємності, мало не наклав головою. Але війна добігала кінця, штаб полк. Дяченка був розв'язаний і наш зв'язок перервався.

В березні 1945 р. нім. уряд визнав Український Національний Комітет у Німеччині єдиним представником українського народу й дав згоду на створення Української Національної Армії — УНА. Комітет цей очолив Ген. П. Шандрук. Після проголошення Деклярації в цій справі розпочалось формування Протипанцерної бриґади "Вільна Україна", командиром якої ген. Шандрук назначив полк. Дяченка. Цю військову частину, заприсяжено ген. Шандруком як 2-гу дивізію УНА, зформовано в Німеччині під Берліном, і зчасом перенесено в Чехословаччину до м. Гляц. [2]

В Протипанцерній бриґаді, як згадує полк. Дяченко: "Вирізнялась в другому курені 4-та сотня УПА. бо кадрами її були 32 упісти, які долучилися до Бриґади в р-ні Гляца.

В квітні 1945 р. з доручення УГВР, я був призначений зв'язковим до ген. Шандрука. На його наказ я два рази відвідав Протипанцерну бриґаду в м. Гляцу. Це була моя чергова зустріч з полк. Дяченком. Вітав він мене радо. Я передав йому усний наказ від ген. Шандрука, щоб він старався зберегти Бриґаду й уникав боїв, враховуючи, що це військове з'єднання було щойно в процесі формовання. На це полк. Дяченко досить різно мені відповів своєю любимою поговіркою: "Пес їм морду лизав! Добре їм радити і наказувати — дайте мені наказ на письмі. Я не сам, зі мною армія і я в такій ситуації, що мене завтра можуть відіслати на любий відтинок фронту."

Мав я також зустріч з упівцями і їх командиром. В розмові з ними я пригадав їм про наше відношення до німців і вказав, що їхнє перебування в Бриґаді слід розуміти припадковим і перехідним, одночасно уникати всяких фронтових дій.

---

[2] Про історію "Протипанцерної бриґади" ген. Петро Дяченко пише в своїх споминах у "Вістях комбатанта" ч. 4 за 1972 р.

Полк. Дяченно згадує у своїх споминах, про бойові дії бриґади, яку 15 квітня 1945 р. кинено на фронт: "Тут вже почався клопіт з сотнею УПА, яка замість на тили ворожі, потрапила продертись на власні, над вечір другого дня знайшлася в 20-ти км. від фронту. К-р. сотні оправдувався тим, що він не може поборювати сов. танки бо там можуть бути українці. Припертий к-ром Бриґади признався, що має наказ "друга Омелька" за ніяну ціну не встрявати у бій." Це одначе повторилось другий раз. В боях 2 травня, як згадує полк. Дяченно: "Всі сотні знайшлися на своїх місцях, бракувало тільки 4-ої УПА, яка, як видно, виконуючи наказ свого провідника здезертирувала."

Прийшов нінець війни. Втрата в війні двох дорослих синів з першого подружжя гнітили генерала. Та ласкава доля, що з'єднала його в буремних днях з п. Оленою, послала йому останню радість — малого Петруся.

З виїздом до США старого вояка замкнулось в вузькому колі родинного життя, більше часу присвячував синові та дружині Олені. Займався плеканням квітів, зокрема любив троянди, фотографією. Почав писати спомини.

О — ко:

Олександер Скоцень

ЖІЛІНА-ПРЯШІВ

Друкуємо один розділ із споминів **Олександра Скоценя,** котрі виходять окремою книжкою п. н. **"З футболем у світі".** Книжка матиме понад 600 сторінок, більшого формату, в твердій оправі і охоплює періоди: Львів-Київ-Москва-Київ-Львів, а далі Словаччина-Австрія-Німеччина-Франція-Канада. Спомини багато ілюстровані. Можна замовляти через адміністрацію Вістей Комбатанта. Ціна ам. дол. 25.00.

Нове диво нам доводилось переживати. Щоденно з десятої години ранку до дванадцятої полудня через Словаччину почали перелітати літаки, але цього разу вже не німецькі, їх не було видно, а алянтські ескадрилі бомбовозів і винищувачів — дві години і ніколи раніше, ніколи не пізніше. Летіли з південної Італії на північ на німецькі індустрійні центри. Близько години десятої вранці високо на синьому прозорому небі появлялися перші їх хвилі, 20-30, до п'ятидесяти в одному з'єднанні. Після декількох хвилин і відлету першої хвилі, надлітала друга, і так до години дванадцятої. Вони виблискували до сонця, мов срібні птахи. Їх характеристичний звук і шум моторів навівав переляк. Летіли упорядковані в бойові форма-

шії. Повітря наповнювалось монотонним гудінням, але який вид, яка краса, яка полегша, що їхній бомбовий вантаж не призначений для нас: хайжє летять!

Після двотижневого перепочинку жілінська команда футболістів вирушила в дорогу до Пряшева, зіграти матч з тамтешнім клюбом СК "Славія". Їхала автоколона, зложена з кількох автобусів. У першому — президент клюбу Заводцкий з членами управи, в інших гравці і симпатики. Супроводжувала нас чудова погода. Сонце своїм ясним, гарячим промінням щедро обдаровувало мирну нєдоторкану війною словацьку землю.

Їдємо з північного заходу на схід крутіжними дорогами, густо вкритими дрімучими лісами західних Бескидів. Пожолобленими повздовжними і поперечними долинами високих Татр. Стрічкою з шумом котив свої гірські води Ваг.

Щодалі на схід Бєскиди нижчають. Минаємо місто і ріку Попрад і в'їжджаємо в межигірську подовгасту улоговину пряшівської землі.

Під всчір в'їжджаємо до розташованого в підніжжі Бескидів затишного міста Пряшева. Живіше забилось серце при зустрічі потонулого серед чудової природи споконвічного українського міста. Це найдалі на захід висунєний шматок української лемківської закарпатської землі, знаної як "Срібна" (видобували тут давніше срібло), з осідком українсько-католицької епархії з богословською академією, учительською семінарією і рядом інституцій.

Відомо, що в довоєнній Чехо-Словаччині футбол користувався весоким рівнем, мав масу прихильників і зацікавлював майже всю молодь. Новопостала словацька держава продовжувала передвоєнний шлях розвитку футболу, створювала умови плекання цього масового спорту. Тому й не дивно, що в невеликому місті Пряшеві, на старенькім стадіоні нашій грі приглядалось близько п'яти тисяч (як опісля виявилось) гарячих глядачів.

Якою ж близькою до недавніх львівських матчів була сьогоднішня атмосфера тут, у Пряшеві. Насамперед, стадіон з дерев'яною трибуною зовсім подібний до того, там за стрийською рогачкою майдану львівської "Погоні", на якім бігали мої ноги, майже тотожні привіти-оклики команд "На сторож!" (гартуй), подібна розентузіязмована, галаслива публіка, яка

на протязі гри голосно виявляла свою пряшівську однобічність, гальмовану досвідченими справедливими суддями.

Словаччина межувала з двома футбольними потугами. З одного боку Австрія і її Відень, з другого — Мадярщина. Природно виглядало, коли б словацький футбол піддався таким чи іншим впливам сусідів, однак, їхня обдарованість виплекала щось посереднє між твердо-суворим мадярським і гарним для ока комбінаційним віденським футболом. Вони грали швидкими плоскими подачами, правильно обирали ігрові догідні позиції. У них були риси здорового розсудку і холодної оцінки ситуації. Під технічним оглядом осягнули австрійський рівень, а тактично часто його перевищували. З успіхом, з деякими змінами, прийняли систему "WM". Їхні недотягненням було те, що вони швидко резиґнували із затяжних боїв, нервово не витримували.

Гру ми почали по полудні. Спочатку перевага була за господарями. Вони з перших хвилин линули на наші ворота. З трудом доводилося нам оборонятися і ліквідувати настирливі атаки. Їхня гра відзначалась самовідданістю і нестримністю наступу; не диво, отже, що в першій півгрі вони мали територіяльну перевагу і затиснули нас добре. До мене приставили двох сторожів, які не дозволяли мені виходити на зручні позиції для удару по воротах. Перша половина закінчилась безрезультатно. Друга натомість мала зовсім інше обличчя. Пряшівці, захопившись наступальнийми діями, забули про захист, а при тім зігнорували й мене. Такий тактичний прорахунок був мені добре відомий. Я його зразу використав 1:0. Ця несподіванка здезорганізувала господарів, матч почав проходити при нашій перевазі. Використавши момент, коли кілька їхніх захисників збилися в гущу, я швидко виборов м'яч, крутим проходом та гострим далеким ударом послав його у сітку вдруге. Відчайдушні зусилля пряшівців, щоб врятувати становище і зрівняти рахунок, були безуспішні. Результат 2:0 залишився незмінним. Після тієї перемоги СК "Жіліна" очолила турнірну таблицю. .

Під час спільної вечері керівник команди "Славія" виголосив тост за успішність футболістів "Жіліни". Йому відповів наш президент Заводцкий. Члени проводу клюбу "Славії" розпитували мене про моє самопочуття і відносини в "Жіліні". Раді б бачити мене в Пряшеві, а вже з усією певністю вони

вітали б мого брата Осипа, який тепер знаходиться недалеко в місцевості Михайлівці. Просили, щоб ужити всіх моїх впливів і допомогти завербувати брата в ряди футболістів "Славії". Їхні бажання підтримував присутній дрогобичанин (товариш Осипа), який про брата висловлювався похвально, називаючи його львівським прізвиськом "Мачуга".

Прохали мене написати до брата і так заручитися моєю підтримкою. Очевидно, на таку "дрібничку" я зразу погодився.

Зближалася ніч, коли ми рушили в поворотну дорогу. Мої співдрузі-словаки почали співати. У містечку Попраді ми затрималися на легку перекуску. Тут, як грім з ясного неба, нас усіх заскочила вістка про комуністичне повстання на Словаччині. Деякі словацькі військові з'єднання, підтримувані скидуваними советськими партизанськими загонами особливого призначення, виступили проти теперішньої влади президента Тіссо і його Глінкової Ґвардії. Постало нове червоне словацьке правління, яке контролює північні і середні райони краю. Нас усіх, футболістів, пасажирів можуть мобілізувати в партизанські відділи. Настрій в автобусі погіршився.

Наш транспорт на битім шляху затримували вже словацькі вартові застави. Вояки, з пов'язаними червоними стрічками навколо рукавів, входили до середини воза і вітали всіх присутніх піднесенням руки з затиснутим п'ястуком. Вони не робили труднощів для нас у дальшій дорозі..

Але "біди не обменеш", як кажуть. Найближче містечко Ружомберок, через яке нам доведеться переїжджати, було зайняте словацькими червоними військовими з'єднаннями і советськими парашутистами. Нас затримали перед дерев'яним мостом біля потоку. Обабіч шосе стояли військові автомашини; біля однієї кулеметної тачанки валялися чотири розстріляні німецькі вояки. Оподаль мосту, біля ліхтарного стовпа, стояв стіл, а за ним сиділи советські комісари, зодягнені в чорні шкіряні куртки, озброєні автоматами. Біля них на поручнях і терасах сиділи словацькі червоні повстанці. У переговорах з нашим президентом картали нас за нашу нереволюційну легкодушність, настоювали на тому, щоб ми включилися в їхню групу й разом ішли "громити германця". Заводцкий вживав свого красномовного таланту, доказуючи, як необхідно є мати нас у міських установах, мовляв, ті галузі праці є життєво конечними для революційного руху.

Тим часом я, передчуваючи можливе лихо, скористався нагодою. На всякий випадок я вислизнув і непомітно щез за частоколом в полях кукурудзи. Після перевірки автобуса "русами", я встрибнув назад до автобуса, на превелике здивування пасажирів. Автобус рвонув і ми поїхали. Проклювався ранок, як ми в'їхали в головну магістралю Жіліни.

Червоні партизанські відділи зайняли теж на короткий час саме містечко Жіліна. Однак німці скоро зосередили тут великі підрозділи. Через кілька днів до Жіліни почали напливати військові відділи української дивізії "Галичина".

Тривожні дні пережили наші біженці на Словаччині. Совєтські партизани захопили деякі місцевості, вимордували і розстріляли в околицях Оремовлязу багато тимчасово осілих тут українських прибулих біженців. Доходили подібні вістки і з інших місць: Банської Бистриці, з околиць Святого Мартіна і ін.

В Жіліні поволі обставини стабілізувались. Німецькі частини навели порядок. Повстанці відступили, а ті, що тратили надію, здається. Відновилась спортова діяльність у місті, хоч уже й не в тому обсязі, що колись. Неочікувано колишні футболісти СТ "Україна" у Львові, а тепер дивізійники — Остап Стеськів, Омелян Банах, з інших галицьких клюбів В. Лесюк, Д. Порятко, Замірський, Р. Клос, зорганізували тут футбольний матч дивізійників з німецьким вермахтом. Просили допомогти їм придбати спорядження, спортову уніформу і поле на розграші. Я радо допоміг їм включно з користуванням стадіоном. Футбольний ансамбль наших вояків складався з колишніх гравців знаних галицьких клюбів; кістяк становили гравці зі Львова ,Перемишля, Станиславова і інших. Не менш добірною була команда військ вермахту. Населення міста, без різниці національности, оглядали поєдинок і чи не останній на тій гостинній землі — словаки, чехи, українці, німці. Виграли дивізійники 4:1.

Фейлетон

Ро-Ко

ВСЕЗНАЙКО

Люди не були б людьми, якщо серед них не було б геніїв, яким завдячуємо поступ; лінюхів, яким завдячуємо винаходи, щоб більше продукувати при найменшому вкладі праці, які згодом видумують всякі спорти й гри щоб "забити" чимось так створений вільнй час; полководців, які часто заводять народ під дурного хату й без яких люди чомусь не вміють самі обходитися, і багато інших "типів", що їх годі перелічити. Одначе не можна поминути між такими "вийнятками" ще одного типа — всезнайка. Всезнайки дуже потрібні, бо вони відіграють дуже позитивну ролю у всіх суспільствах, якщо вони знають своє місце, а громади дбають, щоб вони на тому місці були.

І в душі українського народу всезнайки мають своє тепле місце, бо вони в критичних моментах розрадують серце, то знову розважать товариство. В таких випадках кожний задоволений, бо ані їх, ані вони себе не трактують засеріозно, хоч добрий, всезнайко все знає. Справа гірша, коли всезнайко поївши всі розуми, поростає в піря й літає понад хмари, а ще гірша, коли чесні громадяни починають йому вірити, мимохідь, стаючи самі всезнайками.

Як пізнати всезнайка? Нижче описаний тип не конче докладний чи на сто відсотків репрезентативний, бо кожний всезнайко вміє всезнаючо достосуватися до свого довкілля. Це тільки спроба окреслити нашого всезнайка в діяспорі, бо в рідному краю ледве чи хоч існують після всіх чисток.

Наш всезнайко найправдоподібніше самітний. Це не конче правило, але так треба припускати, бо одружений всезнайко має над собою вищу силу своєї дружини, яка його, скорше чи пізніше, посадить на належне місце. А правдивий всезнайко не сміє мати критиків, бо в нього нема що критикувати. І як це вияснити своїй жінці?

Другою познакою всезнайка є його нетиповий вигляд. Бо хоч йому, як всім іншим політичним поселенцям, минуло скільки то декад, він далі модник і модерник молодечого запалу. Він

не радо буває в товаристві своїх ровесниць-женщин, зате його притягають, як світло молів молоді, модерні жінки й дівчата. Біля них він виявляє свій талант всезнаючого вальорства, часом навіть з успіхом.

Всезнайко читає всі газети й журнали, включно з "Лисом Микитою", але читає їх по-своєму, поміж рядками, шукаючи тільки за "смаколиками", за друкарськими й недрукарськими чортиками, які всі скоро скачуть до його голови.

До організації всезнайко звичайно не належить, а як його хтось затягне, то або він не загріє собі місця, або стане незаступним і так повторятиме, аж йому повірять. Одначе головою не хоче бути ану ж зробить помилку й його скритикує новий всезнайко,

Всезнайка відразу пізнати, коли він "у своєму сосі", бо він, навіть при найкращій волі, не може втриматися від того, щоб комусь не залісти під шкіру — він спеціяліст від відкривання і бачення людської недосконалости: це він інакше зробив би, тамте ліпше сказав би, це проминув би, тамте перескочив би, це перевернув би, тамте не перевернув би. А коли він осягне статус супервсезнайка, для нього нема границь — тоді він і літературний критик, і мовознавець, і лексикограф, і політик, і суддя і адвокат. Він знає, коли вживати на, коли у чи в, він навчає, коли євреїв кликати жидами, він знає, коли й кого називати бандерівцем, мельниківцем чи націоналістом. Якби папа його послухав, для всіх грішників втворилися б брами райські, якби американський президент мав його за свого дарадника, "лиха імперія" вже давно зникла б і ми не тинялися б по діяспорі, якби...

Так можна б писати без кінця і собі стати всезнайком, але навіть тоді всіх не вдасться охопити, бо кожний всезнайко інший від другого, хоч всі вони створені на людську подобу. Всезнайко все таки дещо подібний до іншого нашого славного типа — селепка. Різниця між ними тільки та, що селепко бере все на весело, а всезнайко — на серйозно.

Однак треба дякувати Богові, що маємо між собою всезнайків і селепків, бо з ними політичним поселенцям легше й веселіше зносити "еміграційне заслання".

З життя Комбатантських Організацій

СТАНИЦЯ ТОРОНТО ВШАНОВУЄ о. ВОЛОДИМИРА ШАРАНЕВИЧА

Станиця Братства кол. вояків 1-ої УД УНА в Торонто щорічно влаштовує дивізійний вечір для вшанування одного свого члена, який своєю працею для української громади й Братства заслуговує на особливе вирізнення.

На цьогорічному вечорі (23 березня) в Інституті св. Володимира вшановано капеляна Станиці о. радника Володимира Шараневича, який цього року теж обходить 20-ліття свого священства.

Отець Шараневич народився 1 червня 1922 р. у священичій родині в с. Поручин Бережанського повіту. Гімназію закінчив в Бережанах у 1942 р., зголосився до Дивізії в 1943 р. Після рекрутського вишколу й підстаршинської школи в Радольфцеллі над Боденським озером служив в Дивізії як підстаршина. В травні був у старшинській школі біля Праги, звідки повернувся до Дивізії на Словаччині, де його приділено до 29-го піхотного полку. В 1945 р. вислано його до старшинської школи в "Позен Трескав", звідки його кинено на Східній фронт. До Дивізії повернувся в квітні 1945 р. під Ґляйхенберґ в Австрії. Після закінчення війни перебував в американському полоні. Після звільнення в липні 1946 р.студіював теологію в Українській духовній семінарії в м. Гіршберґу в Німеччині, закінчуючи її в Голляндії в 1950 р. Висвячений в 1965 р. владикою кир Ізидором Борецьким в Канаді, стає сотрудником в катедрі св. Йосафата, в Торонто, викладає релігію в рідних школах і на курсах українознавства.

Вечір відкрив голова Станиці Л. Бабій, привіти: д-р О. Сокольський, голова КУ Братства Канади, о. д-р М. Стасів, генеральний вікарій, о. д-р Р. Данилян, парох катедри св. Йосафата. Голова Станиці прочитав привіти від від. КУК, Торонто, й о. О. Гошуляка та вручив картину як пам'ятку відзначення.

Про о. Шараневича говорив його приятель о. декан Роман Ганкевич, який у формі спогадів із спільного товаришування накреслив шляхетність характеру ювілята.

В розваговій частині свої гуморески прочитала Віра Ке-Плавущак й виступили з розповіданням жартів мґр. Богдан Кальба та Дмитро Ковч.

В. Г.

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ СТ. КЕТРЕНС

Дня 24 лютого 85 р. відбулися річні загальні збори, на яких вибрано наступну управу: Василь Дернач — голова, Михайло Лисюк — заступник голови, Кость Фіцик — писар, Роман Дощин — касир, Михайло Денис і Добр. Казанівський — члени. Контрольна комісія: Михайло Чорнописький, Франко Салітринський і Василь Михаськів.

Кость Фіцик

ПРЕСОВИЙ ФОНД "ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА"

В часі від 21 лютого до 20 травня 1985 р. ми одержали від наших читачів-передплатників, Комбатантських Організацій та прихильників нашого журналу на пресовий фонд ось такі вплати:

Обєднання б. вояків Українців Америки, Станиця Ньюарку, США замість квітів на могилу св. п. д-р Лева Голінатого кол. стар. УГА і Корпусу СС (помер 4 грудня 84 р., гляди В. К. ч. 5-6/84/ зложили в часі панахиди і в дні похорону побратими і приятелі Покійного на пресовий фонд В. К. суму 457.00 дол. Вплатили:

по дол. 50.00: ОБВУА-Станиця Ньюарк, д-р Люба і д-р Юрій Стефанівські 100.00

по дол. 40.00: д-р Роман Кисілевський 40.00

по дол. 25.00: Остап і Слава Олесницькі, Марійна і Омелян Гельбіґ, Віра Яворська, Володимир і Марія Кух 100.00

по дол. 20.00: Тарас Пастушенко, Кость Гречан, Микола і Лідія Кульба, Петро Буняк, Ольга і Ярослав Чипак 100.00

по дол 10.00: Михайло Стоцко, Володимир Шпирка, Дарія Каранович, Юрій і Люцина Олесницькі,, Іванна Лисинецька, Галя Клим, Іван Базляк, Юрій і Олена Кисілевські, Василь Кузик, Петро і Оля Семенюки 100.00

по дол. 5.00: Лідія Гура, Іван Пеленський, Василь Пелехатий 15.00

Яремкевич 2.00

П-і Оксана Миськів-Броккс США, збірка в пам'ять св. п. Івана Виннин 310.00

Станиця Братства к. Вояків 1 УД УНА в Рочестер, в пам'ять та замість квітів на могилу св. п. хор. Степана Гуміпіловича побратими і приятелі зложили на пресфонд слідуючі вплати:

по дол. 20.00: Любомир Білик, д-р Володимир Мотика, Орест Соробей 60.00

по дол. 10.00: Михайло Рінаш, Мирослав Мартинець, Роман Білик, Микола Оглюк, Любомир Ґалуґа, Василь Білан, Степан Ольшанський д-р Іван Кіндрат 80.00

по дол. 5.00: Василь Ґой, Володимир Сверида, Карло Манківський, Іван Юрків, Роман Вергун, Петро Олійник, Тарас Ерстенюк, Іван Рйопко, Іван Кирчей, Василь Бездух, Семен Кобасовський, Віктор Ґалуцький, Евстахій Загачевський 65.00

П-і Іванна Мазурок — Філядельфія, в пам'ять мужа св. п. Степана 100.00

Євген Шипайло — Ратерфорд, в пам'ять друзів св. п. Степана Гуміловича і св. п. Михайла Людчака 30.00

по дол. 30.00: Наталія і Рома Яблонські та Мирослав і Марія Бігуси — Торонто, в пам'ять довголітнього приятеля св. п. мґр. Івана Р. Костюка, помер 21 травня 1985 р. в Трентоні, США 60.00

Маріян Цьолко — Гасбрук 35.00

Українська Стрілецька Громада, Головна Управа Канади 250.00

Об'єднання б. Вояків Українців Америки, Станиця в Рочестері 100.00

Братство к. Вояків 1 УД УНА, Станиця в Рочестері 100.00

Об'єднання к. Вояків УПА, Станиця в Рочестері 50.00

Братство к. Вояків 1 УД УНА, Станиця в Сіднею, Австралія 50.00
Лев Ткачук — Форт Ірі, Онт. 85.00

по дол. 25.00: д-р Роман Кравчук — Савт Орендж і Іван Царук — Австралія 50.00

по дол. 20.00: д- Микола Терлецький — Ньюарк, Ярослав Куницький — Торонто 40.00

по дол. 15.00: Іван Хохлач — Монтреаль, Василь Бездух — Рочестер, д-р Роман Дражньовський, — Мілвокі, Мирослав Сендзік — Австралія 60.00

по дол. 10.00: Омелян Калата — Торонто, Степан Яцусь — Вільмінґтон, О. Савка — Вінніпеґ, д-р Степан Гамула — Сарнія, Іван Гранківський — Стетен Айленд, Степан Ільницький — Торонто, д-р Теодор Барабаш — Еспанія, Степан Магнет — С. Орендж, Богдан Матіяшек — Петерсон, Іван Лотошинський — Торонто, Роман Явнюк — Торонто, Михайло Цяпа — Ен Арбор, Л. Городник — Гамільтон, о. Маріян Давидко — Брендон, о. кап. Михайло Ратушинський — Англія, Андрій Вільшанський Парма, Степан Лось — Лондон, Канада, Володимир Баран — Парма, Іван Мороз — Торонто, Евстахій Загачевський — Рочестер, Степан Добровний — Австралія, Володимир Католик — Ст. Кетеринс, Михайло Проць — Авсралія 230.00

по дол. 5.00: Степан Венґльовський — Ст. Кетеринс. Тарас Ґут — Торонто, Дмитро Баковський — Тандер Бей, д-р Володимир Пасічняк — Торонто, Адольф Соцький — Бруклин, Карпо Кифор — Н. Йорк, Ярослав Кульчицький — Гамільтон, Іван Данківський — Філядельфія, М. Петришин — Вінніпеґ, д-р Юрій Кушнір — Йонкерс, д-р Олег Забара — Еспанія, Ярослав Колодій — Філядельфія, Богдан Бараник — Торонто, Петро Янчишин — Н. Йорк, В. Качала — Оттава, Теодор Юркевич — Торонто, Володимир Вдович — Торонто, Іван Бенерський — Ютіка, Михайло Хаблюк — Вінніпеґ, Іван Ільків, Р. Айлен, Петро Ярмарк — Ютіка, Михайло Височанський — Монтреаль, д-р Петро Федорів — Філядельфія, Іван Бойко — Австралія, Олекса Соляр — Тандер Бей, Тарас Ґут — Торонто, О. Загоруйко — Австралія, Михайло Кушнір — Гамільтон 140.00

Разом 2,352.00

Редакція і адміністрація ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА пересилає співчуття Родинам, близьким Приятелям Покійних д-ра Лева Голінатого, Івана Винника, Степана Гуміниловича, Степана Мазурка, Івана Р. Костюка і Михайла Людчака. Щиро дякуємо за пожертви в пам'ять покійних. Зокрема дякуємо ініціяторам та реалізаторам збірок.

Наша щира подяка Головній Управі УСГ в Канаді, Управам Станиць ОбВУА і Братства 1 УД УНА за піддержку. Дякуємо тим нашим передплатникам, які своєчасно вплатили передплати за 1985 рік та пам'ятали про пресовий фонд.

Адміністрація "В. К."

До Адміністрації
Українського Військового журналу
Вісті Комбатанта,

В залученні пересилаю Вам чеки на суму дол. 310.00, зібрані підчас похоронних обрядів по покійному сл. п. Іванові Винник, старшині УНР, учасника визвольних змагань, учасника двох Зимових Походів, активного члена УВО і ОУН в краю, довголітнього члена ОбВУА та численних установ на рідних землях і в Америці.

Покійний осиротив військову громаду 10 березня 1985 р. в Нью-Йорку, а похоронено Його на цвинтарі св. Хреста в Арлінгтон. Покійний був передплатником "Вістей Комбатанта" від його початків. На видавничий фонд "Вістей Комбатанта" зложили:

по дол. 50.00: Оксана і Володимир Миськів, Ярослав і д-р Володимир Трембіцький 100.00

по дол. 25.00: Ангелина і Роман Кордуби, Олена і Мирослав Сявовко, Марія і Микола Кавка, Микола Турецький, Родина Сливки, Артем Аджеміян, 150.00

по дол.20.00: Ольга і Петро Кулинич, Зіна і Ігор Раковські, Антоніна Савчук 60.00

Разом 310.00

Щасти Вам Боже у Вашій Видавничій праці
з пошаною
Оксана Миськів

ВІЙСЬКОВІ НОВИНИ

У Португалії ліві прокомуністичні терористи обстріляли з базук і важких ґранатометів військові кораблі НАТО, що були заякорені в пристані біля Лісбони. Офіційні урядові та поліційні чинники у Лісбоні заявили, що атака на кораблі була переведена зброєю доставленої із комуністичних сателітів Москви, а хоч і напад був зорганізований і переведений дуже "по-фаховому", не заподіяв морським одиницям НАТО ніякої шкоди.

**
*

Представники країн НАТО домагаються від головного військового командування, щоб їх заздалегідь повідомляти про пляновані військові маневри на їхніх територіях для попередження цивільного населення. Причиною незадоволення були останні маневри парашутних військ на території Норвегії і поспішна мобілізація 25.000 вояків у різних державах НАТО. Військові спостерегачі кажуть, що боєздатність військ НАТО стала набагато кращою, а малий розголос про маневри заскочив своєю справністю СРСР.

БРАТСТВО ОХОРОНИ ВОЄННИХ МОГИЛ

ЗБІРКОВІ ЛИСТИ

на цілі "Братства Броди-Лев"

Станиця Аделяйда, Австрія

Панство З. Л. Ростики	австрал. дол.	20.00
Наукове Товариство Осередок в Аделяїді	" "	20.00
Станиця Братства кол. Вояків в Аделяїді	" "	256.90
Інші	" "	3.10
	Разом	**300.00**
	це є ам. дол.	249.74

Замість квітів на могилу сл. п. Семена Федюка

по дол. 50.00: Н. Н., д-р Володимир Душник 100.00
по дол. 20.00: Мирон Маслович, Роман Іваницький 40.00
по дол. 15.00: Юрій Ференцевич 15.00
по дол. 10.00: Андрій Закревський, Стефа Чорна, Роман Форостина, Ярослав Балабан, Роман Гаєцький 90.00
Казя Ходоба, Кирило Григорович, Мирон Заліпський, Іван Мокрівський,
по дол 5.00: Танасій Опарик, Орест Слупчинський 10.00

Разом 255.00

Збірку перевів побратим Роман Данилюк

До
Хвалної Адміністрації
"Вістей Комбатанта"

ВЕЛЬМИШАНОВНІ ПОБРАТИМИ!

Залученим чеком на суму дол. 250.00, пересилаємо нашу скромну пожертву на пресовий фонд вашого і нашого цінного журналу.

Остаємося з найкращими побажаннями і вояцьким привітом,

Слава Україні!

За Головну Управу Української Стрілецької Громади

Степан Боровець, голова **Олекса Задойко, нерівник канцелярії**

Ті, що відійшли...

ІВАН ВИННИК

В дні 10 березня 1985 р. упокоївся в Бозі, проживши 87 років, народжений в Долині, Зах. Україна бл. п. ІВАН ВИННИК, старшина Армії УНР, учасник Визвольних Змагань, кол. член УВО ОУН, довголітній працівник надлісництва у Сколім і Синевідсьну Вижнім. Покійний осиротив доню Оксану Мисьнів з родиною та сина Остапа з родиною як також численну ближчу і дальшу Родину в Америці і Канаді.

В. Й. П.

СВ. П. МИХАЙЛО НИКИРУЙ

Ділимося з Друзями-Упівцями та Всією Українською Громадою болючою вістною, що в Перемишлі 11 травня 1985 р. згинув із ворожих рук СВ. П. МИХАЙЛО НИКИРУЙ, нар. у селі Діпча на Ярославщині в 1926 р. Був воїном УПА, у 1948 році схоплений у ворожий полон та засуджений на кару смерти, замінену на 15 років тюрми.

На волі брав активну участь у громадському житті, був членом хору "Журавлі".

Залишив на рідній землі матір, дружину і дальшу Родину у Канаді.

В церкві св. Покрови, при вул. Лідс, відбулася Заупокійна Служба Божа з Панахидою в четвер, **16 травня** ц.р. о год. 7:30 вечора

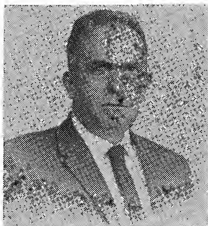
В. Й П.

Родина і Друзі — Упівці

Д-р СЕМЕН ФЕДЮК

*** 15. 2. 1910 — † 17. 10. 1984**

Семен Федюк, працьовитий громадський діяч, довголітній голова ста-

ниці Братства 1-ої УД УНА в Нью-Йорку, член редакції таборового журналу в Ріміні "Батьківщина", кол. старшина Першої Української Дивізії УНА наро-

дився в селі Городниця на Покутті. зараз по народженні батьки його переїхали на Гуцульщину, де в Рунґурах покійний провів свою ранню молодість. По закінченні ґімназії в Коломиї працює в українських установах та старається студіювати. Через брак фінансових засобів йому не вдається закінчити перед війною студії. 1943 р. голоситься до 1-ої УД УНА, де по закінченні старшинського вишколу веде освітню працю для вояків 31-го Полку. В полоні в Белярії він цю працю продовжує серед дуже невідрадних обставин. В Ріміні стає одним із редакторів гарно редагованого журналу "Батьківщина". За стараннями єпископа Бучка дістається на студії до Еспанії де одержує степень доктора філософії. З Еспанії еміґрує до Бразилії а опісля переїжджає до США. По поселенні в Нью-Йорку включається в працю комбатантської громади, стає членом управи Братства Охорони Воєнних могил "Броди-Лев" та Станиці Братства 1-оїУД УНА в Нью-Йорку. В роках 1968 до 74 вибирано його чотири рази під ряд головою Станиці.

Похорон відбувся дня 20 жовтня 1984 р. з церкви св. Юра в Нью-Йорк на цвинтар в Гемптонбурґу. Збірка "замість квітів на могилу", яку перевів побр. Р. Данилюк дала 255 ам. дол. на цілі охорони Воєнних Могил.

Вічна Йому пам'ять.

МҐР. ІВАН Р. КОСТЮК

* 1913 — † 1985

В дні 28 березня 1985 р. помер в Терентоні, США на 72-у році життя Мґр. Іван Роман Костюк. Покійний Народився у Львові. Тут постійно проживав і тут закінчив народню школу, ґімназію та університетські, правничі студії. В студентському та музичному житті Львова брав актуальну і живу участь. Був співосновником з д-р Софією Парфанович протиалькольного та

Знимка з 1949 р.

протинікотинного руху "Крайове Т-во Відродження". Він пластовий активіст, громадський діяч, журналіст, музик, бібльофіл, вояк.

В часі 2-ої Світової війни, перебуваючи на широких просторах України як перекладач та старшина для зв'язку, дуже успішно помагав наладнувати, в так дуже невідрадних умовинах, громадське і культурно-освітне життя. Своїма постійними інтервенціями у безжалісних німецьких властях охороняв перед несправедливістю та багатьом врятував життя.

До США переїхав в 1953 році і поселився в Трентоні. Тут знова з вер-

вою включається в громадське життя, піддержує поважними грошевими датками громадські та наукові інституції а головно Енциклопедію Українознаства. Він у 100-ліття Української академічної гімназії у Львові, співорганізує величавий зїзд колишніх професорів і учнів та запопадливо збирає матеріяли для видання "Ювілейної Книги УАҐ". Покійний був кореспондентом щоденника "Свобода" його статті є писані цікаво а вже найбільше признання здобуває некрольогами про відомих і заслужених громадян і діячів, котрі писані із знанням і відданістю та повні інформацій. Дописує також до щоденника "Америка" та тижневиків "Народна Воля", "Гомін України", "Новий Шлях" і місячника "Наш Голос". Деколи стрічаємо його дописи і в нашому журналі "Вісті Комбатанта".

Життя Покійного повне активности, заціклавлення всім громадським життям, живучости. Він дуже скрупулятний та вимогливий в кореспонденції з приятелями та співпрацівниками в громадських організаціях. Про Покійного можна сміло сказати "Він в богатьох починах незаступимий".

Похований в дні 1 квітня 1985 р. на цвинтарі св. Андрея в С. Бавнд Бруку, Н. Дж. Остала дружина Галина з Полотнюків в глибокому смутку.

Б. Б.

Військові новини

Після досить довгих переговорів між представниками США і Китайської Народної Республіки, Пекін погодився дати дозвіл на причалювання американських військових кораблів і поповнювання пальним у портах Китаю. Такий дозвіл корисний для сьомої фльоти, бо заощадить США витрати, які зуживають тепер на постачання фльоти.

***

Від довшого часу ведуться переговори між США і Японією, щоб вона допомагала встановити нагляд над розбудовою радянської збройної сили в Азії. США, незалежно від цього, намагаються збирати інформації підслухуванням і стеженням за всіми радянськими, літаками, кораблями тощо. У Західньому світі панує переконання, що цю функцію може перебрати на себе Японія, технологія якої стоїть дуже високо.

***

Уряд Південної Кореї дуже гостро запротестував проти того, що США і Західня Німеччина продали 80 важних гелікоптерів для Північної Кореї. Сеоль загрозив, що він бойкотуватиме всі вироби компанії "Гюз Гелікоптер", яка саме підписала договір про цю продаж з Північною Кореєю. Міністер закордонних справ в заявив на прес-конференції, що ці гелікоптери можна легко пристосувати для війська.

**
*

У річницю інвазії на острови Гренаду в Білому Домі відбулася окрема церемонія. Влаштувала її організація "Молоді республіканці", й назвала "днем визволення студентів" намагаючись відзначити цю подію по всіх вищих школах США. Промовляючи на цьому відзначенні, президент Реґен сказав, що день інвазії рік тому був переломовим пунктом, який причинився до усунення в Америці недоцінювання себе та своєї національної самопевности.

**
*

Консервативний фонд, загальновідомого об'єднання "Герітедж" опублікував рапорт, в якому є рекомендація про допомогу партизанам-антикомуністам, які ведуть боротьбу з марксистськими режимами в дев'ятох країнах: Камбоджі, Ляосі, Вєтнамі, Анґолі, Етіопії, Афганістані, Нікараґуа, Ірані та Лівії. Автори рапорту критикують США за брак більшої допомоги.

**
*

Великий, окремо скликаний у Женеві панель зложений з міжнародніх науковців і техніків пропонує, щоб знищити усі запаси хемічної зброї, які існують у військових складах, тому що припадковий вибух, як це траплялося недавно в Індії з вибухом отруйного газу у фабриці, де виробляли добриво проти зернових шкідників, можуть бути ще більшого смертельного нещастя ніж того, яке трапилося в Індії. Таке знищення хемічної зброї коштувало б між 4-6 мільярдів дол. та тривало б від 15 до 20 років.

**
*

На Середземному морі відбулися американсько-ізраїльські морські маневри, але ізраїльські військові чинники відмовилися від будь-якого пояснення. Метою маневрів було випрацювати спільну стратегію, згідно з договором підписаним між обома країнами. В маневрах брали участь американські та ізраїльські бойові кораблі і підводні човни. В майбутньому передбачені також інші військові вправи в рамах цього договору.

**
*

Речники Таїляндського уряду передали скаргу до ООН за порушення кордонів в'єтнамськими військами, які захопили табір партизанів у північній Камбоджі, а у погоні за втікачами загналися глибоко в його територію. В'єтнамці перевели масакру цілого старшинського корпусу, всіх вояків, які ставили спротив розстріляли, а коло три сотні забрали в полон. В'єтнамські вояки підтримувані тяжкою артилерією, танками і гелікоптерами штурмували повстанський табір.

**
*

Міжнародна преса Заходу повідомила, що Пентаґон заборонив американській розвідці давати будь-які інформації новозеляндському урядові про рухи американських, а головно радянських кораблів. Це у відплату за недопущення американського винищувача до новозеляндського порту й заяву прем'єр-міністра Дейвіда Ленґа про його протиатомову політику.

**
*

В Бельгії скрайньо ліві групи почали розвивати терористичну діяльність, звернену в першу чергу проти військових інсталяцій НАТО. Бельгійські поліційні чинники розпочали дуже посилене слідство, щоби встановити, чи за цією діяльністю не скриваються інші терористичні організації або держави. Покищо терористи підклали бомби під бензинові проводи, які постачають військові бази НАТО та провели саботажі у військовому постачанні.

**
*

В Нікараґуа уряд санданістів все ще тримає країну у повній поготівлі, побоюючись американської інвазії. У зв'язку з доставою зброї з СРСР, в тому числі теж новочасних модерних гелікоптерів нападного типу. Уряд США заявив, що на випадок достави джетових бойових літаків до Нікараґуа, він готовий вжити найрішучіших заходів, щоб не допустити до поширення комуністичних впливів в Центральній Америці. Проти достави зброї до Нікараґуа протестують не тільки США, але також інші держави Латинської Америки.

**
*

Американська воєнна фльота почала інтензивну кампанію за новими літунами, які залишають військове летунство та переходять до цивільного сектора, де їм платять на одну третину вищі платні та вони мають інші додаткові користі. У своєму звіті секретар департаменту фльоти Дж. Ліман заявив, що, якщо теперішня тенденція буде продовжуватися, то у 1988 році американська фльота матиме на половину менше досвідчених літунів, потрібних для обслуги великого американського воєнного літунства.

**
*

Генерал Янґ Дензі, шеф штабу армії Народної Республіки, найбільшої числом армії у світі заявив, що незабаром в армії наступить скорочення реченця служби й зменшення ґорнізонів стаціонованих в окремих провінціях. Ідея такого скорочення вийшла була вже давніше від неофіціяльного лідера Китаю Денґ Шіопінґа. Таким чином КНР зможе заощадити велику суму грошей, які будуть переведені для модернізації теперішньої армії та на обновлення китайської бойової фльоти.

**
*

Західня Німеччина має в пляні купити в США 800 ракет для протиповітряної оборони, викидні ракет, радарні станції тощо на суму півтора мільярда долярів.

**
*

Кубинський диктатор Фідель Кастро прилетів зовсім неочіківано до Нікараґуа, де він взяв участь в інавґураційній параді заприсяження "новообраного" президента Даніеля Ортеґи. Кастро пообіцяв санданістам допомогти для відбудови економіки й збройних сил. Він заявив, що його непроголошений прилет і відлет тісно пов'язаний зі змовою на його життя, "аґентів американського ворожого імперіялізму."

**
*

До Філіпін прибуло біля 2.500 мусулманських "революціонерів", яких у західньому світі називають просто "звичайними вбивцями і терористами". Вони прибули таємно до південної частини Філіппін, щоб там підсилити партизанську діяльність комуністів і всякі інші ліві угрупування проти уряду президента Маркоса. Перші ці партизани, яких було захоплено, заявили, що їх вишколювано в Ірані і Лівані.

**
*

У Вашінґтоні відбулася зустріч американсько-радянських представників, завданням яких було наладнати й змодернізувати так звану "горячу лінію" зв'язку між Вашінґтоном і Москвою, щоб оминути непередбачений конфлікт чи помилки в оцінці рухів військових кораблів тощо.

**
*

Д-р Артур Рудольф, визначний фізик у дослідах ракет, які уможливили американцям полетіти на місяць, зрікся добровільно американського громадянства й виїхав до Західньої Німеччини. Д-р Рудоль під час війни був керівником німецької фабрики ракет "В-2", в якій тисячі робітників зі Східньої Европи було знищено. Тепер бюро окремих інвестіґацій приготовляло судову розправу проти нього.

**
*

В грудні минулого року в західній частині Сибіру, в околиці міста Ленінск-Кузнецький стався велетенських розмірів вибух. Є підтвердження, що це вилетіла у повітря фабрика спеціяльної амуніції і що під час вибуху загинуло коло 100 людей, а кілька сотень були поранені. Військо й частини КҐБ ізолювали вище згаданий район, а коли запитали про цей випадок, чинники СРСР сказали, що їм нічо не відомо про такий вибух.

**
*

Західньонімецький парляментарист Ю. Тоденгофер перейшов пакістансько-афганський кордон і дістався до табору повстанців. Він переконався про існуючий там ґеноцид афганського народу, що його систематично переводять окупаційні радянські війська. Тоденгофер є дорадником контролі зброєнь у бонському парляменті і під час свого побуту в США він закликав західні держави, щоб вони збільшили допомогу для повстанців в Афганістані. Ці непоказні герої, сказав парляментарист, ведуть розпачливий змаг проти 130.000 війск наїзника насланих до Афганістану для зламання внутрішнього спротиву. Якраз у грудні м. р. розпочався шостий рік окупації.

**
*

Розвідчі сателіти США завважили, що совєтські війська в західній частині СРСР, тобто в Галичині, Буковині, на Закарпатті й Волині, де вже були розміщені вистрільні гнізда ракет ""СС-20", почали розбудовувати нові, дещо інакші й більше вдосконалені вистрільні. призначені для новішого типу ракет ""СС-Х25", які мають місце для трьох окремих ядрових голів. Секретар оборони США К. Вайнберґер заявив, що СРСР збільшив число своїх ракет, особливо у західній частині СРСР, але СРСР назвав цю заяву "звичайною вигадкою і антирадянською пропаґандою.

Голова американських об'єднаних штабів, генерал Джан В. Вессі, заявив у Пекіні старшинам генерального штабу, де він перебував з американською делеґацією, що американсько-китайські військові розмови не заторкують нікого й нікому не загрожують". Розмови мають мирний характер і зосереджуються виключно на закупі американської зброї китайською армією. Вессі заявив, що сьогодні всі армії світу користуються модерною зброєю і вирядом за виїмком КНР. США помагатимуть Китаєві теж фаховими мілітарними порадами.

В Головній кватирі НАТО висовують підозріння, що до "альянсу" терористичних груп в Европі спричинилася у великій мірі Москва, яка хоче максимально використати терористів для своїх прихованих цілей. Москві йдеться у першу чергу про дестабілізацію політичної ситуації в Західній Европі, особливо в часі ведення розброєневих переговорів у Женеві. СРСР тривожить модернізація збройних сил НАТО і він намагається ширити страх серед населення і непевність за майбутнє.

СРСР систематично збільшує число своєї повітряної фльоти у В'єтнамі, й тим самим не тільки зміцнює свою військову силу на Тихому океані, але водночас загрожує сусідним з В'єтнамом державам. Так само СРСР збільшує свою фльоту в базі у Владивостоку. Тим не задоволена Китайська Народна Республіка.

Британський уряд дуже зацікавлений у співпраці з адміністрацією для міжпростірних полетів США й буде дуже намагатися прихилити до такої співпраці інші европейські країни. Не давно відбулася в Римі нарада представників Европейської агенції міжпростірних полетів, на якій були обмірковувані всі можливі аспекти найтіснішої співпраці.

Головнокомандувач НАТО, ген. Бернард Роджерс, заявив представникам західньої преси, що він, перестудіювавши нову оборонну систему, т. зв. "космічну оборонну зброю", прийшов до висновку, що вона дійсно охоронятиме не тільки США, але також всі інші країни західнього альянсу. Вона служитиме в першу чергу, для постраху для агресорів. Спеціялісти встановили, що цю космічну зброю, яка не буде атомовою, можна буде також вживати й проти ракет середнього засягу, бо у випадку Европи, міжконтинентальні ракети не входять в рахунок.

У місцевості Вальдгайм, Західня Німеччина, при вмонтовуванні запальника до ракети "Першінґ-2" наступила експлозія, у висліді якої загинуло чотири, а сім американських вояків були важно поранені. На щастя, ракета не мала ядрового заряду що могло б було спричинити поважну траґедію. Вибух запальника викликав занепокаєння в Німеччині та інших країнах НАТО й неприхильні коментарі до США в пресі та телевізії.

Ціна: $3,25